

Synnyttäneen äidin selvittäminen ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistaminen

Työryhmän mietintö

Synnyttäneen äidin selvittäminen ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistaminen

Työryhmän mietintö

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-454-1

ISSN pdf: 2490-1172

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Synnyttäneen äidin selvittäminen ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistaminen Työryhmän mietintö

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2023:5		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Salla Silvola, Joanna Grandell		
Yhteisötekijä	Äitiyden selvittäminen ja oikeusgeneettiset tutkimukset -työryhmä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	209
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriön asettama työryhmä on valmistellut ehdotuksen synnyttäneen äidin selvittämiseksi ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevan sääntelyn uudistamiseksi. Mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi vanhemmuuslakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia. Lisäksi työryhmä ehdottaa muutettavaksi eräitä näihin liittyviä lakeja.</p> <p>Työryhmä ehdottaa vanhemmuuslakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia muutettavaksi siten, että ne mahdollistavat synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen ja vahvistamisen tilanteessa, jossa äitiydestä ei ole saatavilla asiakirjanäyttöä tai asiakirjanäytön luotettavuudesta ei saada riittävää selvitystä.</p> <p>Työryhmä ehdottaa lisäksi oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia muutettavaksi siten, että tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen tutkimuksen tehtäväksi viimesijaisesti myös haudatusta vainajasta.</p> <p>Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain nimikettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että lain nimi olisi jatkossa laki oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta.</p>		
Asiasanat	isyys, äitiys, vanhemmuus, DNA-testit, oikeusgeneettiset vanhemmuustutkimukset		
ISBN PDF	978-952-400-454-1	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/10363/2022	Hankenumero	OM024:00/2022
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-454-1		

Utredning av den mor som har fött ett barn och revidering av bestämmelserna om rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar

Arbetsgruppsbetänkande

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2023:5		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Salla Silvola, Joanna Grandell		
Utarbetad av	Arbetsgruppen för utredning av moderskap och rättsgenetiska undersökningar		
Språk	finska	Sidantal	209
Referat	<p>En arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet har berett ett förslag till omarbeting av bestämmelserna om utredning av den mor som har fött ett barn och rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. I betänkandet föreslås det ändringar i föräldraskapslagen och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning. Vidare föreslår arbetsgruppen också ändringar i vissa anslutande lagar.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att föräldraskapslagen och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att det blir möjligt att utreda och fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet i en situation där det inte går att få skriftliga bevis på moderskapet eller tillräcklig utredning om handlingarnas tillförlitlighet.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår dessutom att lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att domstolen i sista hand kan bestämma att en rättsgenetisk undersökning ska göras också i fråga om en avliden som har begravts.</p> <p>Det föreslås att rubriken för lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att rubriken i fortsättningen ska vara lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.</p>		
Nyckelord	rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar, föräldraskap, moderskap, faderskap, dna-test		
ISBN PDF	978-952-400-454-1	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenr.	VN/10363/2022	Projektnr.	OM024:00/2022
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-454-1		

Sisältö

1	Asian tausta ja valmistelu	10
1.1	Tausta	10
1.2	Valmistelu	11
2	Nykytila ja sen arviointi	12
2.1	Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen	12
2.1.1	Vanhempi-lapsi-merkinnän puuttuminen ilmiönä	12
2.1.2	Asiakirjojen luotettavuuden arvioiminen	13
2.1.3	Vaihtoehtoiset toimet perheyhteyden osoittamiseksi	15
2.1.4	Äitiyden selvittäminen lainsäädännössä	16
2.2	Oikeusgeneettiset isyystutkimukset	19
2.2.1	Yleistä	19
2.2.2	Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä, jota ei ole haudattu	23
2.2.3	Aiemmassa tutkimuksessa saatujen tulosten hyödyntäminen	25
2.2.4	Sukulaistutkimukset	26
2.2.5	Näytteet haudatuista henkilöistä	29
2.2.6	Muuta	32
2.3	EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet	34
2.3.1	Yhdistyneet kansakunnat	35
2.3.2	Euroopan neuvosto	36
2.3.3	Euroopan unioni	36
2.3.4	Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö	38
3	Tavoitteet	39
4	Ehdotukset ja niiden vaikutukset	40
4.1	Keskeiset ehdotukset	40
4.1.1	Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen	40
4.1.2	Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa	41
4.1.3	Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen tai kumoaminen tuomioistuimessa	41
4.1.4	Suostumus tutkimuksen edellytyksenä	42

4.1.5	Tutkimus haudatusta vainajasta	42
4.1.6	Aiemmat oikeusgeneettiset tutkimustulokset ja aiemmin otetut kudosnäytteet	43
4.2	Pääasialliset vaikutukset	43
4.2.1	Taloudelliset vaikutukset	43
4.2.2	Vaikutukset viranomaisten toimintaan	46
4.2.3	Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	54
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	59
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	59
5.1.1	Synnyttäneen äidin äitiyttä koskevan ratkaisun luonne ja sääntelytapa	59
5.1.2	Lapsen edustaminen näytteenotossa.....	60
5.1.3	Tutkimusmääräyksen antaminen ja uhkasakko.....	61
5.1.4	Isovanhempien tahdonvastainen tutkiminen	61
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	63
5.2.1	Tiivistelmä.....	63
5.2.2	Ruotsi	64
5.2.3	Norja.....	67
5.2.4	Tanska.....	70
5.2.5	Islanti	71
5.2.6	Viro	72
5.2.7	Saksa	74
5.2.8	Belgia	76
5.2.9	Alankomaat.....	78
5.2.10	Portugali	79
6	Lausuntopalaute	81
7	Säännöskohtaiset perustelut.....	82
7.1	Vanhemmuuslaki.....	82
7.2	Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta	92
7.3	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta.....	108
7.4	Laki sukupuolen vahvistamisesta	108
7.5	Valtioneuvoston asetus oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista	108

8	Lakia alemman asteinen sääntely	111
9	Voimaantulo	113
10	Toimeenpano ja seuranta	114
11	Suhde muihin esityksiin.....	115
11.1	Esityksen riippuvuus muista esityksistä	115
11.2	Suhde talousarvioesitykseen.....	115
12	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	116
12.1	Synnyttäneen äidin selvittäminen ja äitiyttä koskevat kanteet.....	116
12.2	Suostumus tutkimuksen edellytyksenä	117
12.3	Tutkimus haudatusta vainajasta	118
12.4	Henkilötietojen suoja	119
12.5	Johtopäätökset.....	121
13	Lakiehdotukset.....	122
13.1	Laki vanhemmuuslain muuttamisesta	122
13.2	Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta	135
13.3	Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta	146
13.4	Laki sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta	147
14	Lagförslag.....	148
14.1	Lag om ändring av föräldraskapslagen	149
14.2	Lag om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning	162
14.3	Lag om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	174
14.4	Lag om ändring av lagen om könsfastställelse	175
	Liitteet.....	175

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Oikeusministeriö asetti 27.4.2022 työryhmän valmistelemaan ehdotukset synnyttäneen äidin selvittämistä ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevaksi sääntelyksi. Oikeusministeriö asetti 16.5.2022 lisäksi seurantaryhmän seuraamaan ja arvioimaan työryhmän työtä. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän ja seurantaryhmän toimikausi päättyi 28.2.2023.

Oikeusministeriö määräsi työryhmän puheenjohtajaksi lainsäädäntöneuvos Salla Silvolan oikeusministeriöstä ja kutsui sen jäseniksi erityisasiantuntija Joanna Grandellin oikeusministeriöstä, tutkimuspäällikkö Marjo Avelan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, erityisasiantuntija Heidi Keskinen Digi- ja väestötietovirastosta, lakimies Eeva-Liisa Hirvosen (sittemmin Hirvonen-Tannerkiven) Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalta sekä käräjätuomari Hanna Väliahon Varsinais-Suomen kärjäoikeudesta. Työryhmän jäseneksi nimitetty emeritusprofessori Markku Helin ilmoitti estyneensä osallistumasta työryhmän työskentelyyn. Työryhmän sihteeriksi määrättiin erityisasiantuntija Joanna Grandell oikeusministeriöstä. Työryhmän työn viimeistelyssä on avustanut lisäksi erityisasiantuntija Mari Kaipomäki oikeusministeriöstä.

Työryhmä on kokoontunut 10 kertaa ja seurantaryhmä neljä kertaa.

Oikeusministeriö määräsi seurantaryhmän puheenjohtajaksi yksikönpäällikkö Katri Kummoisen oikeusministeriöstä ja kutsui jäseniksi edustajat valtiovarainministeriöstä, ulkoministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, sisäministeriöstä, Lapsiasiavaltuutetun toimistosta, Maahanmuuttovirastosta, Monika-Naiset liitto ry:n Kriisikeskuksesta, Varsinais-Suomen oikeusaputoimistosta, Oulun kaupungin sosiaali- ja perhepalveluista, Pakolaisneuvonta ry:stä, Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta, Suomen ortodoksisen kirkosta, Suomen Punaisesta Rististä, Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimialalta ja Tasa-arvoasioiden neuvottelukunnasta. Seurantaryhmän sihteeriksi määrättiin erityisasiantuntija Joanna Grandell oikeusministeriöstä.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti valmistellut ehdotuksen synnyttäneen äidin selvittämistä ja vahvistamista sekä oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevaksi sääntelyksi.

Saatuun työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa mietintönsä kunnioittavasti oikeusministeriölle.

Helsingissä 21. päivänä helmikuuta 2023

Salla Silvola

Joanna Grandell

Marjo Avela

Heidi Keskinen

Eeva-Liisa Hirvonen-Tannerkivi

Hanna Väliäho

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Eduskunnan lakivaliokunta on kahdessa erillisessä mietinnössään ottanut kantaa äitiyden selvittämiseen liittyvän sääntelytarpeen arviointiin. Vuonna 2004 oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005, jäljempänä isyystutkimuslaki) valmistelun yhteydessä se ei katsonut tarpeelliseksi sisällyttää äitiyden selvittämistä koskevia säännöksiä tuolloin annettavaan lainsäädäntöön. Lakivaliokunta piti kuitenkin aiheellisena, että oikeusministeriössä arvioidaan tarvetta kehittää vanhemmuutta koskevaa sääntelyä pitkällä aikavälillä siten, että se selkeästi kattaisi myös äitiyttä koskevat oikeudelliset kysymykset ([LaVM 1/2005 vp](#)). Äitiyslain taustalla ollutta kansalaisaloitetta ([KAA 3/2016 vp](#)) koskevassa mietinnössään ([LaVM 1/2018 vp](#)) lakivaliokunta totesi, että oikeusgeneettisten tutkimusten ulottaminen myös äitiyttä koskeviin asioihin on perusteltua arvioida uudistettaessa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia.

Synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä koskeva lainvalmistelutarve nousi uudelleen esiin vanhemmuuslakia (775/2022) koskevan valmistelun yhteydessä. Tarvittavat lainsäädännön muutostarpeet arviointiin kuitenkin niin mittaviksi ja niiden laajuus havaittiin niin myöhäisessä vaiheessa valmistelua, että niitä ei voitu enää ottaa huomioon vanhemmuuslain jatkovalmistelun yhteydessä. Lisäksi katsottiin, että sääntelykokonaisuus edellyttäisi työryhmäpainotteista valmistelua.

Korkein oikeus on ratkaisussaan [KKO:2021:88](#) tunnistanut tarpeen sääntelylle, joka mahdollistaisi haudatusta vainajasta otettavat oikeusgeneettiset isyystutkimukset. Ratkaisun mukaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 5 §:n 2 momenttiin sisältyvä kielto, jonka mukaan tutkimusta ei voitu määrätä tehtäväksi jo haudatusta vainajasta, oli jätettävä soveltamatta, koska se oli ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 10 §:n ja siihen liittyvän Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 18 ja 19/1990) 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan kanssa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on 13.4.2022 toimittanut oikeusministeriölle oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain ja sen nojalla annetun asetuksen päivitystarpeita koskevan muistion.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö asetti 27.4.2022 työryhmän valmistelemaan ehdotukset synnyttäneen äidin selvittämistä ja oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevaksi sääntelyksi. Työryhmän tuli laatia ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon. Oikeusministeriö asetti 16.5.2022 lisäksi seurantaryhmän seuraamaan ja arvioimaan työryhmän työtä. Työryhmän ja seurantaryhmän toimikausi päättyi 28.2.2023.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen

2.1.1 Vanhempi-lapsi-merkinnän puuttuminen ilmiönä

Digi- ja väestötietovirastossa (jäljempänä DVV) tammikuussa 2023 tehdyn rekisteripöiminnan perusteella väestötietojärjestelmässä on tällä hetkellä tieto 1753 alaikäisestä lapsesta, joilla on kotikunta Suomessa mutta joiden väestötiedoissa ei ole tietoa hänet synnyttäneestä äidistä. Näistä lapsista 162:lla on väestötietojärjestelmässä kuitenkin tieto isästä joko Suomessa vahvistettuna isyytenä tai ulkomaisen rekisterimerkinnän perusteella väestötietojärjestelmään vietyinä tietona. Väestötietojärjestelmässä on näin ollen 1591 alaikäistä lasta, joille ei ole rekisteröity yhtään oikeudellista vanhempaa. Aineiston ulkopuolella ovat lapset, jotka on adoptoitu tai joiden vanhemmat ovat kuolleet.

Oikeudellista vanhempaa koskevan väestötietomerkinnän puuttuminen ei automaattisesti tarkoita sitä, etteikö lapsi tosiasiallisesti eläisi perheessä, jossa hänestä huolehtii yksi tai kaksi vanhempaa. Väestötietoviranomaisilta saatujen tietojen mukaan kyse on useimmiten siitä, että väestötietojärjestelmästä huolehtiva viranomais ei voi tehdä vanhemmuutta koskevaa merkintää väestötietojärjestelmään, koska ilmoitettu tieto perustuu ulkomaiseen asiakirjaan, jonka luotettavuutta ei ole voitu varmistaa. Vaihtoehtoisesti perhe on tullut Suomeen siten, että perheellä ei ole mukanaan mitään asiakirjanäyttöä perheenjäsenten välisistä keskinäisistä suhteista. Vaikka perhe tosiallisesti asuisi yhdessä, voivat puutteet väestötietojärjestelmän merkinnöissä aiheuttaa merkittävää haittaa perheen pyrkiessä hoitamaan lapsen asioita. Ilman vanhemmuutta osoittavia merkintöjä ei lapselle yleensä voida rekisteröidä huoltajia. Huoltajuutta osoittavat merkinnät puolestaan mahdollistavat asioimisen lapsen puolesta eri viranomaisten ja lapsen jokapäiväiseen arkeen liittyvien käytännön toimijoiden kanssa (esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuolto ja koulutus). Väestötietojärjestelmän tietojen puutteellisuudella on näin ollen merkittäviä vaikutuksia perheen arkeen, mikä on omissaan hidastamaan perheen kotoutumista. Asialla voi olla merkitystä myös esimerkiksi liittyen lapsen oikeuteen saada elatusta ja sukuasemaan perustuvaan perintöoikeuteen.

Vaikka kysymys on aktualisoitunut lähinnä maahanmuuttajaperheiden kohdalla, tarve synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseen on voinut yksittäistapauksellisesti koskea myös kotisynnytyksiä ja tilanteita, joissa synnyttävä äiti ei ole hakeutunut äitiysneuvolan palveluiden piiriin. Tiedossa ei ole, että kysymys koskisi laitonta lapsikauppaa tai sijaissynnytyksjärjestelyitä, mutta liittymäkohtia näihin ilmiöihin ei voida täysin sulkea pois.

Arvio:

Ilmiön laajuus ja sen merkityksellisyys edellyttävät lainsäädäntötoimia. Vaikka sääntelytarve kohdistuu erityisesti maahanmuuttajaväestöön, on otettava huomioon, että sääntelyä tulisi voida soveltaa tarpeen mukaan myös laajemmin.

2.1.2 Asiakirjojen luotettavuuden arvioiminen

Väestötietojärjestelmään merkittävien tietojen luotettavuuden varmistamisesta säädetään väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain (661/2009, jäljempänä väestötietolaki) 19 §:ssä, jonka 1 momentissa todetaan, että julkisesti luotettavana tietona voidaan asiakirjan perusteella tallettaa vain sellainen tieto, jonka luotettavuus on varmistettu alkuperäisestä virallisesta asiakirjasta tai sen luotettavasti oikeaksi todistetusta jäljennöksestä taikka jonka luotettavuus on aiemmin varmistettu suomalaisessa tuomioistuin- tai hallintomenettelyssä. Jos asiakirjaa ei ole saatu suoraan ulkomaiselta viranomaiselta teknisen rajapinnan avulla tai muuten sähköisesti luotettavalla tavalla, asiakirjan on oltava laillistettu tai siihen on liitettävä asianomaisen valtion toimivaltaisen viranomaisen todistus sen alkuperästä, jollei EU-sääntelystä tai muusta Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu. Ulkomaisen asiakirjan esittäjä on velvollinen tarvittaessa huolehtimaan esittämänsä asiakirjan käännettämisestä suomen tai ruotsin kielelle sekä sen laillistamisesta. DVV voi tarvittaessa pyytää ulkoministeriön, Maahanmuuttoviraston tai poliisiviranomaisen lausunnon edellä tarkoitetun asiakirjan aitoudesta ja luotettavuudesta.

Jos luotettavaa asiakirjaa, asiakirjan laillistamista tai asianomaisen valtion toimivaltaisen viranomaisen todistusta asiakirjan alkuperästä ei voi saada asianomaisen valtion huonon turvallisuus- tai ihmisoikeustilanteen taikka muun erityisen syyn vuoksi, DVV voi hyväksyä myös muun luotettavan selvityksen väestötietojärjestelmään talletettavan tiedon perusteeksi. Tällaiseksi muuksi luotettavaksi syyksi on soveltamiskäytännössä katsottu esimerkiksi se, että oikeusgeneettiset tutkimukset osoittavat geneettisen vanhempi-lapsi-suhteen.

Väestötietolain 19 §:n 3 momentin mukaan henkilön, joka pyytää tiedon tallettamista muun kuin sellaisen luotettavaksi arvioidun asiakirjan perusteella, jota saman pykälän 1 momentissa tarkoitetaan, on esitettävä DVV:lle selvitys syistä, joiden vuoksi asiakirjan, asiakirjan laillistamisen tai asiakirjan alkuperää osoittavan todistuksen saaminen on hänelle mahdotonta. DVV voi selvityksen saatuaan tarvittaessa pyytää Maahanmuuttoviraston tai ulkoministeriön lausunnon siitä, että asiakirjaa, asiakirjan laillistamista tai asiakirjan alkuperää osoittavaa todistusta ei ole mahdollista saada. Tällaisia valtioita ovat DVV:lta saadun tiedon mukaan tällä hetkellä Afganistan, Jemen, Libya, Pakistan ja Somalia. Asiakirjan laillistaminen tai asian alkuperää osoittavan todistuksen saaminen on mahdollista kaikista muista maista, mutta siihen tarvittava aika ja kustannukset vaihtelevat maittain. Yksittäistapauksessa mahdottomuusedellytys voi täyttyä myös esimerkiksi silloin, jos henkilö on saanut kansainvälistä suojelua siihen valtioon nähden, josta asiakirjat tulisi toimittaa, tai jos yksittäisen tapauksen olosuhteet ovat sellaiset, että asiakirjojen saamisen voidaan katsoa olevan mahdotonta (esimerkiksi tietyt alueet Syyriassa). Erityisen helppoa luotettavan asiakirjan esittäminen on EU-maiden kesken. Laillistamisvaatimusta kevyempi apostille-todistus on lisäksi saatavissa EU-maiden ulkopuolellakin niistä 120 valtiosta, jotka ovat liittyneet niin sanottuun apostille-yleissopimukseen (yleissopimus ulkomaisten yleisten asiakirjojen laillistamisvaatimuksen poistamisesta, SopS 45-46/1985).

Lähtökohtana viranomaiskäytännössä on, että jos perheyhteyden osoittava laillistettu asiakirja on mahdollista saada alkuperämaasta, Suomen viranomaisella ei ole toimintavelvollisuutta ryhtyä vaihtoehtoihin toimiin perheyhteyden osoittamiseksi, vaan toimintavelvollisuus on perheellä itsellään. Kaikki perheet eivät koe rekisterimerkintää tarpeellisena, eivätkä tästä syystä pyydä perhetietojen rekisteröintiä. Osa perheistä pyytää perhesuhteiden rekisteröintiä, mutta eivät kuitenkaan hanki tarvittavia asiakirjoja, koska kokevat asiakirjojen hankkimisen liian työlääksi tai kalliiksi. Näissä tilanteissa lapset jäävät ilman merkintää vanhemmuudesta.

DVV:n kokoamien tilastotietojen mukaan edellä mainittujen viiden valtion kansalaisten osuus aineistosta on seuraava (valtiot, joista on mahdotonta hankkia tarvittava asiakirjaselvitys):

Alaikäisiä ilman äiti-merkintää: 332

Alaikäisiä ilman äiti-merkintää, joilla isä: 44

Alaikäisiä ilman äiti tai isä-merkintää: 288

Alaikäisiä ilman äiti-merkintää, ei huoltajaa: 176

Alaikäisiä ilman äiti-merkintää, huoltaja/edustaja: 162

Arvio:

Perhesuhteiden rekisteröinnin perustana oleva väestötietolain mukainen yleinen asiakirjanäyttövaatimus on edelleen perusteltu väestötietojärjestelmän tietojen luotettavuuden varmistamiseksi. Näitä väestötietolain lähtökohtia ei ole tarpeen muuttaa, vaan ongelma tulee ensisijaisesti ratkaista luomalla äitiyden vahvistamisen mahdollistava menettely aineelliseen erityislainsäädäntöön.

2.1.3 Vaihtoehtoiset toimet perheyhteyden osoittamiseksi

Äitiyden ja isyyden toteamisesta, selvittämisestä, vahvistamisesta ja kumoamisesta säädetään vanhemmuuslaissa. Vanhemmuuslaki tuli voimaan 1.1.2023, kun isyyden määräytymistä koskeva isyyslaki (11/2015) ja äitiyden määräytymistä koskeva äitiyslaki (253/2018) yhdistettiin yhdeksi vanhemmuuslaiksi.

Vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentin mukaan isyys voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat isyyden. Vastaava säännös sisältyi myös vuonna 2016 voimaan tulleeseen isyyslakiin. Tämän tilanteen kohtuuttomuutta painottavan säännöksen perusteella voidaan jo nyt vahvistaa isä, jos isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat, että henkilö on lapsen isä. Säännöksen perusteella voidaan vahvistaa isä esimerkiksi edellä mainittujen viiden valtion kansalaisten alaikäisten lasten osalta, joiden on katsottu olevan mahdotonta toimittaa asiakirjanäyttöä perhesuhteistaan.

Vaikka isyys saataisiin selvitettyä, käytännön ongelmaksi voi kuitenkin muodostua huoltosuhteen merkitseminen väestötietojärjestelmään tilanteissa, joissa merkintä äidistä puuttuu. Lastenvalvojalla ei ole toimivaltaa vahvistaa lapselle ainoata huoltajaa, ellei tätä koskevaa sopimusta varten ole oikeudellisia sopijapuolia. Ainoan huoltajan vahvistaminen ilman vanhempien keskinäistä sopimusta edellyttää kärjäoikeuden päätöstä.

Vanhemmuuslakiin ei sisälly vastaavaa kohtuuttomuutta koskevaa sääntelyä synnyttäneen äidin selvittämiseksi. Koska oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa otetaan yleensä näyte myös lapsen äidistä, isyystutkimuksen yhteydessä on voitu saada varmistus myös lapsen geneettisestä äidistä. Äiti-lapsi-merkintää ei kuitenkaan voida suoraan merkitä väestötietojärjestelmään vanhemmuuslain nojalla, vaan sovellettavaksi tulee väestötietolain 19 §:n 3 momentin mukainen mahdollisuus harkinta. Väestötietolain sääntelykokonaisuudesta ja tapauskohtaisista olosuhteista johtuu, voidaan äiti-lapsi-suhde merkitä väestötietojärjestelmään.

Arvio:

Vanhemmuuslain tilanteen kohtuuttomuutta painottava kriteeri, joka koskee vain isyden selvittämistä, on soveltamiskäytännössä asetettu alhaisemmaksi kuin sekä isyksiä että äitiyksiä koskevan väestötietolain mahdollittomuutta painottava kriteeri. Tästä seuraa, että säädöspohjan kattavuuden vuoksi on kansainvälisissä tilanteissa nykyisin helpompi saada vahvistettua isyys kuin äitiys. Tätä ei voida pitää kokonaisuutena arvioiden perusteltuna. Koska perheen mukana ei välttämättä ole isää, jonka isyyttä voitaisiin tutkia, ovat lapset keskenään eriarvoisessa asemassa myös sen suhteen, voidaan synnyttäneen äidin äitiyttä selvittää. Äitiyden vahvistamista varten tarvitaan vanhemmuuslakiin samankaltainen tilanteen kohtuuttomuutta painottava sääntely kuin isyystapauksissa.

2.1.4 Äitiyden selvittäminen lainsäädännössä

Vanhemmuuslain 2 §:n mukaan äitiys todetaan synnyttämisen perusteella. Lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Säännöstä sovelletaan kaikissa tilanteissa siitä riippumatta, miten lapsi on saanut alkunsa. Synnyttäjä on siis äiti silloinkin, kun hän ei ole geneettisesti lapsen äiti, vaan lapsi on saanut alkunsa luovutetusta munasolusta tai luovutetusta alkioista. Valtaosassa tapauksia synnyttäneen äidin äitiyteen ei liity epäselvyyttä. Suomessa syntyneen lapsen ja tämän synnyttäneen äidin välinen suhde rekisteröidään väestötietojärjestelmään automaattisesti sairaalan syntymäilmoituksen perusteella, jos äidillä on kotikunta Suomessa. Syntymää koskevasta ilmoituksesta säädetään väestötietojärjestelmästä annetun valtioneuvoston asetuksen (128/2010) 32 §:ssä. Sen mukaan terveydenhuollon toimintayksikön, jossa synnytys on tapahtunut, on ilmoitettava elävänä syntyneestä lapsesta väestötietojärjestelmään. Myös lääkärin, kättilön, terveydenhoitajan, sairaanhoitajan tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön, joka on avustanut äitiä muualla kuin terveydenhuollon toimintayksikössä tapahtuneessa synnytyksessä, on ilmoitettava elävänä syntyneestä lapsesta väestötietojärjestelmään. Jos lapsi on syntynyt kokonaan terveydenhuollon ulkopuolella, on äidin tai sen, jonka hoidossa lapsi on, ilmoitettava tieto syntymästä terveydenhuollon

toimintayksikölle taikka lääkärille, kätilölle, terveydenhoitajalle tai sairaanhoitajalle, jonka on ilmoitettava syntymästä edelleen väestötietojärjestelmään. Ulkomailla syntyneen lapsen ja tämän synnyttäneen äidin välinen perhesuhde rekisteröidään pääsääntöisesti asiakirjanäytön perusteella, jota on käsitelty edellä luvussa 2.1.2.

Vanhemmuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan, jos lapsen synnyttäneelle on annettu hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitettua hedelmöityshoitoa ja lapsi on syntynyt hoidon tuloksena, naisen, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksen hedelmöityshoitoon, voidaan vahvistaa olevan lapsen synnyttäneen ohella lapsen äiti. Tätä niin sanottua toista äitiyttä ei kuitenkaan voida vahvistaa, jos lapsella on jo kaksi oikeudellista vanhempaa tai lapselle voidaan todeta tai vahvistaa isä.

Edellä mainitun 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äidin äitiys voidaan tunnustaa, selvittää, vahvistaa ja kumota vanhemmuuslaissa määrätyn edellytyksin. Vanhemmuuden selvittämistä koskevan 6 §:n 1 momentin mukaan vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu toinen äiti. Sen sijaan synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä, vahvistamisesta tai kumoamisesta ei nykyisin ole laissa säännöksiä. Myös oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain soveltamisalasta on sen sanamuodon mukaan rajattu pois mahdollisuus äitiyden selvittämiseen.

Lapsen oikeudellinen suhde äitiin voidaan näin ollen nykyisin vahvistaa vain hedelmöityshoitoon suostumisen perusteella tai tuomioistuimen ratkaisulla. Digi- ja väestötietovirasto on rekisteriviranomaisena katsonut, ettei sillä ole toimivaltaa vahvistaa synnyttäneen äidin äitiyttä, koska kyse ei ole vanhemmuuslain mukaisesta äitiyden vahvistamismenettelystä.

Tiedossa on viisi synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevaa tuomioistuimen ratkaisua, joista yksi on ratkaistu valitustuomioistuimessa. Kirjoitetun sääntelyn puuttuessa tuomioistuimet ovat yksittäisissä tapauksissa päätyneet soveltamaan isyyslakia ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia soveltuvin osin synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi ja vahvistamiseksi perustuslain 106 §:n nojalla.¹ Yhdessä tapauksessa on sovellettu äitiyslakia.² Tuomioistuimet ovat katsoneet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (jäljempänä EIT) isyysratkaisukäytännön analogisesti

¹ Rovaniemen HO 30.9.2020 S 20/133, Oulun kärjäoikeus 4.12.2020 L 20/20596, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 11.6.2021 L 750/2020/1494, Oulun kärjäoikeus 31.8.2021 L 20/8537, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus 9.9.2021 L 21/14309.

² Helsingin kärjäoikeus 19.5.2021 L 19/66910.

edellyttävän, että kantajalla on oltava mahdollisuus saada äitiys vahvistettua tuomioistuinkäsittelyssä³. Äitiyslain on katsottu olevan puutteellinen ja ristiriidassa perustuslain 10 §:ssä säädettyyn yksityiselämän suojaan sekä 6 §:ssä turvattuun ihmisten yhdenvertaisuuteen nähden.

Yksityiselämän käsitteen keskeiseen ytimeen on katsottu EIT-ratkaisukäytännössä kuuluvan kysymykset, jotka koskevat henkilön identiteettiä. Identiteetistä voidaan katsoa olevan kysymys myös henkilön henkilötietojen rekisteröimisessä. Muutoinkin henkilön intressi hakea omaa identiteettiään koskevaa tietoa menneisyydestään ja biologisesta alkuperästään vanhemmuustapausten yhteydessä kuuluu yksityiselämän suojan alueeseen.⁴

On myös yleisemmin pohdittu, voisiko kanne synnyttäneen äitiyden vahvistamiseksi perustua nimenomaisen kannetyypin puuttuessa yleiseen vahvistuskanteita koskevaan sääntelyyn. Vahvistuskanteessa kantaja vaatii tuomioistuinta vahvistamaan, että tietty oikeussuhde hänen ja vastaajan välillä on olemassa (positiivinen vahvistuskanne) tai että sellaista ei ole olemassa (negatiivinen vahvistuskanne). Vahvistuskanne on niin sanottu yleiskanne. Vahvistuskanteella ei voida saada vahvistettavaksi sellaista perheoikeudellista statussuhdetta koskevaa oikeustilaa, joka jo lain nojalla on voimassa ja joka on muutettavissa vain tuomioistuimen nojalla tai päätöksellä.⁵ Tilanteessa, jossa lapselle ei ole merkitty lainkaan äitiä, statussuhdetta koskeva oikeustila puuttuu. Näin ollen yleinen vahvistuskanne voisi periaatteessa tulla kyseeseen.

Yhtenä mahdollisuutena on lisäksi esitetty, että synnyttäneen äidin äitiys tulisi voida todeta suoraan DNA-tutkimuksen perusteella. Synnyttänyt äiti ei kuitenkaan ole kaikissa tapauksissa lapsen geneettinen äiti, joten oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus ei sellaisenaan yksin riitä osoittamaan vanhemmuuslain 2 §:ssä tarkoitettua äitiyttä, vaan lisäksi tarvitaan selvitys siitä, täytyvätkö oikeudellisen äidin edellytykset muutoin (äitiyden selvittäminen). Mikäli synnyttäneen äidin äitiys voitaisiin suoraan todeta oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten perusteella, tämä edellyttäisi äitiyden määräytymistä koskevan vanhemmuuslain 2 §:n muuttamista.

³ Esimerkiksi Rovaniemen HO 30.9.2020 S 20/133.

⁴ Esimerkiksi Jäggi v. Sveitsi, tuomio 13.7.2006, kohta 37.

⁵ Prossioikeus, 2021, Mikko Vuorenpää – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen.

Arvio:

Kootusti voidaan todeta, että menettely synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi on nykyisellään monimutkainen, epävarma ja useita viranomaisia työllistävä. Oikeustila on ristiriidassa sen kanssa, että on lapsen edun mukaista, että hänelle merkitään oikeudelliset vanhemmat mahdollisimman pian. Myös perheen etu puoltaa sitä, että lastenvalvojan velvollisuutta selvittää lapsen vanhemmuus laajennetaan koskemaan myös synnyttäneen äidin äitiyttä tilanteissa, joissa se ei ole selvä. Oikeustila on monilta osin erilainen sen suhteen, onko kyseessä isyyden vai synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen. Yhdenvertaisuuden sekä oikeustilan selkeyden ja johdonmukaisuuden kannalta tätä voidaan pitää ongelmallisena. Synnyttäneen äidin äitiys tulee voida selvittää ja vahvistaa samankaltaisia menettelyitä noudattaen kuin isyysasioissa, eikä asiaa tule jättää mahdollisen yleisen vahvistamiskanteen varaan. Ei ole myöskään perusteltua saattaa sellaista asiaa tuomioistuimen ratkaistavaksi, jossa kaikki osapuolet ja tutkittavat ovat yksimielisiä ja suostuvaisia oikeusgeneettisiin vanhemmuustutkimuksiin ja joka olisi siten selvitettävissä lastenvalvojan toimesta.

Kaikille niille viranomaistahoille, jotka hoitavat vanhemmuuden selvittämistä ja vahvistamista koskevia tehtäviä, tarvitaan selkeät toimivaltasäännökset synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä varten. Keskeisimmät viranomaistahot ovat hyvinvointialueiden sosiaalitoimi (lastenvalvojat), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Digi- ja väestötietovirasto sekä tuomioistuimet.

2.2 Oikeusgeneettiset isyystutkimukset

2.2.1 Yleistä

Isyyden vahvistamista tai isyyden kumoamista koskevissa asioissa tarvittavan geneettisen näytön hankkimisesta säädetään laissa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta. Lainsäädäntöä täydentää valtioneuvoston asetus oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä (805/2022). Laki on ollut voimassa noin 18 vuotta. Lakia on päivitetty isyyslain kokonaisuudistuksen yhteydessä vuonna 2016 ja vanhemmuuslain säätämisen yhteydessä vuonna 2022. Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella tarkoitetaan lain 1 §:n mukaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

Tuomioistuimien voi käsiteltävänä olevassa isyyden vahvistamisesta tai kumoamisesta koskevassa asiassa määrätä isyystutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisenä asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen kaikkien osapuolten suostumuksella, jos vanhemmuuslain 12 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa. Vanhemmuuslain 12 §:n mukaan lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja henkilöstä, joka saattaa olla lapsen isä, jos viimeksi mainittu pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan isyystutkimuslain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitettusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lähtökohtaisesti näytteet oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen otetaan lapsesta, äidistä ja isäehdokkaasta. Tutkimuksessa tuotetaan jokaisesta tutkittavasta DNA-tunniste, jonka perusteella tehdään vertailu, sopiiko kyseinen isäehdokkaaksi lapselle biologiseksi isäksi vai ei. Lapsi perii puolet perimästään äidiltään ja puolet isältään. Tämän seurauksena lapsi jakaa kummankin vanhemman kanssa 50 prosenttia perimästään, joka on suoraan osoitettavissa oikeusgeneettisissä tutkimuksissa käytettävien DNA-tunnisteiden avulla. Kun miehen DNA-tunniste ei sovi lapsen DNA-tunnisteeseen vähintään kolmessa DNA-merkissä, pidetään sitä osoituksena siitä, että mies ei voi olla lapsen isä. Äidin näyte on oikeusgeneettisessä sukulaisuustutkimuksessa tärkeä. Äidin näytteen avulla selviää, mikä lapsen DNA-tunnisteesta on periytynyt äidiltä, jolloin jäljelle jäävän DNA-tunnisteen tiedetään periytyneen isältä. Tällöin vertailuhenkilöiden DNA-tunnisteisiin voidaan verrata vain lapsen toiselta vanhemmaltaan perimää DNA-tunnistetta. Tämä rajaa mahdollisten vanhemmaksi sopivien henkilöiden määrää ja kasvattaa DNA-tutkimuksen näyttöarvoa. Äidin näyte lisää näin ollen tutkimuksen informatiivisuutta ja sen avulla varmistetaan myös lapsen henkilöllisyydestä muun muassa tilanteissa, joissa lapsi on niin pieni, että hänellä ei vielä ole omaa henkilöllisyystodistusta. Jos äidin ja lapsen välille tulee poissuljenta, syy pyritään selvittämään, jotta varmistetaan, ettei näytettä ole otettu väärästä lapsesta.

Tutkimus tehdään Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksessa (jäljempänä THL). Helsingin yliopisto (jäljempänä HY) luopui isyystutkimusten tekemisestä 1.1.2016 alkaen. THL:ssa tutkimusten tekijänä ja asiantuntijatahona toimii Valtion palvelut -osaston oikeuskemiatyöryhmän oikeusgenetiikkatiimi. Ensisijaisena näytetyyppinä on 1.1.2016 alkaen ollut epiteelisolunäyte posken sisäpinnalta. Muita näytetyyppejä ovat verinäyte, joka voidaan ottaa sekä elävästä henkilöstä että vainajasta, sekä vainajasta otettava tuorekudosnäyte tai parafiiniblokkiin valettu kudospätkä.

Nykyisten DNA-tutkimusten ansiosta isyys voidaan selvittää entistä useammassa tapauksessa. THL:lta saadun tiedon mukaan vuosittain tehdään noin 1600 lastenvalvojan tilaamaa ja noin 150 tuomioistuimen määräämää isyystutkimusta. Lisäksi tehdään noin 120 yksityishenkilön pyytämää ja itse maksamaa tutkimusta.

Taulukko 1. Isyystutkimukset vuosina 2012, 2017 ja 2022.

	Lastenvalvoja	Tuomioistuin	Yhteensä
2012 (HY + THL)	1125	120	1245
2017 (THL)	1618	187	1805
2022 (THL)	1419	176	1595

Lähde: THL, 12.1.2023.

Isyystutkimuslaissa säädetään nimensä mukaisesti oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista, eikä se sisällä säännöksiä oikeusgeneettisistä äitiystutkimuksista. Tästä seuraa, ettei lakia voida sellaisenaan soveltaa äiti-lapsi-suhteen selvittämiseen. Lain esitöiden (HE 56/2004 vp, s. 10) mukaan lakia olisi soveltavin osin voitu soveltaa myös niissä harvinaisissa tapauksissa, joissa kysymys äitiydestä on epäselvä ja asiasta on pantu vireille vahvistuskanne. Lakivaliokunta päätyi kuitenkin hallituksen esityksestä poiketen poistamaan säännösehdotuksen, joka olisi mahdollistanut oikeusgeneettisten tutkimusten teettämisen äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Tuolloin katsottiin, ettei käytännön tarvetta tällaiselle sääntelylle juurikaan ollut ja että sääntelykokonaisuuden arviointi olisi edellyttänyt laajempaa valmistelua.

Koska oikeusgeneettisten isyystutkimusten yhteydessä otetaan näyte myös lapsen äidistä, samassa yhteydessä saadaan oikeusgeneettinen näyttö myös lapsen geneettisestä äidistä. On huomattava, että lapsen geneettinen äiti ja synnyttänyt äiti eivät ole samat, jos synnyttänyt äiti on saanut hedelmöityshoitoa, jonka yhteydessä on käytetty luovutettua munasolua. Näiden tilanteiden voidaan kuitenkin arvioida olevan hyvin harvinaisia, jos kyseessä on kehittyvästä maasta saapunut turvapaikanhakija. Arvio siitä, millä todennäköisyydellä geneettistä näyttöä voidaan käyttää synnyttäneen äidin äitiyden toteamiseksi, on kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti.

Äitiystutkimuksia on tehty tilanteissa, joissa selvitys tarvitaan äiti-lapsi-suhteen merkitsemiseksi väestötietojärjestelmään ja joissa väestötietolain säännökset myös mahdollistavat kyseisen tiedon tallettamisen väestötietojärjestelmään. THL ei tee tutkimusta ennen kuin tutkimusta tiedusteleva on varmistanut DVV:ltä, että rekisterimerkintä voidaan tehdä DNA-tutkimuksen perusteella. Äitiystutkimuksia tehdään tuomioistuimen

määräämien tutkimusten lisäksi myös kuntien tai yksityishenkilöiden pyynnöstä. Vuosina 2012–2022 THL:ltä oli pyydetty noin 150 äitiystutkimusta erilaisia tilanteita varten, joista seitsemän oli tuomioistuimen määräämiä.

Käytännössä kohdattu ongelma on, että jos alaikaisella ei ole väestötietojärjestelmään merkittyä huoltajaa tai muuta edustajaa, joka voi antaa suostumuksen oikeusgeneettiseen tutkimukseen tarvittavan näytteen ottamiseen, ei näytettä voida ottaa. Lapsen edustamista koskeva ongelma on ratkaistu eri kunnissa eri tavoin. Hyvinvointialue voi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (361/1983) 5 c §:n nojalla panna viireille huoltajan sijaisen määräämistä koskevan asian. Myös holhousviranomaisen eli DVV voi holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 7 §:n 2 momentin nojalla tehdä käräjäoikeudelle hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi, jos lastenvalvoja on tuonut tarpeen ilmi DVV:lle. Tuomioistuimen määräämän huoltajan sijaisen tai edunvalvojan määrääminen lapselle näytteen ottamista varten on hallinnollisesti raskas ja aikaa vievä menettely, mutta on oikeudellisesti katsoen oikea tapa toimia asiassa. DVV:ltä ja lastenvalvojilta saadun tiedon mukaan menettely voi kestää useita kuukausia. Yksittäisissä tilanteissa alaikäisen lapsen otaksuttu huoltaja on voinut myös antaa suostumuksensa näytteenottoon. Maahanmuuttovirastolta saatujen tietojen mukaan ulkomaalaislain (301/2004) soveltamistilanteissa on saatettu edetä niin sanotun otaksutun huoltajan mallilla, jos lapsella ei ole kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 56 §:ssä tai kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa.

Arvio:

Isyystutkimuslain soveltamisala on osoittautunut liian suppeaksi eikä se vastaa äitien selvittämiseen liittyviä tarpeita. Sen soveltamisalaa on syytä laajentaa kattamaan myös oikeusgeneettiset äitiystutkimukset. Lakiin tulee tehdä tarvittavat lisäykset synnyttäneen äidin äitiyttä koskeviksi säännöksiksi. Lapsen edustamista koskevat käytännöt ovat lisäksi olleet raskaita ja vaihtelevia. Vastuunjakoa eri viranomaisten kesken on tarpeen selkeyttää. Selventävää sääntelyä tarvitaan siihen, millä edellytyksillä lapsesta tarvittava näyte voidaan ottaa, jos lapselle ei ole merkitty huoltajaa, joka voisi antaa suostumuksen näytteenottoon lapsen puolesta.

2.2.2 Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä, jota ei ole haudattu

DNA-tutkimuksia käytettäessä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi tarvittava näyte voidaan ottaa myös vainajasta. Tarve tähän voi syntyä esimerkiksi siten, että otaksuttu isä kuolee ennen lapsen syntymää tai niin pian lapsen syntymän jälkeen, ettei vanhemmuutta ole ehditty tunnustaa tai selvittää. On kuitenkin huomattava, että jos vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää vanhemmuuslain 19 §:ssä säädettyllä tavalla eikä vanhemmuutta ole aihetta epäillä, vanhemmuus voidaan vahvistaa lapsen synnyttyä ilman oikeusgeneettistä isyystutkimusta, vaikka vanhempi olisi kuollut ennen vanhemmuuden vahvistamista. Enemmistö vainajia koskevista isyystutkimuksista tehdään täysi-ikäisten lasten aloitteesta. Näissä tilanteissa isyys olisi voitu selvittää kaikkien osapuolten eläessä, mutta tarve tai kiinnostus asiaan nousee esiin vasta, kun äiti tai otaksuttu isä on kuollut.

Tilanteesta riippuu, millaisia mahdollisuuksia vainajaa koskevan oikeusgeneettisen isyystutkimuksen suorittamiseksi on tarjolla. Jos vainajaa ei ole haudattu eikä tuhkattu, yleensä luotettavin ja yksinkertaisin keino on näytteen ottaminen vainajasta. Vainaja voidaan useimmiten täysin luotettavasti tunnistaa, mikä antaa varmuuden siitä, että näyte koskee oikeaa henkilöä.

Jos tutkittava mies tai äiti on kuollut, mutta häntä ei ole vielä haudattu tai tuhkattu, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi isyystutkimuslain 5 §:n 2 momentin nojalla vainajasta otettavasta kudospäätteestä. Myös lastenvalvoja voi vanhemmuuslain 12 §:n 2 momentin mukaan tilata oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tehtäväksi vainajasta. Käytännössä tuomioistuin ei ennäätä antaa määräystä ottaa näyte vainajasta, vaan näissä tilanteissa näyte otetaan lain 16 §:n nojalla. Sen mukaan laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Näissä tilanteissa näyte voidaan ottaa tulevan tutkimuksen varalta, vaikka tuomioistuin ei ole määrännyt tutkimusta tehtäväksi eivätkä vainajan omaiset ole antaneet siihen lupaa. Näytteen ottaja ohjeistetaan ottamaan sokeripalasen kokoinen kudospäyte reisilihaksesta, joka laitetaan kuivaan putkeen ja pakastimeen. Lisäksi näytteen ottajaa ohjeistetaan kirjamaan vainajan potilasasiakirjoihin, kuka näytteen otti, missä ja milloin näyte otettiin sekä missä sitä säilytetään siihen saakka, että tuomioistuin ehtii käsitellä näytteen tutkimista koskevan hakemuksen. Käytännössä sopivan säilytyspaikan löytäminen joissakin terveydenhuollon toimintayksiköissä on voinut aiheuttaa haasteita. Näytteitä on

tästä syystä lähetetty THL:lle odottamaan sitä, että tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi. On lisäksi esitetty, että näytteenottaja voisi olla lääkärin tai hänen valvonnassaan toimivan muun terveydenhuollon ammattihenkilön sijaan myös kuka tahansa laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on näytteen ottamiseen tarvittava ammattitaito.

Tilanteissa, joissa tutkittava vanhempi on kadonnut tai vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu luotettavasti tunnistaa taikka jos vainaja on haudattu tai tuhattu, tutkimus voidaan tuomioistuimen määräyksestä tai lastenvalvojan tilaamana tehdä hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudoksenäytteestä. Tähän menettelytapaan liittyy jonkinasteinen, yleensä kuitenkin vähäinen riski siitä, että näyte ei olekaan otettu siitä henkilöstä, jota tutkimustarve koskee. Näytteitä kuolleista henkilöistä on saatu eri sairaanhoitopiirien patologian yksiköistä, joissa säilytetään lääketieteellisessä ruumiinavauksessa otettuja näytteitä sekä näytteitä, jotka on otettu henkilön eläessä sairauden syyn selvittämiseksi. Näytteitä on saatu myös THL:n oikeuslääkinnästä (oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus). On huomattava, että jos henkilö on eläessään antanut näytteen nimenomaisesti biopankkia varten, näytettä ei luovuteta muuhun käyttötarkoitukseen kuten isyystutkimukseen (HE 86/2011, s. 56.).

THL:lta saadun tiedon mukaan kadonneiden henkilöiden tilanteet ovat äärimmäisen harvinaisia. Tapauksia ilmenee noin yksi tapaus kymmenessä vuodessa. Sen sijaan kuolleiden henkilöiden tutkimuksia tehdään lähes viikoittain. Tällaisten tutkimusten määrä on selkeästi lisääntynyt 1.1.2016 jälkeen, kun tuolloin voimaan tullut isyyslaki (11/2015) mahdollisti isyyden vahvistamiskanteen nostamisen kaiken ikäisille oikeudellisesti isättömille lapsille.

Taulukko 2. Näytteet vainajista vuosina 2012, 2017 ja 2022.

	Yhteensä
2012 (HY + THL)	noin 15
2017 (THL)	noin 30
2022 (THL)	noin 50

Lähde: THL, 12.1.2023.

Arvio:

Näytteenottoa koskeva perussääntely kadonneen henkilön osalta tai sellaisen henkilön osalta, joka on kuollut, mutta jota ei ole vielä haudattu, on edelleen asianmukainen. Tähän sääntelykokonaisuuteen liittyy kuitenkin eräitä yksityiskohtia, joita tulee tarkentaa. Näitä ovat näytteen ottajaa koskevan sääntelyn päivittäminen, jotta näytteen voisi ottaa myös joku muu kuin lääkäri tai hänen suorassa valvonnassaan toimiva terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös näytteen säilytyspaikasta näytteen ottamisen jälkeen kaivataan ohjeistusta. Sääntelyn sisällöstä tiedottamiseen eri hyvinvointialueilla on myös syytä kiinnittää jatkossa huomiota.

2.2.3 Aiemmassa tutkimuksessa saatujen tulosten hyödyntäminen

Tutkimuksessa voidaan käyttää myös kadonneesta tai kuolleesta aiemmissa vanhemmuustutkimuksissa saatuja tietoja. Tutkimusta ei kuitenkaan saa määrätä tehtäväksi äidistä ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja miestä koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi. Säännös on soveltamiskäytännössä aiheuttanut jonkin verran väärinymmärryksiä. Sen on usein tulkittu tarkoittavan myös elossa olevia äitejä, vaikka äidin, lapsen ja miehen määräämistä koskevat 4 §:n säännökset.

Mahdollisuus käyttää aiemmassa tutkimuksessa saatuja tuloksia uudessa tutkimuksessa perustuu siihen, että Arkistolaitos (nykyisin Kansallisarkisto) on määrännyt Kansanterveyslaitoksen (nykyisin Terveiden ja hyvinvoinnin laitos) säilyttämään isyystutkimuslausunnot pysyvästi (KA/717/431/2006). Lisäksi Kansallisarkisto on määrännyt, että THL:n tulee säilyttää oikeusgeneettisten tutkimusten käytössä olevan laboratoriotietojärjestelmän tiedot pysyvästi (KA/22170/07.01.01.03.01/2018).

Aikaisempien tutkimustulosten hyödyntämiseen voi liittyä marginaalinen riski siitä, että aiemmin saatu tulos ei perustukaan samasta henkilöstä otettuun näytteeseen. Jos tutkittava on saanut aiemmassa tutkimuksessa myönteisen tuloksen, riskiä ei kuitenkaan käytännössä ole. Jos tulos on ollut poissuljenta, edellä kuvattu skenaario on mahdollinen.

Käytännössä aiemmin saatuja tuloksia on hyödynnetty kuolleiden henkilöiden osalta THL:lta saadun tiedon mukaan erittäin harvoin. Tämä on todennäköisesti johtunut siitä, ettei tämän mahdollisuuden käyttämisestä ole ollut riittävästi tietoa tuomioistuimissa. Lisäksi merkittävä vaikutus on ollut sillä, että suuri osa isyystutkimuksessa mukana olleista kuolleista henkilöistä on ollut sellaisia, joista mahdollisesti aiemmin tehty tutkimus on 1960- ja 1970-luvuilta, jolloin tutkimus tehtiin veriryhmämäärytyksin. Nämä tutkimustulokset eivät ole vertailukelpoisia nykyisten tutkimustulosten kanssa.

Arvio:

Mahdollisuus hyödyntää aikaisempia tutkimustuloksia nähdään edelleen tarpeellisena ja ajankohtaisena. Säännöksen rajaaminen vain kadoksissa olleisiin tai kuolleisiin tutkittaviin on kuitenkin soveltamiskäytännössä koettu liian kapeaksi. Aikaisempien tulosten hyödyntäminen myös elävien henkilöiden osalta säästäisi vaivaa paitsi tutkittavilta itseltään myös eri viranomaisilta. Tällä tavoin säästettäisiin lisäksi sekä näytteenotto- ja tutkimuskustannukset. Jo tällä hetkellä iso osa elävistä henkilöistä, jotka ovat toistamiseen tutkittavana lastenvalvojan tilaamassa tutkimuksessa, antavat suostumuksensa käyttää aiemmassa tutkimuksessa saatuja tuloksia sen sijaan, että he antaisivat uuden näytteen. Jotta käyttömahdollisuus olisi mahdollisimman selkeä, tulisi lisäksi selkeyttää aiemmassa tutkimuksessa saatuihin tuloksiin liittyviä tiedonantovelvollisuutta ja tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä.

2.2.4 Sukulaistutkimukset

Jos kudosnäytettä tai aiemmin tehdyn tutkimuksen tuloksia ei ole saatavilla ja vainaja on tuhattu, vainajan perimää ei ole mahdollista tutkia. Tämä johtuu siitä, että henkilön DNA tuhoutuu korkeassa lämpötilassa tuhkaamisen yhteydessä. Polveutumista koskevan näytön saaminen riippuu tällöin siitä, voidaanko vainajan sukulaisia saada tutkimukseen. Näyte voidaan ottaa otaksutun vanhemman vanhemmista tai muista läheisistä, jos he antavat tähän suostumuksensa. Kaikissa sukulaistutkimuksissa peruslähtökohtana on, että tutkimus voidaan tehdä vain tutkittavan suostumuksella. Lapsi, äiti ja otaksuttu isä voidaan sen sijaan määrätä tutkittavaksi myös ilman heidän suostumustaan. Tutkittava tai, jos suostumuksen on antanut hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustaja, hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustaja voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on toimitettu tuomioistuimelle. Suostumuksia on käytännössä annettu vaihtelevasti. Tiedossa ei ole, että annettuja suostumuksia olisi peruutettu.

Voimassa olevassa laissa on määritelty etusijajärjestys sen suhteen, missä järjestyksessä sukulaisia voidaan tutkia. Ensisijaisesti tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista miehen vanhemmista näiden suostumuksella.

Jos tutkittava isovanhempi on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta tai otettavasta kudosnäytteestä taikka että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmasta tutkimuksessa saatuja tietoja. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jollei ole syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut isovanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen. Asiassa on tämän vuoksi arvioitava, miten vainaja olisi eläessään suhtautunut tutkimuksen tekemiseen.

Vainajan suhtautumista koskeva 6 §:n 2 momentin lisäedellytys perustuu lakivaliokunnan ehdotukseen. Oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia koskevassa mietinnössään lakivaliokunta esitti (LaVM 1/2005 vp s. 5-6), että päätösvallan tutkimukseen määrittämisestä ei tulisi olla yksin tuomioistuimella, mutta ei myöskään vainajan oikeudenomistajilla. Tuomioistuimen tulisi arvioida kuolleen henkilön aiempaa suhtautumista isyyden selvittämiseen mahdollisuuksien mukaan saatavissa olevan selvityksen perusteella. Tällaista selvitystä olisivat käytännössä kuolleen vanhemman esittämät lausumat sekä muu mahdollinen näyttö hänen suhtautumisestaan kysymyksessä olevaan lapseen. Kysymys on tuomioistuimen tekemästä kokonaisharkinnasta kuolleen henkilön oletetusta tahdosta. Käytännössä näyttöä vainajien tahdosta ja asenteista voivat antaa vain heidän sukulaisensa ja muut läheisensä.

Tutkimusmääräyksen antamista vastustavalla taholla on näyttövelvollisuus siitä, että miehen kuolleet vanhemmat eivät olisi antaneet suostumustaan tutkimuksen tekemiseen. Lakivaliokunta on esittänyt, että kun arvio oletetusta tahdosta perustuu aina jossain määrin epävarmaan aineistoon, kynnys tutkintamääräyksen antamatta jättämiselle sanotulla perusteella ei voi olla kovin korkea. Kuolleiden sukulaisten tutkimiseen on siten asetettu korkeammat vaatimukset kuin lapsen omien kuolleiden vanhempien tutkimiseen ja punnittaviksi voivat tällöin tulla laajemman henkilöjoukon intressit.

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi edellä sanotulla tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella. Viimesijaisesti, jos lasta ja miestä ja heidän sukulaisiaan koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi, myös äidin sukulaisia voidaan tutkia. Tiedossa ei ole, että äidin sukulaisia olisi määrätty tutkitavaksi.

Sukulaisia tutkittaessa tulee lisäksi pyytää selvitys siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Näitä lausuntoja on pyydetty THL:lta vuosina 2016-2021 noin 8-10 kappaletta vuosittain. Muiden sukulaisten kuin vanhempiansa kanssa lapsi jakaa tietyn prosenttiosuuden perimästään. Prosenttiosuus on sitä pienempi, mitä kaukaisemmista sukulaisista on kyse. Lapsi jakaa täyssisaruksensa kanssa perimästään keskimäärin 50 prosenttia. Koska kunkin lapsen perimä muodostuu sattumanvaraisesti vanhempiansa perimästä, täyssisarukset eivät kuitenkaan välttämättä ole perineet vanhemmiltaan samoja DNA-jaksoja tutkittavilta alueilta. Tämän seurauksena lapsen ja hänen otaksutun täyssisaruksensa välisellä tutkimuksella sukulaisuuskysymystä ei välttämättä pystytä ratkaisemaan.

Isovanhemman, puolisisaruksen, täyssisaruksen lapsen sekä vanhempansa täyssisaruksen (täti, setä tai eno) kanssa lapsi jakaa perimästään keskimäärin 25 prosenttia. Edellä mainittuja sukulaisuussuhteita (keskimäärin 25–50% yhteistä perimää) voidaan pitää lähisukulaisina, kun tarkoitetaan vanhemmuuden osoittamista DNA-tutkimuksella. Yksittäisen lähisukulaisen tutkimisella ei kuitenkaan välttämättä voida osoittaa luotettavasti, ovatko henkilöt sukua vai eivät. Jos DNA-tutkimukseen on mahdollista saada useamman kuin yhden lähisukulaisen näyte, todennäköisyys saada luotettava tulos kasvaa.

On lisäksi huomattava, että jos vertailuhenkilön oma isyysuhde ei perustu geneettiseen polveutumiseen, tutkimuksesta voi seurata virheellinen johtopäätös kantajan isyydestä. Tätä riskiä voidaan kuitenkin pienentää lisäämällä vertailuhenkilöiden määrää. Tällöinkin on kuitenkin mahdollista, että kaikkien vertailuhenkilöiden isyysuhteet eivät ole kerrotunlaiset.

Arvio:

Mahdollisuus tutkia sukulaisia on edelleen tarpeen säilyttää. Laissa määritelty tutkittavien sukulaisten etusijajärjestys on kuitenkin koettu soveltamiskäytännössä liian rajoittavaksi. Sen soveltaminen on edellyttänyt muun muassa sitä, että otaksutun isän kuolleet vanhemmat on pitänyt määrätä tutkittavaksi ennen kuin on ollut mahdollista tutkia elossa olevia tutkimukseen suostuvaisia muita sukulaisia kuten lapsen täyssisaruksia. Tätä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena.

Vaikka etusijajärjestystä on tarpeen joustavoittaa, sukulaisuuden määritelmä on samalla syytä rajata lähisukulaisiin. Tämä on perusteltua, koska todennäköisyys vanhemmuuskysymyksen ratkeamiseksi pienenee sen mukaan, mitä kaukaisemmasta sukulaisesta on kyse. Tästä syystä on myös tarpeen säilyttää mahdollisuus pyytää

THL:ltä selvitystä siitä, edistääkö sukulaisen tutkiminen vanhemmuuskysymyksen selvittämistä. Mahdollisuus tähän on tarpeellinen siitä riippumatta, onko tutkittava sukulainen elossa vai kuollut.

Lähtökohta siitä, että näyte voidaan viime kädessä ottaa ilman lapsen otaksuttujen vanhempien suostumusta, on edelleen ajankohtainen. Lapsen oikeus tuntee alkuperänsä on ensisijainen suhteessa vanhemman ruumiilliseen koskemattomuuteen ja yksityiselämän suojaan. Myös oikeustilan ennakoitavuus edellyttää, ettei tätä peruslähtökohtaa muuteta. Järjestelmä heikentyisi huomattavasti, jos vanhemmilla ei olisi myötävaikutusvelvollisuutta nykyisin tavoin.

Muiden tutkittavien suostumusta koskeva periaate on perusratkaisultaan edelleen ajanmukainen. Jonkin verran arvostelua on kuitenkin herättänyt se, että otaksutun isän vanhempia ei voida määrätä vastoin heidän tahtoaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen. Erityisesti edellä mainitun vainajan suhtautumista koskevan säännöksen soveltaminen on koettu soveltamiskäytännössä vaikeaselkoisena ja sen on todettu pitkittävän tuomioistuinprosesseja. Vain harvoin on esitettävissä luotettavaa selvitystä siitä, mitä edesmenneet sukupolvet ovat ajatelleet vanhemmuustutkimuksen teettämisestä heidän kuolemansa jälkeen. Säännöstä on tarpeen tältä osin selkeyttää.

2.2.5 Näytteet haudatuista henkilöistä

Aiemmin otettuja kudosnäytteitä ei aina ole saatavilla. Vainajan muista sukulaisista ei ole myöskään aina mahdollista saada luotettavasti sukulaisuutta osoittavaa tai poisulkevaa tutkimustulosta. Näytettä ei myöskään voida ottaa muista sukulaisista ilman heidän suostumustaan. Siksi tuomioistuimet ovat joutuneet pohtimaan yksittäisissä tapauksissa, onko mahdollista antaa tutkimusmääräys kudosnäytteen ottamiseksi jo haudatusta vainajasta ilman tätä koskevaa erillistä sääntelyä.

Oikeusgeneettisiä isyystutkimuksia koskevaa lakiesitystä valmistellut työryhmä ehdotti jo vuonna 2001, että myös haudatusta vainajasta olisi voitu ottaa näyte. Saatujen lausuntojen perusteella jatkovalmistelussa päätettiin kuitenkin luopua ehdotuksesta hautarauhan kunnioittamiseksi. Asiaa koskeva mielenkiinto on kuitenkin virinnyt uudelleen niin sanottujen vanhojen avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten (niin sanotut vanhat au-lapsen) kanteiden yleistyttyä. Vanhalla au-lapsella tarkoitetaan lasta, joka on syntynyt avioliiton ulkopuolella ennen 1.10.1976 eli ennen kuin vuoden 1975 isyyslaki tuli voimaan. Tätä aiempi lainsäädäntö ei mahdollistanut isyyskanteen nostamista miestä vastaan ilman hänen suostumustaan, jos lapsi oli syntynyt avioliiton ulkopuolella. Mainitun isyyslain voimaantulossa (701/1975) oli säännös, jonka mukaan isyyskanne oli mahdollista nostaa vuoden 1975 isyyslain nojalla vain viisi vuotta lain voimaantulon

jälkeen, eli 1.10.1981 asti. Tuo kanneoikeuden ajallista ulottuvuutta rajoittava säännös on sittemmin kumottu vuoden 2015 isyyslain yhteydessä. Vuoden 2015 isyyslaki tuli voimaan 1.1.2016, jonka jälkeen myös niin sanotut vanhat au-lapset ovat voineet nostaa isyyskanteen tuntemaansa miestä vastaan.

Oikeuskäytännössä on päädytty pitämään mahdollisena haudan avaamista kudonäytteen ottamista varten, vaikka tämä mahdollisuus on laissa nimenomaisesti pois suljettu.⁶ Kysymys on tuomioistuimissa ollut nimenomaisen sääntelyn puuttuessa voimassa olevaan kansalliseen lainsäädäntöön, perustuslakiin ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyvästä tapauskohtaisesta punninnasta lapsella olevan intressin, vainajan lähiomaisten intressin ja yksityiselämän suojan sekä julkisen hautarauhaan liittyvän intressin välillä.⁷

Korkein oikeus katsoi ennakkoratkaisussaan KKO:2021:88, että haudan avaamista koskevan vaatimuksen hylkääminen oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 5 §:n 2 momentin nojalla oli perustuslain 106 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan kanssa. Haudan avaamista tutkittavan näytteen ottamista varten koskeva kielto jätettiin tapauksessa perustuslain vastaisena soveltamatta ja hauta voitiin avata kudonäytteen ottamiseksi. Mainituissa ratkaisussa määrättiin näyte otettavaksi tuhkatun isäehdokkaan haudatuista vanhemmista, koska ei ollut selvitetty, että vanhemmat eivät olisi antaneet suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

Korkein oikeus piti selvänä, että tuomioistuimen lupaan perustuvassa näytteiden ottamisessa ei ollut kysymys puuttumisesta lainsäädännöllä suojattuun hautarauhaan. Hautarauha ei sen mukaan estänyt haudan luvallista avaamista eikä vainajan jäänteisiin kajoamista. Lääketieteelliseen tutkimukseen tarkoitetun kudonäytteen ottamista vainajasta ei sen mukaan ollut syytä tarkastella hautarauhan rikkomisena. Yleisen edun osalta oli korkeimman oikeuden mukaan otettava huomioon, että vaikka hautarauha on periaatteessa ikuista, voidaan hautarauhaan käytännössä puuttua muun muassa haudan koskemattomuusaikojen puitteissa. Hautarauhan rikkomisena on rikoslain (39/1889) 17 luvun 12 §:ssä sanktioitu muun ohella haudan luvaton avaaminen tai sieltä ruumiin tai sen osan ottaminen.

On huomattava, että hautaustoimilaissa (457/2003) ei ole säännöksiä haudan avaamisesta tähän tarkoitukseen. Hautaustoimilain 2 §:n 2 momentin mukaan vainajan ruumiista ja tuhkaa tulee käsitellä arvokkaalla ja vainajan muistoa kunnioittavalla tavalla. Hautaustoimilain 24 §:ssä on myös säännökset haudatun ruumiin tai tuhkan siirrosta.

⁶ Esimerkiksi KKO:2021:88 ja Helsingin HO 1.2.2018 nro 112.

⁷ Kainuun käräjäoikeus 7.5.2020 L 18/2373.

Sen mukaan haudattu ruumis tai tuhka saadaan erityisen painavista syistä aluehallintoviraston luvalla siirtää toiseen hautaan. Haudatun ruumiin siirtämiseen tarvittavasta terveydensuojeluviranomaisen luvasta säädetään erikseen terveydensuojeluasetuksen (1280/1994) 7 luvun 42 §:ssä. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen on asetuksen 42 §:n 5 momentin mukaan oltava paikalla ruumista haudasta otettaessa ja uudelleen haudattaessa.

Haudatusta vainajasta on teknisesti mahdollista ottaa näyte oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten. Näytteen ottamiseen haudatusta vainajasta tarvitaan kuitenkin erityisosaamista ja -välineistöä, koska haudatusta vainajasta tulee ottaa tutkimusta varten noin 10 senttimetrin pituinen pala reisiluuta. DNA:n eristämiseen luusta kuluu aikaa kahtena työpäivänä useita tunteja, kun taas esimerkiksi posken sisäpinnan sivelynäytteen eristämiseen kuluu aikaa noin 15 minuuttia. Tämä osaaminen on THL:ssä vain muutamalla henkilöllä.

Haudatusta vainajasta voidaan saada oikeusgeneettiseen tutkimukseen kelpavaa luukudosta vuosikymmeniäkin kuoleman jälkeen. On kuitenkin myös mahdollista, että DNA:n hajoamisen vuoksi luukudoksesta ei saada käyttökelpoista DNA:ta. Luukudoksen ja DNA:n säilymiseen vaikuttavat mm. haudan maaperässä vallinneet olosuhteet. Näin ollen ei ole etukäteen mahdollista tietää (esimerkiksi hautaamisesta kuluneen ajan perusteella), onnistutaanko luukudoksesta tekemään oikeusgeneettinen tutkimus.

Otettaessa näytettä haudasta riskinä on se, että näyte tulee otetuksi väärästä henkilöstä. Kyseinen riski voi toteutua esimerkiksi silloin, jos kyseessä on sukuhauta, johon on haudattu useita eri henkilöitä. Routa liikuttaa luita, eivätkä vainajan luut välttämättä sijaitse juuri siinä kohdassa hautaa, johon vainaja on aikoinaan laskettu. Erityisen haastava tilanne voi olla silloin, kun sukuhautaan on haudattu henkilöt päällekkäin ja näyte tulisi saada alemmaksi haudatusta vainajasta.

Tuhkatusta henkilöstä ei ole mahdollista saada näytettä oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen. Vuonna 2011 Suomessa tuhkattiin kaikista kuolleista lähes 43 prosenttia. Vuonna 2021 sama prosenttiluku oli jo lähes 60⁸. On huomattava, että hautaustapa eroaa alueellisesti ja myös uskontokunnittain. Esimerkiksi Helsingin alueella kaikista kuolleista tuhkattiin noin 87 prosenttia vuonna 2021. Ortodoksisen kirkon ja islamilaisen seurakunnan jäseniä ei lähtökohtaisesti tuhkata.

⁸ <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=214>

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun valtioneuvoston asetuksen (948/1973) 22 a §:n 3 momentin mukaan hautausmaan ylläpitäjän on viipymättä hautauksen jälkeen ilmoitettava hautauksen ajasta ja hautausmaasta, johon vainaja on haudattu, Digi- ja väestötietovirastolle tai Ahvenanmaan valtionvirastolle. Jos vainaja on tuhkattu, krematorion ylläpitäjän on ilmoitettava, milloin ja missä vainaja tuhkattiin. Jos vainaja oli kuollessaan evankelisluterilaisen tai ortodoksisen kirkon jäsen, nämä ilmoitukset on kuitenkin tehtävä asianomaiselle seurakunnalle. DVV:lle ilmoitetaan siten niistä haudauksista, joissa vainaja ei ole kuulunut evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseseen seurakuntaan. Nämä ilmoitukset on aiemmin arkistoitu paikallisesti maistraateissa paperilla, mutta nykyisin käytössä on valtakunnallinen sähköinen arkisto. Tieto hautapaikasta tulisi olla saatavilla DVV:ltä silloin, kun hautausmaan ylläpitäjä on tehnyt asetuksen mukaisen ilmoituksen. Jos ilmoitusvelvollisuus on laiminlyöty, tietoa ei voida saada.

Arvio:

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu on edellä mainitulla tavalla muuttanut oikeustilaa. Oikeustilan ennakoitavuuteen ja oikeusvarmuuteen liittyvistä syistä on perusteltua, että tämä soveltamiskäytännössä muotoutunut linjaus kirjataan lakiin. Samalla tulisi säätää muun muassa haudan avaamiseen ja näytteen ottamiseen liittyvästä menettelystä, toimivaltaisista viranomaisista, kustannusten korvaamisesta ja oikeussuojakeinoista. On perusteltua, että näytteen ottaminen jo haudatusta vainajasta tulisi olla viimesijainen keino selvittää vanhemmuutta. Jos vainajasta on jo aiemmin otettu näyte tai tehty vanhemmuustutkimus, tulisi tätä aikaisempaa näytettä tai tutkimustulosta voida hyödyntää haudan avaamisen välttämiseksi.

2.2.6 Muuta

2.2.6.1 Tutkimusmääräyksen antaminen ja sen noudattamatta jättäminen

Kun tutkimus määrätään tehtäväksi elossa olevasta henkilöstä, määräyksen tehosteena käytetään uhkasakkoa. Tuomioistuimen on velvoitettava sen, jota määräys koskee, määrääjässä osoittamaan todistuksella, että hänestä on otettu tutkimusta varten tarvittava näyte. Kun määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, määräys asetetaan hänen lailliselle edustajalleen. Uhkasakkoa ei saa asettaa sille, josta näyte voidaan ottaa ainoastaan hänen suostumuksellaan. Todistuksen antaa näytteen ottamisesta vastuussa oleva terveydenhuollon ammattihenkilö tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettu Suomen edustustossa palveleva henkilö.

Jos velvoitettu on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta näytteen ottamista koskevaa määräystä, tuomioistuin voi tuomita hänet uhkasakkoon. Jos näytteen ottaminen on yhä tarpeen asian selvittämiseksi, tuomioistuin voi asettaa veloitteen laiminlyönteelle uuden korkeamman uhkasakon. Jos on todennäköistä, ettei velvoitettu uhkasakosta huolimatta noudata näytteen ottamista koskevaa määräystä tai jos velvoitettu on ilman laillista estettä jättänyt noudattamatta näytteen ottamista koskevaa määräystä, tuomioistuin voi määrätä, että hänet on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajan tahtoa. Näissä tilanteissa poliisi on velvollinen antamaan näytteen ottamiseen tuomista ja näytteen ottamista varten tarvittavaa virka-apua. Annettava virka-apu on tällä hetkellä käräjäoikeudelle maksullista.

Kaikissa tilanteissa lapsen ainoalla laillisella edustajalla, joka on usein lapsen huoltajana toimiva äiti, ei ole toimintakykyä järjestää näytteenottoa. Kyseessä on yleensä tilanne, jossa lapsi on sijoitettuna kodin ulkopuolelle, mutta huoltajuus on säilynyt vanhemmalla. Tuomioistuin on tällöin saattanut määrätä uhkasakon lastenvalvojalle, joka ei kuitenkaan missään tilanteessa toimi lapsen laillisena edustajana.

Arvio:

Peruslähdekohdat uhkasakon määräämisestä ovat edelleen ajankohtaiset. Uhkasakon määrääminen lastenvalvojalle on oikeudellisesti ongelmallinen käytäntö, koska lastenvalvoja ei voi toimia lapsen laillisena edustajana. Kyseessä on ensi sijassa lain tulkintaan liittyvä kysymys, jota ei kuitenkaan ole tarpeen ratkaista lakia muuttamalla. Uhkasakkolain (1113/1990) kanssa päällekkäinen sääntely on sen sijaan tarpeen poistaa tarpeettomana.

Poliisin virka-apua koskeva sääntely on ajantasainen. Tilanteessa, jossa vastahakoisesta tutkittavasta on olemassa aikaisempia tutkimustuloksia, näiden hyödyntämisen tulisi kuitenkin olla niin sanotun pienemmän haitan periaatteen mukaisesti ensisijaista poliisin virka-avun käyttämiseen nähden.

2.2.6.2 Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä. Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta. Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa.

Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle. Soveltamiskäytännössä on kuitenkin toistuvasti ollut tilanteita, joissa henkilö on esittänyt näytteenottajalle esimerkiksi Kela-kortin, jolloin ei voida katsoa, että henkilöllisyys olisi luotettavasti todettu. Vanhemmuuslain nojalla annetussa asetuksessa (804/2022) on säännökset henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista vanhemmuusasioissa. On johdonmukaista, että vastaavanlainen luettelo olisi käytettävissä myös oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia otettaessa. Tämä on tarpeen yhdenmukaisten käytäntöjen varmistamiseksi. Näyte tulee luonnollisesti voida ottaa ja tutkia myös tilanteissa, joissa henkilöllisyyttä ei ole voitu todeta henkilöllisyysasiakirjoista ja näyte otetaan henkilöllisyyden todentamista varten (VanL 29 §:n 2 momentin mukaiset tilanteet).

Harvakseltaan mutta toistuvasti on lisäksi ollut epäselvyyttä siitä, minkä tahon tulisi ottaa tuomioistuinten määräämien tutkimusten näytteitä. Terveyskeskukset ovat saattaneet kieltäytyä ottamasta näytteitä ja ovat ohjanneet henkilöt antamaan näytteitä lastenvalvojan luokse.

Arvio:

Lähtökohtana tulee olla, että henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksytyt asiakirjat ovat samat kaikissa vanhemmuuden vahvistamiseen liittyvissä menettelyissä. Sääntelyä tulee tarvittavin osin täydentää ja selkeyttää. Toisaalta oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte tulee voida ottaa myös tilanteessa, jossa näyte otetaan juuri siksi, että henkilöllä tai henkilöillä ei ole sellaisia asiakirjoja, joista henkilöllisyys voidaan luotettavasti todeta. Tällaisessa tilanteessa sovellettavasta menettelystä tulee säätää erikseen. Lisäksi oikeustilaa selkeyttävää sääntelyä tarvitaan sen täsmentämiseksi, mikä taho ottaa tuomioistuinten määräämien tutkimusten näytteet.

2.3 EU-oikeus ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Vanhemmuuden määräytymistä koskevaa kansainvälistä sääntelyä on hyvin vähän, sillä perhe-elämää koskevat kysymykset perustuvat pitkälti kansallisesti määriteltyihin arvopohjaisiin ratkaisuihin. Euroopan unionin perheoikeutta koskeva toimivalta ei ulotu aineellisen perheoikeuden alueelle. Toistaiseksi ainoaksi jäänyt konkreettinen pyrkimys vanhemmuutta koskevan lainsäädännön pääperiaatteiden yhdenmukaistamiseksi on tehty Euroopan neuvostossa, jonka perheoikeuden asiantuntijakomitea valmisti luonnoksen suositukseksi lasten oikeuksista ja asemasta sekä vanhempain-

vastuusta vuosina 2010-2011. Suositus hyväksyttiin Euroopan neuvoston oikeudellisen yhteistyön johtokomiteassa vuonna 2011, mutta asiakirjaa ei ole hyväksytty Euroopan neuvoston ministerikomiteassa poliittisen yhteisymmärryksen puuttuessa.

2.3.1 Yhdistyneet kansakunnat

Suomi ratifioi vuonna 1991 Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1991), jonka 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Yleissopimuksen 8 artiklan mukaan lapsen oikeutta henkilöllisyyteen, kansalaisuuteen, nimeen ja sukulaisuussuhteisiin tulee kunnioittaa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeus vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Suomi on myös sitoutunut yleissopimuksen kolmanteen valinnaiseen pöytäkirjaan valitusmenettelystä (SopS 4 ja 5/2016), joka mahdollistaa yksilövalitusten tekemisen yleissopimuksella perustetulle lapsen oikeuksien komitealle.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Komitea julkaisee yleiskommentteja sopimuksen artiklojen tulkinnasta. Komitea on antanut yleiskommentit muun muassa 3 artiklan ja 12 artiklan soveltamisesta: yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi ja yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.

Lisäksi Suomi on sitoutunut YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26 ja 27/2016), jonka 7 artiklan mukaan vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa, ja heidän näkemyksilleen on annettava asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi. Yleissopimuksen 23 artiklan mukaan sopimuspuolten tulee toteuttaa tehokkaat ja asianmukaiset toimet, joilla poistetaan vammaisiin henkilöihin kohdistuva syrjintä kaikissa avioliittoon, perheeseen, vanhemmuuteen ja henkilökohtaisiin suhteisiin liittyvissä asioissa yhdenvertaisesti muiden kanssa.

2.3.2 Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on vuonna 1975 hyväksynyt yleissopimuksen avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellisesta asemasta (ETS 85). Suomi ei ole allekirjoittanut sopimusta. Yleissopimusta pidetään yleisesti sisällöllisesti vanhentuneena.

Suomi on ratifioinut Euroopan ihmisoikeussopimuksen, jonka 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta eivätkä viranomaiset saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Sopimuksen 14 artiklan ja 12. pöytäkirjan mukaan yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet tulee taata ilman syrjintää mm. syntyperään katsomatta.

Suomi on myös ratifioinut uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 79 ja 80/2002), jonka 16 artiklan mukaan perheellä on yhteiskunnan perusyksikkönä oikeus asianmukaiseen sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun sen täysipainoisen kehityksen turvaamiseksi.

Lisäksi Suomi on hyväksynyt lasten oikeuksien käyttöä koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 12 ja 13/2011), joka turvaa lasten menettelyllisiä oikeuksia heitä koskevia asioita käsiteltäessä. Yleissopimuksen hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi nimesi isyyden vahvistamista koskevat oikeudelliset menettelyt yhdeksi niistä oikeusviranomaisessa käsiteltävistä menettelyistä, joihin yleissopimusta sovelletaan.

2.3.3 Euroopan unioni

Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EYVL 18.12.2000, C 364/1) 7 artiklassa suojataan jokaisen oikeutta siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan ja 17 artiklassa taataan jokaisen oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä. Perusoikeuskirjan 21 artiklassa kielletään mm. syntyperään perustuva syrjintä ja 24 artiklassa taataan lapsen oikeus saada ilmaista vapaasti mielipiteensä, joka on hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti otettava huomioon häntä koskevissa asioissa. Sekä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (EUVL 26.10.2012, C 326/47) 21 artiklan että perusoikeuskirjan 45 mukaan unionin kansalaisella on oikeus vapaasti liikkua ja oleskella jäsenvaltioiden alueella.

Euroopan unionilla ei ole toimivaltaa antaa säännöksiä aineellisen perheoikeuden sisällöstä, mutta sillä on toimivalta antaa säännöksiä jäsenvaltioiden rajat ylittävistä perheoikeudellisista asioista. Tällaisia säännöksiä ei ole vielä annettu, mutta Euroopan komissio on 7.12.2022 antanut ehdotuksen asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä vanhemmuusasioissa sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta EU-jäsenvaltioiden välillä (KOM(2022) 695 lopullinen, U 105/2022 vp). Ehdotuksen pääasiallisena tavoitteena on, että yhdessä EU-valtiossa vahvistettu vanhemmuus olisi tunnustettava muissa EU-valtioissa ilman erityistä menettelyä. Aloite sisältää myös ehdotuksen tuomioistuimen toimivaltaa ja sovellettavaa lakia koskeviksi säännöksiksi sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönottamiseksi. Kyseessä on rajat ylittäviä tilanteita koskeva kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiä harmonisoiva ehdotus, jolla ei ole vaikutusta kansallisesti sovellettavan lain sisältöön. Aloitteella pyritään varmistamaan, että yhdessä EU-maassa vahvistettu lapsen ja vanhemman välinen oikeudellinen side tunnustetaan kaikkialla EU:ssa, jotta lapset säilyttävät oikeutensa rajat ylittävissä tilanteissa, erityisesti kun heidän perheensä matkustavat tai muuttavat EU:n sisällä. Ehdotuksen käsittely neuvoston työryhmässä on alkanut joulukuussa 2022 eikä asetuksen lopullisesta sisällöstä tai sen voimaantuloajankohdasta voida esittää vielä luotettavia arvioita.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus), jäljempänä tietosuoja-asetus, on EU:n jäsenvaltioissa suoraan sovellettava säädös. Vanhemmuusasioissa tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu hallinnollisena menettelynä tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain (1050/2018) soveltamisalaan. Käsittelyn oikeusperusteena on tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta. Eräät tietosuoja-asetuksen säännökset mahdollistavat kansallisen liikkumavaran, jonka puitteissa voidaan antaa kansallisessa laissa täydentäviä tai tarkempia säännöksiä. Tietosuoja-asetuksen sallima kansallinen liikkumavara koskee erityisesti julkisen sektorin henkilötietojen käsittelyä, mutta jossain määrin myös yksityisen sektorin henkilötietojen käsittelyä. Kansallinen liikkumavara ei eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta velvoita jäsenvaltioita säätämään tietosuoja-asetusta täydentävää tai täsmentävää kansallista lainsäädäntöä, vaan asiasta päättäminen on jätetty kansallisen lainsäätäjän harkintaan. Lainsäädännön on täytettävä tietosuoja-asetuksen mukaisesti yleisen edun mukainen tavoite ja sen on oltava oikeassa suhteessa tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Ottaen huomioon, että tietosuoja-asetus on suoraan sovellettava säädös, kansallista liikkumavaraa on kuitenkin käytettävä rajoitetusti.

2.3.4 Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö

Pohjoismaisessa lainsäädäntöyhteistyössä vahvistettiin vuonna 1979 periaatteet, jotka koskivat yhdessä Pohjoismaassa annetun isyysratkaisun tunnustamista toisessa Pohjoismaassa. Kansallinen laki pohjoismaisten isyysratkaisujen tunnustamisesta (352/1980) on voimassa olevaa lainsäädäntöä ja sitä sovelletaan isyyslain 8 luvun kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvista säännöksistä riippumatta.

3 Tavoitteet

Ehdotuksen yhtenä tavoitteena on edistää lapsen oikeutta tuntea vanhempansa ja mahdollistaa perhesuhteiden selvittäminen ja perhesuhteita koskevan tiedon rekisteröinti väestötietojärjestelmään myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsen syntymään liittyvät olosuhteet ovat epäselvät tai tätä koskeva asiakirjanäyttö on puutteellinen henkilöstä itsestään tai hänen perheestään johtumattomasta syystä.

Ehdotuksen toisena tavoitteena on edistää lapsen oikeutta tuntea vanhempansa myös niissä tilanteissa, joissa lapsen otaksuttu vanhempi on kadonnut tai kuollut ja oikeudellinen suhde vanhempaan on mahdollista vahvistaa vain siten, että oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten voidaan viimesijaisena keinona ottaa näyte jo haudatusta vainajasta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Ehdotuksen keskeisenä sisältönä on mahdollistaa synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen ja vahvistaminen tilanteessa, jossa äitiydestä ei ole saatavilla asiakirjanäyttöä tai sen luotettavuudesta ei saada riittävää selvitystä. Väestötietojärjestelmän julkista luotettavuutta korostava väestötietolain mukainen asiakirjanäyttövaatimus säilyisi lähtökohtaisesti ennallaan. Sitä ehdotetaan kuitenkin täydennettäväksi vanhemmuuslakiin sisältyvällä kohtuullisuusarviointia painottavalla sääntelyllä.

Edellä todettu ehdotetaan toteutettavaksi siten, että vanhemmuuslakiin lisätään synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä ja vahvistamista koskevat säännökset ja lakia oikeusgeneettisistä isyystutkimuksista täydennetään ja muutetaan tarpeellisin osin. Säännökset vastaisivat pääpiirteiltään isyyden selvittämistä ja vahvistamista koskevia säännöksiä. Tarkoituksena on, että synnyttäneen äidin äitiyttä koskeva sääntely olisi mahdollisimman yhdenmukainen isyyttä koskevan sääntelyn kanssa.

4.1.1 Synnyttäneen äidin äitiyden selvittäminen

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain soveltamisala ehdotetaan laajennettavaksi kattamaan myös oikeusgeneettiset tutkimukset, jotka tehdään synnyttäneen henkilön äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Tästä syystä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia ja sen nimikettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että isyystutkimuksen sijaan säädetään oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta.

Oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte ehdotetaan voitavan ottaa lastenvalvojan valvonnassa silloinkin, kun lapsi ei ole sen ikäinen tai niin kehittänyt, että hän kykenisi antamaan itse suostumuksen näytteen ottamiseen eikä hänellä ole myöskään huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta. Vanhemmuuslakia täydentävä säännös tulisi sovellettavaksi esimerkiksi tilanteessa, jossa maahanmuuttajaperheen lapsella ei ole väestötietojärjestelmään merkittyjä vanhempia puutteellisen asiakirjanäytön vuoksi eikä hänellä siten ole usein myöskään huoltajia. Tällöin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tarvitaan juuri siksi, että lapsen otaksutut vanhemmat voidaan merkitä myös tämän oikeudelliseksi vanhemmiksi. Säännöksen tavoitteena on, että vanhemmuuskysymys saada ratkaistua viivytystä, eikä näytteenotto jää odottamaan huoltajan sijaisen

määräämistä tilanteessa, jossa kaikki asianosaiset ovat yksimielisiä näytteen ottamisesta. Jos henkilö, jonka vanhemmuus on selvittävänä, vastustaa näytteenottoa, näytettä ei ehdotuksen mukaan voisi ottaa. Tällöin tuomioistuimelta tulee hakea lapselle huoltajan sijaisen määräämistä toimenpidettä varten. Lapsen etu puoltaa sitä, että yksimielisessä tilanteessa lapsen vanhemmuus saadaan selvitettyä ja vahvistettua mahdollisimman nopeasti.

4.1.2 Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

Ehdotuksen mukaan Digi- ja väestötietovirasto voisi vahvistaa synnyttäneen äidin äitiyden, jos äitiys on selvitetty vanhemmuuslaissa tarkoitetulla tavalla eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen synnyttänyt äiti. Ehdotuksen mukaan Digi- ja väestötietovirastolla olisi harkintavaltaa sen suhteen, onko oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tuloksesta huolimatta aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen synnyttänyt äiti.

4.1.3 Synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen tai kumoaminen tuomioistuimessa

Lakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset myös synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tuomioistuimessa. Ehdotetut säännökset vastaavat pääperiaatteiltaan isyyden vahvistamista ja kumoamista koskevia säännöksiä.

Ehdotuksen mukaan synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevan kanteen voi nostaa joko lapsi tai hänen puhevaltaansa käyttävä taho taikka henkilö, joka katsoo itse olevansa lapsen synnyttänyt äiti. Äitiyden kumoamista koskevan kanteen voi nostaa lapsen lisäksi lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu.

Ehdotuksessa esitetään säädettäväksi lisäksi niistä edellytyksistä, joilla henkilö, joka katsoo olevansa lapsen synnyttänyt äiti sen henkilön sijasta, joka on jo vahvistettu lapsen synnyttäneeksi äidiksi, voisi nostaa kanteen äitiyden kumoamiseksi. Tämän tulisi saattaa todennäköiseksi, että aiempi äitiyttä koskeva päätös on perustunut viranomaiselle asiasta annettuihin väriin tietoihin. Toisena edellytyksenä on, että tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukaista.

4.1.4 Suostumus tutkimuksen edellytyksenä

Työryhmä ehdottaa, että näytteen ottaminen oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten perustuu myös jatkossa tutkittavan antamaan suostumukseen. Tästä poikkeuksena ovat nykyisin tavoin tilanteet, joissa näyte voidaan viime kädessä ottaa lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja otaksutusta toisesta vanhemmasta ilman näiden suostumusta.

Ehdotuksessa esitetään, että tutkittavia koskevaa etusijajärjestystä joustavoitetaan. Jos lapsen otaksutusta vanhemmasta ei voida saada näytettä esimerkiksi tämän kuoleman vuoksi, tuomioistuin voisi nykyistä joustavammin arvioida, kenestä lähisukulaisesta on tarkoituksenmukaisinta ottaa näyte tämän suostumuksella.

Tilanteessa, jossa tutkittavan isovanhempi tai muu lähisukulainen on kadonnut tai kuollut, ehdotetaan, ettei tämän oletettua suhtautumista oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen enää erikseen tutkittaisi, ellei tutkittava ole eläessään nimenomaisesti kieltänyt tutkimuksen tekemistä. Osoituksena kiellosta voidaan ehdotuksen mukaan pitää myös testamenttiin tai hoitotahtoon otettua nimenomaista ilmaisua asiasta. Ehdotuksen tavoitteena on selkeyttää suostumusperusteen arvioimista silloin, kun tutkittava on kadonnut tai kuollut.

4.1.5 Tutkimus haudatusta vainajasta

Ehdotuksessa esitetään, että tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tehtäväksi myös haudatusta vainajasta. Lapsen oikeus tuntea alkuperänsä edellyttää, että myös haudattua vainajaa voidaan tutkia.

Haudan avaaminen ja vainajan tutkiminen on tarkoitettu viimesijaiseksi keinoksi selvittää vanhemmuus. Tämän vuoksi työryhmä ehdottaa, että tuomioistuin voi määrätä tutkimukset tehtäväksi haudatusta vainajasta vain, jos vainajasta ei ole saatavilla aiempia tutkimustuloksia tai aiemmin otettuja kudospäytteitä. Lisäksi edellytyksenä on, että tutkimusta ei voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

4.1.6 Aiemmat oikeusgeneettiset tutkimustulokset ja aiemmin otetut kudokset

Työryhmä ehdottaa, että aiempien tutkimustulosten ja aiemmin otettujen kudosten hyödyntämistä vanhemmuustutkimuksissa helpotetaan. Aiemmin otettuja tutkimustuloksia voisi jatkossa käyttää myös silloin, kun tutkittava on elossa ja antaa tähän suostumuksensa. Tätä ehdotetaan yhtäältä päällekkäisten tutkimusten välttämiseksi ja toisaalta vanhemmuuden selvittämisen nopeuttamiseksi.

Lisäksi ehdotetaan nimenomaisten tiedonsaantisäännösten lisäämistä lakiin tilanteessa, jossa tutkittava on kadonnut tai kuollut. Tuomioistuin tai se, jolla on vanhemmuuslain nojalla oikeus nostaa kante vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi, voisi tiedustella aiempien tutkimustulosten ja aiemmin otettujen kudosten olemassaoloa. Aiempien tutkimustulosten ja aiemmin otettujen kudosten hyödyntämisen merkitys korostuu tilanteessa, jossa tutkittava on haudattu tai tuhattu.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1.1 Vaikutukset valtion talouteen

Esitys liittyy vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi eduskunnassa sen yhteydessä.

Vanhemmuuslain muuttamisesta aiheutuisi muutoksia Digi- ja väestötietoviraston asiantuntijajärjestelmän hallintaan. Tästä koituu Digi- ja väestötietoviraston laatiman kustannusarvion mukaan noin 150 000 euron kertakustannus vuonna 2024. Synnyttäen äidin äitiyden vahvistamisen säädösperustaa koskevan merkinnän lisäämisestä väestötietojärjestelmään aiheutuu Digi- ja väestötietoviraston arvion mukaan lisäksi noin 20 000 euron suuruinen kertakustannus vuonna 2024. Edellä arvioidut kustannukset kohdistuvat valtiovarainministeriön hallinnonalalle momentille 28. 30. 03. Digi- ja väestötietoviraston toimintamenot (siirtomääräraha 2 v). Ehdotettujen muutosten ei ole arvioitu edellyttävän lisähenkilöresursseja Digi- ja väestötietovirastossa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgenetiikkatiimistä saadun arvion mukaan vanhemmuuden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvien asiakirjojen uudistamistyöstä ja tilasto- ja rekisterimuutoksista aiheutuu laitokselle noin 30 000 euron kertakustannus. Kustannusten perusteita esitellään tarkemmin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintaa koskevien viranomaisvaikutusten alla. Edellä arvioidut kustannukset kohdistuvat sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle momentille 33. 03. 04. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenot (siirtomääräraha 2 v).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeusgenetiikkatiimistä saadun arvion mukaan synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä ja siihen liittyvistä oikeusgeneettisistä vanhemmuustutkimuksista aiheutuvat kustannukset nousisivat hyvin maltillisesti. Laitos on arvioinut, että tarvittavien oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten lukumäärä lisääntyy noin 20-30:llä tutkimuskokonaisuudella, joiden yhteenlaskettu vuosittainen kustannus on noin 11 000-17 000 euroa vuodesta 2025 alkaen. Haudattua vainajaa koskevia tutkimuksia arvioidaan tehtävän noin 5-10, joiden yhteenlaskettu vuosittainen kustannus on noin 2 600-5 200 euroa vuodesta 2025 alkaen. Haudattua vainajaa koskevia oikeusgeneettisiä tutkimuksia koskeviin kustannuksiin on laskettu mukaan sekä ylimääräinen DNA:n eristämistä luunäytteestä aiheutuva kustannus että varsinaisesta oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta aiheutuvat kulut. Nämä kustannukset kohdistuisivat oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25. 01. 20. Eriytymenot (arviomääräraha). Nämä kustannukset katetaan nykyisten valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

Ehdotettujen muutosten ei oleteta aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella.

Ehdotuksella helpotetaan aiempien tutkimustulosten hyödyntämistä vanhemmuustutkimusasioissa myös silloin, kun tutkittava on elossa. Ehdotuksella on valtion taloutta säästäviä vähäisiä vaikutuksia, koska se vähentää päällekkäisten tutkimusten tekemistä. Taloudellisia vaikutuksia on tältä osin käytännössä vaikea arvioida ennakkoon euromääräisinä, koska se riippuu siitä, kuinka täysimääräisesti tuomioistuimet ja lastenvalvojat hyödyntävät mahdollisuutta määrätä tai tilata tutkimuksessa käytettäväksi tutkittavasta aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Arvioidut kustannukset haudatun vainajan haudan avaamisesta, haudan ennallistamisesta ja luunäytteen ottamisesta olisivat vuosittain noin 5 000-10 000 euroa vuodesta 2025 alkaen. Tuomioistuinvirastolta saadun tiedon mukaan haudan avaamisen kustannukset voidaan maksaa haudan avanneelle taholle toimittamalla lasku käräjäoikeuteen ja maksamalla kulut käyttäen talousarviotiliä 25.01.20.3. muut erityisemenot. Koo- tusti voidaan todeta, että ehdotuksesta mahdollistaa haudatun vainajan tutkiminen ai-

heutuu valtion taloudelle arvioitu vuosittainen noin 7 600–15 200 euron kokonaiskustannus vuodesta 2025 alkaen. Yhden luunäytteen tutkimisesta aiheutuu noin 1 240 euron lisäkustannus verrattuna muihin näytetyyppeihin.

Ehdotettujen muutosten ei ole todettu aiheuttavan lisähenkilöstön tarvetta tuomioistuimissa tai oikeusaputoimistoissa.

Uudistuksesta aiheutuu valtiolle tiedottamiseen ja kouluttamiseen liittyviä kustannuksia, jotka voidaan kattaa tiedottamiseen ja kouluttamiseen osallistuvien viranomaisten toimintamenoista. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaali- ja terveysalan tiedottamisesta ja kouluttamisesta ja oikeusministeriö vastaa oikeusalan tiedottamisesta ja kouluttamisesta.

Kokonaisuutena arvioidaan, että esityksen sisältämien ehdotusten toteuttamisesta aiheutuisi valtiontaloudelle 200 000 euron kertaluontoiset kustannukset vuonna 2024 ja noin 19 000–32 000 euron vuosittaiset kustannukset vuodesta 2025 alkaen. Kustannukset katetaan julkisen talouden suunnitelmien ja valtiontalousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

4.2.1.2 Vaikutukset hyvinvointialueiden ja Ahvenanmaan sosiaali- ja terveysalan toimijoiden talouteen

Kokonaisuutena arvioiden ehdotuksen vaikutukset hyvinvointialueiden ja Ahvenanmaan sosiaali- ja terveysalan toimijoille ovat vähäisiä. Ehdotuksella ei arvioida olevan merkittävää vaikutusta niiden henkilöresursseihin.

Ehdotuksella ei arvioida olevan henkilötyövuosivaikutuksia lastenvalvojille. Ehdotuksen on arvioitu jonkin verran säästävän lastenvalvojan työtä, koska se sujuvoittaa ja selkeyttää nykyisiä toimintakäytäntöjä.

Ehdotuksesta aiheutuu tarve muuttaa vanhemmuuden selvittämistä ja vahvistamista koskevat lomakekaavat ja lomakkeet niiltä osin kuin asiakirjoihin tulee muutoksia. Lomakekaavojen suunnittelutyöstä vastaa Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos, mutta lomakekaavoja vastaavat sähköiset lomakkeet on toteutettu yksityisten järjestelmätoimittajien toimesta. Sähköisten lomakkeiden päivittämisestä koituu hyvinvointialueille ja Ahvenanmaan sosiaali- ja terveysalan toimijoille vuoteen 2024 kohdistuva kustannus, joka vaihtelee riippuen järjestelmästä ja järjestelmän toimittajasta.

Luunäytteen ottaminen haudatusta vainajasta olisi uusi tehtävä hyvinvointialueille ja Ahvenanmaan sosiaali- ja terveysalan toimijoille. Ottaen kuitenkin huomioon näytetyypin arvioidut vähäiset lukumäärät vuositasolla, ehdotuksella ei arvioida olevan henkilövuosivaikutuksia.

4.2.1.3 Vaikutukset elinkeinoelämälle ja kotitalouksille

Ehdotuksella ei ole juurikaan vaikutuksia elinkeinoelämälle. Ehdotuksista aiheutuva lomakeuudistus työllistää vuonna 2024 myös yksityisiä järjestelmätoimittajia, jotka toteuttavat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen suunnittelemat lomakkeet yhteensopiviksi hyvinvointialueiden tietojärjestelmien kanssa hyvinvointialueiden kanssa tehtävien sopimusten perusteella.

Siltä osin kuin seurakunnat käyttävät yksityisiä maansiirtourakoitsijoita haudatun vainajan haudan avaamiseen ja ennallistamiseen, ehdotus työllistää myös yksityisiä maansiirtourakoitsijoita vuodesta 2025 alkaen. Käytännössä tämä koskisi yksityisillä hautausmailla sijaitsevia hautoja. Ottaen huomioon haudattua vainajaa koskevien tapausten arvioitu vähäinen lukumäärä, vaikutukset jäävät hyvin vähäisiksi.

Siltä osin kuin on kyse lastenvalvojan tilaamista tai tuomioistuimien määräämistä synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi tehtävistä oikeusgeneettisistä tutkimuksista, näistä aiheutuvat kustannukset tulisivat valtion korvattavaksi. Ehdotuksella vähennetään kotitalouksille vanhemmuustutkimuksista aiheutuvia kustannuksia.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

4.2.2.1 Vaikutukset Digi- ja väestötietoviraston toimintaan

Ehdotuksella on Digi- ja väestötietoviraston työmäärää lisääviä vaikutuksia. Digi- ja väestötietoviraston työmäärää lisäävät jatkossa synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevien hallintopäätösten valmistelu. Ehdotuksen mukaan Digi- ja väestötietovirasto voisi vahvistaa synnyttäneen äidin äitiyden, jos äitiys on selvitetty vanhemmuuslaissa säädetyllä tavalla, eikä ole aihetta epäillä, että henkilö on synnyttänyt äiti. Toisaalta jo nykyisellään Digi- ja väestötietoviraston kansainvälisten asioiden rekisteröintipuolella tutkitaan samoja tapauksia väestötietojärjestelmää koskevan sääntelykokonaisuuden nojalla.

Virasto on arvioinut, että synnyttäneen äidin äitiyksiä vahvistettaisiin vuositasolla enintään muutamia kymmeniä. Vaikka siirtymävaiheessa on oletettavaa, että määrät voivat olla hetkellisesti korkeammat, niiden arvioidaan tasaantuvan nopeasti arvioituun kokoluokkaan. Arvioitu lukumäärä on joka tapauksessa matala suhteutettuna vanhemmuusasioiden kokonaislukumäärään, joten ehdotuksella ei arvioida olevan virastolle henkilötyövuosivaikutuksia.

Ehdotuksesta aiheutuisi muutoksia Digi- ja väestötietoviraston asianhallintaan. Digi- ja väestötietovirasto on alustavasti arvioinut, että sen asianhallintaan liittyvistä tehtävyyppimuutoksista aiheutuvat kustannukset olisivat noin 150 000 euroa. Lopullinen arvio riippuu siitä, tullaanko väestötietojärjestelmässä erottelemaan rekisteröity ja vahvistettu synnyttänyt äiti toisistaan. Mikäli äitiys erotettaisiin väestötietojärjestelmässä sen mukaan, onko kyseessä rekisteröity äitiys tai vahvistettu äitiys, tarkoittaisi tämä lisäksi noin 20 000 euron kertakustannusta. Koska synnyttäneen äidin äitiyttä ei tunnustettaisi, ehdotuksella ei ole vaikutuksia Digi- ja väestötietoviraston ennakkotunnustamistietojärjestelmään.

Ehdotuksessa mahdollistetaan lisäksi haudatun vainajan tutkiminen. Ehdotuksen mukaan kyseisen hautausmaan selvittäminen kuuluu kantajan vastuulle. Tämän ennakoidaan lisäävän yksittäisiä tiedusteluyhteydenottoja Digi- ja väestötietovirastoon, koska virasto ylläpitää hautapaikkarekisteriä niiden vainajien osalta, jotka eivät ole kuollessaan kuuluneet evankelisuterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon. Ehdotuksella ei kuitenkaan muuteta hautapaikkarekisterisääntelyä, eikä sillä ole siten vaikutuksia hautapaikkarekisteriin.

4.2.2.2 Vaikutukset viranomaisiin Ahvenanmaalla

Lapsen oikeudelliseen asemaan ja perhesuhteisiin, väestökirjanpitoon, oikeuslääketieteellisiin tutkimuksiin ja lainkäyttöön liittyvä sääntely kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 7, 23 ja 29 kohdan ja 29 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Saman lain 18 §:n 1, 4, 12 ja 13 kohdan mukaan maakunnan hallitusta sekä sen alaisia viranomaisia ja laitoksia, kuntien hallintoa ja niiden viranhaltijoita, terveyden- ja sairaanhoitoa sekä sosiaalihuoltoa koskeva lainsäädäntövalta kuuluu Ahvenanmaan maakunnalle. Hautaustoimen osalta muuta kuin polttohautausta koskeva lainsäädäntövalta on valtakunnalla (18 §:n 12 kohta). Edellä todettu toimivaltaa koskeva sääntely on yhteensovittavissa siten, että eri viranomaisten tehtävien aineellisesta sisällöstä voidaan säätää tavallisella valtakunnan lailla siltä osin, kun asia kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan, mutta asiassa tulee ottaa huomioon se, että terveyden- ja sairaanhoidon järjestämistä ja organisoimista koskeva sääntely kuuluu Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövallan alaan.

Niitä vanhemmuuslaissa säädettyjä tehtäviä, jotka on säädetty Digi- ja väestötietovirastolle, hoitaa Ahvenanmaalla vanhemmuuslain 30 §:n nojalla Ahvenanmaan valtionvirasto valtion virastona. Lainsäädäntövalta kuuluu tältä osin sekä lain aineellisen sisällön että toiminnan organisoinnin osalta valtakunnan lainsäädännön alaan.

Vanhemmuuslain 8 §:ssä on erityinen soveltamisohje niitä vanhemmuuslaissa säädettyjä tehtäviä varten, joiden osalta tehtävä on säädetty hyvinvointialueen tehtäväksi muualla kuin Ahvenanmaalla. Näiden tehtävien osalta ehdotetaan pysytettäväksi aiempi oikeustila, joka osoittaa toimintavelvollisuuden Ahvenanmaan kunnille. Perustuslakivaliokunta ei ole vanhemmuuslain säätämisen yhteydessä nähnyt perustuslain näkökulmasta estettä tällaiselle sääntelylle (PeVL 18/2022 vp, kappale 8). Oikeusgeeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevassa lakiehdotuksessa toimintavelvollisuus on jo voimassa olevan lainsäädännön mukaan osoitettu terveydenhuollon toimintayksikölle eikä hyvinvointialueelle jättäen terveydenhuollon toimintayksikön tarkemman määrittelyn terveydenhuollon järjestämistä koskevan lainsäädännön varaan. Tämä sääntelymalli ehdotetaan säilytettäväksi myös jatkossa. Tällä sääntelymallilla pyritään välttämään se, että valtakunnan lainsäädännössä otettaisiin kantaa siihen, miten terveyden- ja sairaanhoidon palvelut on Ahvenanmaalla järjestetty.

Perustuslakivaliokunta on muun muassa vanhemmuuslain säätämisen yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen, että Ahvenanmaan itsehallinnon kannalta asianmukaisempaa olisi säätää eri viranomaisten toimivallan jakautumista koskevat tarpeelliset muutokset Ahvenanmaan itsehallintolakiin (PeVL 18/2022 vp, kappale 9). Oikeusministeriössä on vireillä hanke Ahvenanmaan itsehallintolain 30 §:n muuttamiseksi maakunnan terveydenhuollon valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvista toimivaltuuksista, mutta asian valmistelu on vielä kesken.

4.2.2.3 Vaikutukset Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintaan

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut, että lakimuutoksen seurauksena tulee uudistaa vanhemmuuden selvittämiseen, vahvistamiseen ja kumoamiseen liittyviä asiakirjoja. Asiakirjauudistuksen arvioidaan olevan hieman kevyempi kuin vanhemmuuslain säätämisen yhteydessä toteutettu lomakeuudistus.

Työhön kuuluu asiakirjan sisällön uudistaminen yhteistyössä muiden asiantuntijatahojen kanssa, terminologinen työ, asiakirjarakenteisiin liittyvät tietomäärittelyt ja palvelutuotannon toiminnalliset määrittelyt, juridinen valmistelutuki, sähköisen asiakirjapohjien valmistelu niiden toimijoiden käyttöön, joilla ei ole käytössään kaupallista järjestelmää, selvittämisprosessin sekä prosessin eri vaiheisiin tarvittavien asiakirjojen kuvaus Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilla ja muut tarvittavat hankinnat (muun muassa käännöskulut).

Lainsäädäntömuutoksesta seuraa myös tilasto- ja rekisterimuutoksia Lapsen elatus ja huolto sekä vanhemmuuden selvittäminen –tilastoon. Tästä ei arvioida aiheutuvan juurikaan lisäkustannuksia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle ohjautuvat jatkossa analysoitavaksi myös ne oikeusgeneettiset vanhemmuustutkimukset, jotka aiheutuvat synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä. Toisaalta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on jo voimassa olevan lain aikana suorittanut oikeusgeneettisiä äitiystutkimuksia tilanteissa, joissa väestötietolakiin liittyvä sääntelykokonaisuus on mahdollistanut äitiyden merkitsemisen väestötietojärjestelmään. Laitos on arvioinut, että tarvittavien uusien oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten lukumäärä lisääntyy noin 20-30:llä tutkimuskokonaisuudella, joiden yhteenlaskettu vuosittainen kustannus on noin 11 000-17 000 euroa. On huomattava, että jos selvitetään samalla kertaa sekä synnyttäneen äidin äitiyttä että isyyttä, kaksinkertaisia kustannuksia ei synny. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos antaisi samasta tutkimuksesta lausunnon koskien sekä äitiyttä että isyyttä.

Ehdotuksella lisätä nimenomainen tiedonsaantisäännös siitä, onko kadonneesta tai kuolleesta tutkittavasta saatavilla aiemmin saatuja tutkimustuloksia, on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työmäärää lisäävä vaikutus. Ehdotuksen mukaan tuomioistuinten on tiedusteltava asiaa tutkimuksen tekijältä eli Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta. Jo nykyisellään tuomioistuin voi tiedustella aiempien tutkimustulosten olemassaoloa. Tätä mahdollisuutta tuomioistuimet ovat käyttäneet kuitenkin vain harvoin. Ehdotuksen mukaan myös sillä, jolla on vanhemmuuslain nojalla oikeus nostaa kanne vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi, on jatkossa oikeus saada tieto kadonneen tai kuolleen tutkittavan aiemmista tutkimustuloksista. Myös tuomioistuimelle ehdotettu velvoite pyytää tutkimuksen tekijältä tietoa aiemmista tutkimuksista ennen kuin se voi pyytää poliisilta virka-apua pakoilevan tutkittavan saattamisesta näytteenottoon, voi lisätä vähäisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työtä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta saadun tiedon mukaan tiedusteluihin vastaisivat myös jatkossa oikeusgenetiikkatiimin tutkijat, eikä se katso, että mainitusta tiedonsaantioikeudesta aiheutuisi tarve uusille henkilöresursseille.

Ehdotus mahdollistaa aiempien tutkimustulosten hyödyntäminen silloin, kun tutkittava on elossa, on uusi. Toisaalta jo nykyisellään lastenvalvojat ovat tehneet tiivistä yhteistyötä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa ja hyödyntäneet tiedossaan olevia aiempia tutkimustuloksia. Ehdotuksella ei siten katsota olevan työmäärää vähentäviä tai lisääviä vaikutuksia.

Lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, ehdotetaan koskemaan myös haudattuja vainajia, ja toisaalta sitä voitaisiin pyytää myös muiden lähisukulaisten tutkimisesta nykyistä joustavammin. Lausuntoja annetaan keskimäärin 8-10 vuodessa, eikä määrän oleteta kasvavan merkittävästi. Ehdotuksen mukaan lausunnon pyytäjän

tulisi ottaa ennen lausunnon pyytämistä yhteyttä tutkimuksen tekijään, minkä arvioidaan säästävän Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen aikaa lisäselvityspyyntöjen tekemiseltä.

Haudattua vainajaa koskevasta ehdotuksesta ei aiheudu muutostarpeita Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen omiin tietojärjestelmiin eikä todennäköisesti myöskään lomakkeisiin, koska näytteenottoasiakirjassa on jo kudosnäyte-vaihtoehto. Varovaisen arvion mukaan luunäytteitä tutkittaisiin noin 5-10 vuodessa. Lukumäärän ei arvioida nousevan merkittävästi, koska ehdotetussa lainsäädännössä haudatun vainajan tutkiminen on tarkoitettu viimesijaiseksi keinoksi selvittää vanhemmuus. DNA:n eristämisestä luunäytteestä aiheutuu 240 euron lisäkustannus per luunäyte.

Uudistuksen arvioidaan myös lisäävän Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen neuvonta-tehtäviä. Edellä oleva huomioiden ehdotuksella ei oleteta olevan merkittäviä vaikutuksia laitoksen henkilöstöresursseihin, vaikka sillä on työmäärää lisääviä vaikutuksia.

4.2.2.4 Vaikutukset lastenvalvojen toimintaan

Esityksellä on merkittäviä vaikutuksia hyvinvointialueiden ja erityisesti lastenvalvojen toimintaan. Merkittävin vaikutus johtuu siitä, että lastenvalvojan vanhemmuuden selvittämistä koskeva toimivalta laajennetaan koskemaan myös synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä. On mahdollista, että etenkin siirtymävaiheessa synnyttäneen äidin äitiyttä koskevia tapauksia tulee enenevissä määrin selvitettäväksi. Toisaalta uusilla synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä ja vahvistamista koskevilla menettelysäännöksillä on synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä koskeva sujuvoittava vaikutus. Jo nykyisellään lastenvalvojille ohjautuu epäselviä äitiystilanteita. Näiden asioiden käsittely vie nykyisellään paljon aikaa, koska ratkaisuja joudutaan pohtimaan tilannekohtaisesti.

Tilanteessa, jossa lapsella ei ole lainkaan vanhempaa tai huoltajaa puutteellisen asiakirjanäytön vuoksi eikä lapsi pysty iän tai kypsytyden vuoksi edustamaan itseään, lastenvalvoja voi ehdotuksen mukaan tietysin edellytyksin ottaa valvonnassaan näytteen vanhemmuustutkimusta varten ilman, että asiassa tulisi hakea lapselle erikseen tuomioistuimelta huoltajan sijaista. Ehdotuksella on lastenvalvojan työtä tältä osin selkeyttävä ja vanhemmuuden selvittämismenettelyä nopeuttava vaikutus. Ehdotus vähentää, sujuvoittaa ja selkeyttää lastenvalvojan työtä.

Esityksessä ehdotetaan tuotavaksi lain tasolle nykyinen käytäntö siitä, että lastenvalvoja voisi käyttää elossa olevan tutkittavan suostumuksella tästä aiemmin otettujen vanhemmuustutkimusten tuloksia. Merkittävin aiempien oikeusgeneettisten tutkimustulosten käyttäjä tulee jatkossakin olemaan lastenvalvoja, jolloin lastenvalvojan luona säästyy aikaa, kun uusia näytteitä ei oteta, eikä uusia näytteenottoasiakirjoja laadita.

Haudatun vainajan tutkimisen ei ennakoida vaikuttavan lastenvalvojan työmäärään, koska valtaosassa tapauksia on kyse aikuisen lapsen vanhemmuuden selvittämisestä, joka ei kuulu lastenvalvojan toimivaltaan. On mahdollista, että lastenvalvojille ohjautuu aiheesta jonkin verran kyselyjä, mutta pääasiallisesti neuvontapyyntöjen arvioidaan ohjautuvan Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle.

Edellä todettu kokonaisuutena arvioiden ehdotuksesta ei aiheudu henkilötyövuosivaihtuksia lastenvalvojille.

4.2.2.5 Vaikutukset terveydenhuollon toiminnalle

Koska synnyttäneen äidin äitiyttä ei tunnustettaisi, ehdotuksella ei arvioida olevan suoria vaikutuksia neuvoloiden toimintaan tai niiden työmäärään. Epäselvät äitiyskysymykset ohjattaisiin nykyisin tavoin lastenvalvojalle. Esimerkiksi tilanteessa, jossa synnyttävän äidin henkilöllisyydestä ei ole puutteellisten henkilöllisyysasiakirjojen vuoksi selvyyttä, neuvola ei voisi jatkossakaan ottaa vastaan vanhemmuuden tunnistamista, vaan sen tulee ohjata asia lastenvalvojalle.

Ehdotuksella on myös terveydenhuollon toimijoiden työmäärää lisäävä vaikutus siltä osin kuin on kyse aiemmin otettujen kudosnäytteiden tiedustelumahdollisuudesta. Hyvinvointialueilla on vaihtelevia käytäntöjä vastauksen antamisessa, joita ehdotuksella pyritään selvittämään ja yhdenmukaistamaan. Käytännössä hyödynnettävät näytteet sijaitsevat hyvinvointialueiden patologian yksiköiden hallussa, joilla arvioidaan jo olevan varsin hyvä kokemus ja asiantuntemus tietojen antamisesta. On arvioitu, että näytteitä koskevat selvityspyynnöt ohjautuisivat yksikön johdon käsiteltäviksi. Näytteen lähettämisestä vastaisi avustava henkilöstö. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut, että kuolleiden kudosnäytteistä saatuja tuloksia tullaan uusiokäyttämään vuosittain noin viidessä tapauksessa. Työmäärää lisäävä vaikutus olisi tältä osin vähäinen.

Aiempien tutkimustulosten ja kudosnäytteiden käytön arvioidaan vähentävän kuitenkin päällekkäisten näytteiden ottamista terveydenhuollossa silloin, kun uusi näyte tulisi ottaa tuomioistuimen määräyksellä terveyskeskuksessa tai haudatusta vainajasta. Ehdotuksella säästetään terveydenhuollon resursseja, kun uutta näytteenottoa ei tarvita.

On vaikea arvioida, kuinka laajalti tuomioistuimet tulevat hyödyntämään mahdollisuutta määrätä tutkimuksessa käytettäväksi elävästä henkilöstä aiemmin otettuja tutkimustuloksia. On lisäksi epätodennäköistä, että aiempia tutkimustuloksia olisi käytävissä kaikista tutkittavista kyseisessä tapauksessa.

Haudatun vainajan tutkimuksen sallimisella on vähäisesti terveydenhuollon työmäärää lisäävä vaikutus. Luunäytteen ottaisi sellainen laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tarvittava osaaminen. Näytteen voisi ottaa paitsi lääkäri, myös muu tarvittavan osaamisen omaava laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Varovaisen arvioiden mukaan luunäytteitä otettaisiin vuosittain noin 5-10 kappaletta.

4.2.2.6 Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan

Ehdotettu mahdollisuus vahvistaa synnyttäneen äidin äitiys lisää uutena kannetyypinä jonkin verran tuomioistuimen työtä. Toisaalta tuomioistuin on jo nyt vahvistanut synnyttäneen äidin äitiyksiä nimenomaisten säännösten puuttuessa. On oletettavaa, että selkeytetty sääntely nostaa mahdollisten tapausten lukumäärää yksittäisillä tapauksilla. Toisaalta on arvioitu, että Digi- ja väestövirastolle ehdotettu uusi toimivalta vahvistaa synnyttäneen äidin äitiys osaltaan vähentää tarvetta viedä asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Myös huoltajan sijaisia koskevien hakemusten arvioidaan vähenevän, koska ehdotuksen mukaan näyte voidaan tietyin edellytyksin ottaa lastenvalvojan luona ilman, että lapselle tulee hakea tuomioistuimelta huoltajan sijaisen määräämistä. Näistä syistä ehdotuksen kokonaisvaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan arvioidaan jäävän vähäisiksi.

Vanhempana itseään pitävän henkilön mahdollisuus nostaa äitiyden kumoamista koskeva kanne olisi uusi. Kun ottaa huomioon isyyden ja toisen äitiyden kumoamiskanteiden vuosittaisen vähäisen lukumäärän, uutta kannemahdollisuutta arvioidaan käytettävän erittäin harvoin ja vähemmän kuin kerran vuodessa. Kannetyypin arvioidaan olevan huomattavasti harvinaisempi kuin isyyden tai toisen äitiyden kumoamista koskevien kanteiden. Näin ollen vaikutukset tuomioistuimessa käsiteltäviin asioihin ovat hyvin vähäiset.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voi antaa määräykset haudan avaamiseksi ja kudoksenäytteen ottamiseksi. Tämä on tarkoitettu viimesijaiseksi keinoksi ratkaista vanhemmuuskysymys. Jo voimassa olevan lainsäädännön aikana tuomioistuimet ovat yksittäisissä tapauksissa määränneet tutkimuksen tehtäväksi haudatusta vainajasta. Näiden asiatyypin arvioidaan jatkossakin jäävän harvinaisiksi.

Nykyistä laajempi mahdollisuus tiedustella aiempien tutkimustulosten ja kudoksenäytteiden olemassaoloa lisää jonkin verran työtä tuomioistuimissa.

4.2.2.7 Vaikutukset poliisin toimintaan

Ehdotettu tuomioistuimelle asetettu velvollisuus tiedustella tutkimusentekijältä aiempia tutkimustuloksia ennen kuin se voi pyytää virka-apua poliisilta näytteen ottamiseen tuomista ja näytteen ottamista varten, on omiaan vähentämään poliisin työmäärää. Kyseessä arvioidaan olevan hyvin vähäinen vaikutus, eikä sillä arvioida olevan vaikutusta henkilötyövuosiin.

4.2.2.8 Vaikutukset seurakuntiin

Ehdotuksella on seurakuntien työmäärää jonkin verran lisääviä vaikutuksia. Ehdotuksessa mahdollistetaan kudosnäytteen ottaminen haudatusta vainajasta. On arvioitu, että haudattuja vainajia koskevia tutkimuksia tehtäisiin vuositasolla 5-10 kappaletta. Tarkoituksena on, että haudan avaaminen toteutetaan yhteistyössä seurakunnan kanssa. Jo voimassa olevan lainsäädännön aikana hautoja on yksittäistapauksissa avattu yhteistyössä seurakuntien kanssa.

Tuomioistuimen on ehdotuksen mukaan kuultava hautausmaan ylläpitäjää ennen kuin se voi antaa 8 a §:n mukaisen määräyksen. Kyseisen hautausmaan selvittäminen jäisi kuitenkin kantajan vastuulle. On arvioitu, että seurakuntiin voi ohjautua yksittäisiä kantajien tekemiä tiedusteluita koskien hautapaikan sijaintia. Tästä ei kuitenkaan aiheutuisi tietojärjestelmämuutoksia seurakunnille. Seurakunnilla ja seurakuntayhtymillä on Kirjuri-jäsentietojärjestelmä, johon tiedot merkitään seurakuntien jäsenten osalta. Yksityiskohtaisemman tiedon hautapaikan sijainnista saa hautausmaata ylläpitävän seurakunnan hautarekisteristä. Hautausmaasta on olemassa kirkkojärjestyksen 17 luvun 5 §:n mukainen hautakartta, jonka perusteella voi paikallistaa haudan tarkan sijainnin.

Haudan avaaminen ja haudan entisöinti jäisi seurakunnan vastuulle. Lähtökohtaisesti seurakunta avaa haudan vain vainajan hautaamista varten. Tämä työ on hautaustoimilain, kirkkolain (1054/1993) ja seurakunnan hautaustoimen ohjesäännön toimeenpanoa eikä siihen vaadita seurakunnalta erillistä päätöksentekoa. Jos haudan avaaminen näytteenottoa varten tapahtuu tuomioistuimen päätöksellä, silloinkaan ei tarvita erillistä päätöksentekoa, vaan kysymyksessä on seurakunnan tai seurakuntayhtymän näkökulmasta toimeenpanoa koskeva tehtävä. Seurakunnasta riippuu, hoitaisiko seurakunta tehtävän itse vai ostopalveluna.

4.2.2.9 Vaikutukset oikeusaputoimistoihin

Synnyttäneen äidin äitiyttä koskevat tapaukset voidaan jatkossa pääsääntöisesti hoitaa lastenvalvojan toimesta, joten näihin perhe ei tarvitse avustajaa, jos lapsi on alaikäinen. Lastenvalvoja ei hoida täysi-ikäisen lapsen asioita, jos otaksuttu vanhempi on

kuollut, joten erityisesti haudattuja vainajia koskevia asioita saattaa kohdistua myös oikeusaputoimistoihin. Näiden tapausten lukumäärä arvioidaan kuitenkin niin vähäiseksi, että ehdotuksilla ei olisi vaikutusta oikeusaputoimistojen työmäärään siinä määrin, että sillä olisi vaikutusta henkilöstöresursseihin.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.3.1 Vaikutukset lapsiin ja perheisiin

Ehdotuksen keskeiset vaikutukset kohdistuvat lapsiin. Ehdotuksella edistetään lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä ja suojataan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta eri perherakenteissa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa edellytetyllä tavalla. Vaikutukset kohdistuvat lapsiin sekä suoraan että välillisesti vanhemmuuden selvittämisen- ja vahvistamisenmenettelyihin kohdistuvien vaikutusten kautta.

Ehdotuksen merkittävin muutos voimassaolevaan oikeustilaan koskee synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen ja vahvistamisen mahdollistamista tilanteissa, jossa lapsen syntymään liittyvät olosuhteet ovat epäselvät tai tätä koskeva asiakirjanäyttö on puutteellinen hänen perheestään johtumattomasta syystä. Ehdotetun sääntelykokonaisuuden johdosta synnyttäneen äidin äitiys voidaan selvittää DNA-tutkimuksella ja lapselle vahvistaa äiti rekisteriviranomaisen päätöksellä. Ehdotuksen vaikutusten arvioidaan kohdistuvan erityisesti maahanmuuttaja- ja pakolaislapsiin sekä heidän perheisiinsä yhdenvertaisuutta edistävästi. Erityisesti silloin, kun alaikäisellä lapsella ei ole väestötietojärjestelmässä merkittynä lainkaan oikeudellista vanhempaa tai huoltajaa, vaikutusten arvioidaan kohdistuvan oikeudellisesti erityisen haavoittuvassa asemassa olevaan lapsiryhmään. Esityksessä on kuitenkin arvioitu, että valtaosalla näistä lapsista on tosiasiallisesti heistä huolehtiva vanhempi tai kaksi vanhempaa, vaikka lapsi-vanhempi-suhdetta osoittavat väestötietomerkinnot puuttuvat. Ehdotuksen tarkoituksena on ennen kaikkea turvata näiden lasten ja perheiden oikeudellinen asema sekä lapsen oikeutta vanhempiinsa.

Samaa tavoitetta edistetään myös vanhemmuuslaissa ehdotetulla mahdollisuudella ottaa näyte lapsesta lastenvalvojan valvonnassa silloinkin, kun lapselle ei ole merkitty väestötietojärjestelmään vanhempia tai huoltajia eikä lapsi voi ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi vielä edustaa itseään. Edellytyksenä tälle on, ettei se, jonka vanhemmuudesta on kyse, vastusta näytteenottoa. Jos näytteenottoa vastustetaan, voidaan tilanteeseen arvioida liittyvän muutakin epäselvyyttä, jolloin on perusteltua hakea tuomioistuimelta huoltajan sijaisen määräämistä. Ehdotuksen vaikutuksena on vanhemmuuden selvittämisen nopeuttaminen niin sanotuissa selkeissä vanhemmuuden selvittämistilanteissa, kun prosessia ei osaltaan hidastaisi huoltajan sijaisen hakemiseen liittyvä odotusaika. Näissä tilanteissa oikeusgeneettinen tutkimus tarvitaan usein juuri

siksi, että vanhemmuutta osoittavat asiakirjat tai henkilöllisyysasiakirjat ovat puutteelliset. Lapsen etuna voidaan pitää sitä, että hänelle saadaan merkittävä oikeudellinen vanhempi tai vanhemmat mahdollisimman nopeasti.

Vanhemmuuden vahvistamisella on suoria oikeusvaikutuksia muun muassa lapsen huoltajuuteen. Huoltajuutta osoittavat merkinnät puolestaan mahdollistavat asioimisen lapsen puolesta eri viranomaisten ja lapsen jokapäiväiseen arkeen liittyvien käytännön toimijoiden kanssa kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ja koulun kanssa. Yhteiskunnan digitalisoitumisen myötä huoltajuusmerkinnän tosiasiallinen merkitys on korostunut lapsiperheiden arjessa. Ehdotuksella on näin ollen merkittäviä vaikutuksia lapsen ja perheen arjen sujuvuuteen. Voidaan arvioida, että ehdotus edistää myös perheiden kotouttamista ja tosiasiallisia vaikuttamismahdollisuuksia tietoyhteiskunnassa. Vanhemmuuden vahvistamisen johdosta lapselle syntyy myös muun muassa oikeus saada elatusta vanhemmaltaan sekä oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jos vanhemmat eivät asu yhdessä. On huomattava, että vaikutukset ovat laajakantoisia ja voivat tulla esille vasta vuosien kuluttua. Lapsen oikeudellinen asema vaikuttaa muun muassa hänen perintöoikeuteensa.

On mahdollista, että synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen yhteydessä voi tulla ilmi myös tilanteita, joissa osoittautuu, ettei lapsi olekaan otaksuttujen vanhempiensa biologinen lapsi tai ettei otaksuttu äiti ole synnyttänyt lasta. Näiden tilanteiden arvioidaan olevan hyvin harvinaisia, mutta ei voida myöskään täysin poissulkea mahdollisuutta esimerkiksi sijaissynnytystilanteisiin. Todennäköisempää kuitenkin on, että lapsi olisi tällaisessa tilanteessa esimerkiksi perheen lähisukulaisen lapsi, joka on tullut maahan sukulaisperheen kanssa. Lapsen etu edellyttää, että näissäkkin tilanteissa epäselvyydet selvitetään.

Esitys mahdollistaa myös väärin vahvistetun synnyttäneen äidin äitiyden kumoamisen. Ottaen huomioon oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten korkea luotettavuus, näiden tilanteiden arvioidaan olevan erittäin harvinaisia. Kanneoikeus annettaisiin ehdotuksen mukaan myös sille, joka katsoo olevansa vahvistetun synnyttäneen äidin sijaan lapsen synnyttänyt äiti. Käytännössä tilanteeseen on tullut liittyä viranomaisen erehdyttämistä. Tällöinkin tuomioistuimen harkittavaksi tulee ehdotuksen mukaan se, onko kumoamiskanteen nostaminen lapsen edun mukaista. Säännöksellä suojataan tältä osin myös lapsen vakiintuneita sosiaalisia perhesuhteita.

Ehdotus mahdollistaa synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen myös tilanteessa, jossa lapsi on syntynyt Suomessa kokonaan terveydenhuollon ulkopuolella. On oletettavaa, että tällaiset tilanteet jäävät harvinaisiksi.

Haudan avaamista koskevat ehdotukset turvaavat lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä silloinkin, kun lapsen otaksuttu vanhempi on kadonnut tai kuollut, eikä vanhemmuuskysymys ole ratkaistavissa muutoin. Vaikka on arvioitu, että kyseinen muutos kohdistuu pääasiassa aikuisiin lapsiin, ei ole poissuljettua, etteikö myös alaikäisen lapsen vanhemmuuskysymys voisi tulla tutkittavaksi esimerkiksi tutkimalla otaksuttu haudattu vanhempi, isovanhempi tai muu lähisukulainen.

On huomattava, että lapsen oikeus saada tietää oma biologinen alkuperänsä ja suhde vanhempaansa vahvistetuksi on yksi olennainen osa yksityiselämän suojan käsitettä. Oikeus saada tietää alkuperänsä kohdistuu yksityiselämän suojan henkilön identiteettiä koskevaan osaan eikä sen merkitys vähene henkilön elämässä silloinkaan, kun vanhemmuuskysymys koskee lasta, joka on jo aikuinen. Ehdotuksella edistetään sekä alaikäisen lapsen että jo täysi-ikäisen henkilön oikeutta tietää alkuperänsä. Onkin huomattava, että esityksessä käytetään molempien kohdalla termiä lapsi, koska kyse on aina lapsi-vanhempisuhteen selvittämisestä, vahvistamisesta tai kumoamisesta.

Ehdotetussa sääntelykokonaisuudessa on kyse lapsen statussuhdetta koskevasta asiasta, jossa määrävänä tekijänä on vanhemmuuden selvittäminen ja oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tulos. Vanhemmuuden biologinen määrittäminen ei sellaisenaan ota vielä kantaa siihen, kenen tulisi huolehtia lapsesta, vaan tämä määräytyy muun lainsäädännön ja tapauskohtaisen harkinnan nojalla. Edellä mainitusta syystä lapsia ei ole erikseen kuultu.

4.2.3.2 Vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen

Ehdotus tukee sekä naisten että miesten mahdollisuuksia toimia vanhempana. Esityksellä arvioidaan olevan tosiasiallisia vaikutuksia erityisesti maahanmuuttajaperheiden naisten oikeudelliseen asemaan. Ehdotuksella mahdollistetaan synnyttäneiden äidin äitiyden selvittäminen ja vahvistaminen tilanteessa, jossa asiakirjanäyttö vanhemmuudesta on puutteellinen. Voimassa olevan lainsäädännön puutteellisuus on osaltaan johtanut tilanteisiin, joissa maahanmuuttajaperheen isän isyys on saatu vahvistettua, mutta perheen äidin oikeudellista äitiyttä ei ole voitu merkitä väestötietojärjestelmään, vaikka siitä olisi saatu varmistus oikeusgeneettisten isyystutkimusten yhteydessä. Ehdotus mahdollistaa tällaisessa tilanteessa myös äidin äitiyden vahvistamisen, millä on merkittävä merkitys naisen oikeudelliseen asemaan äitinä. Ehdotuksen vaikutuksena on lisäksi se, että synnyttäneiden äidin äitiys voidaan selvittää oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten avulla riippumatta siitä, onko perheessä isää, jonka isyyttä erikseen selvitetään. Myös tämä edesauttaisi sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista ja edistäisi yhden vanhemman perheen asemaa.

Ehdotus oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta koskevan lain muuttamiseksi on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman sukupuolineutraalisti välttäen viittaamista mies- ja naissukupuoleen. Lisäksi isyyden ja äitiyden sijaan on käytetty vanhemmuus-terminiä. Muutos paitsi edistää nykyistä yleistä pyrkimystä mahdollisimman sukupuolineutraaliin sääntelyyn, sillä on myös myönteisiä vaikutuksia etenkin sukupuolivähemmistöjen perheille. Jo näillä teknisluonteisilla muutoksilla voidaan katsoa olevan asenteita tasa-arvoisempaan ja yhdenvertaisempaan suuntaan muokkaava periaatteellinen vaikutus.

4.2.3.3 Tiedonhallinnan muutosvaikutukset

Esityksestä aiheutuu muutoksia tiedonsaantioikeuksiin. Tiedonsaantioikeuksista ehdotetaan säädettäväksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 10 a §:n 1 momentissa ja 10 b §:ssä. Ehdotettu 10 a §:n 1 momentti koskee oikeutta saada salassapitosäännösten estämättä tutkimuksen tekijältä tieto siitä, onko kadonneesta tai kuolleesta tutkittavasta tehty aiemmin vanhemmuustutkimus tai onko sellainen parhaillaan tehtävänä. Tutkimuksen tekijällä tarkoitetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitosta. Ehdotetun 10 b §:n mukaan terveydenhuollon tai oikeuslääkinnän toimintayksiköltä voi salassapitosäännösten estämättä pyytää tietoa siitä, onko sen hallussa kadonneesta tai kuolleesta tutkittavasta aiemmin otettua kudoksenäytettä, josta vanhemmuustutkimus voidaan tehdä.

Nimenomaiset säännökset tiedonsaantioikeudesta ovat uusia, mutta jo voimassa olevan sääntelyn nojalla tuomioistuimet ja lastenvalvojat ovat voineet hyödyntää aiempia tutkimustuloksia ja kudoksenäytteitä tutkittavan ollessa kadonnut tai kuollut. Kyse ei näin ollen ole uuden tietovarannon muodostamisesta vaan olemassa olevan tietovarannon hyödyntämisestä. Ehdotuksen ei ole arvioitu aiheuttavan olennaista muutosta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, lastenvalvojien, tuomioistuinten tai terveydenhuollon yksiköiden toimintatapoihin. Tiedonsaantiin sovelletaan ensisijaisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia, jonka lisäksi tuomioistuimella ja lastenvalvojalla sen käyttäessä lapsen puhevaltaa on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada edellä mainitut välttämättömät tiedot vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa.

Ehdotetut 10 a §:n 1 momentin ja 10 b §:n mukaiset tiedonluovutukset toteutettaisiin tiedonsaantioikeutettujen tekemillä yksilöidyillä tietopyynnöillä ja niihin annettavilla manuaalisesti ja yksittäin toteutettavilla tietojenluovutuksilla. Sääntelykohteen alueelle ei ehdoteta tiedonhallintalaissa tarkoitettuja teknisiä käyttöyhteyttä koskevia säännöksiä, koska tietopyyntöjen arvioidaan olevan yksittäisiä ja kohdistuvan useaan eri toimijaan. Uudistus ei muuta käyttöoikeuksia tai kirjautumistapaa olemassa olevissa tietojärjestelmissä. Tietoja luovutettaisiin pääasiassa viranomaisille ja julkista hallintotehtävää hoitaville tahoille esimerkiksi salattuna sähköpostina tai kirjeitse, mutta tietojen

luovutusta voisi ehdotuksen mukaan tapahtua myös viranomaissektorin ulkopuolelle. Oikeus pyynnön esittämiseen olisi myös sillä yksityishenkilöllä, jolla on vanhemmuuslain nojalla oikeus nostaa kante vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. On huomattava, että salassa pidettävän tiedon luovuttamisesta vastaavan viranomaisen on aina pystyttävä selvittämään ja arvioimaan tiedon pyytäjän oikeus saada tietoa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on arvioinut, että tiedot luovutettaisiin yksityishenkilöille pääasiallisesti kirjatulla kirjeellä, joka on henkilökohtaisesti luovutettava.

Ehdotettuun 10 §:n 2 momenttiin sisältyy lisäksi oikeus hyödyntää elossa olevan tutkittavan aiempia vanhemmuustutkimuksia tämän suostumuksella. Ehdotuksella pyritään mahdollistamaan jo olemassa olevan tiedon tehokkaampi hyödyntäminen. Uudistuksesta aiheutuu vaikutuksia viranomaisten mahdollisuuksiin hyödyntää olemassa olevia tietovarantoja. Tieto tällaisesta aikaisemmasta tutkimuksesta tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti tutkittavalta itseltään.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 35 kohdassa biologisista näytteistä johdettu tieto määritellään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvuksi terveyttä koskeviksi henkilötiedoiksi. Kyseessä on tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja tilanteita. Suojatoimista säädetään tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa. Perhe-elämää koskevat tiedot ovat viranomaisten toiminnasta annetun lain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa pidettäviä ja näin ollen luonteeltaan arkaluonteisia, joten niiden käsittelystä ja luovuttamisesta on perusteltua säätää laissa erikseen. Ehdotetun sääntelyn voidaan katsoa olevan yleisen edun mukainen ja oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden siten kuin tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdassa edellytetään. Sääntelyssä on otettu huomioon myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettu lainsäädäntö ja Suomen perustuslaki.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Synnyttäneen äidin äitiyttä koskevan ratkaisun luonne ja sääntelytapa

Ehdotusta valmisteltaessa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että synnyttäneen äidin selvittämistä ja vahvistamista koskevat säännökset muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden isyyden selvittämistä ja vahvistamista koskevien säännösten kanssa. Tästä syystä esillä ollutta vaihtoehtoa siitä, että vanhemmuuden selvittämisen tuloksena syntynyt käsitys synnyttäneen äidin äitiydestä merkittäisiin väestötietojärjestelmään väestötietolain mukaisena rekisteröintiasiana, ei pidetty perusteltuna. Pohdittu malli olisi edellyttänyt, että oikeusgeneettisten tutkimusten käytöstä rekisterimerkinnän perustana säädettäisiin väestötietolaissa. Tässä mallissa vanhemmuuden selvittämistä koskevat säännökset muodostaisivat vaikeaselkoisen ja useaan eri lakiin hajautetun kokonaisuuden. Tällä säätämistavalla synnyttäneen äidin äitiyttä koskeva arviointia ei myöskään olisi saatu isyyden selvittämistä koskevien tilanteiden tavoin vanhemmuuslain kohtuullisuusharkinnan piiriin. Tätä ei voitu pitää yhdenvertaisuusyistä perusteltuna. Pohdittua mallia olisi puoltanut se, että mahdolliset virheellisyydet olisi ollut helpompi korjata rekisterimerkinnän korjauksena, sillä rekisteröintipäätös ei ole itsenäinen vahvistamispäätös. Ottaen huomioon oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten erittäin korkea luotettavuusaste ja arvio siitä, että virheellisten ratkaisujen lukumäärä on todennäköisesti erittäin pieni, tätä ei nähty riittävänä perusteena eriyttää sääntelyä. Edellä arvioitu huomioon ottaen ehdotuksessa on päädytty siihen, että synnyttäneen äidin selvittämistä, vahvistamista ja kumoamista koskeva sääntely on keskitetty vanhemmuuslakiin, eikä väestötietolakia ehdoteta muutettavaksi. Synnyttäneen äidin äitiys ehdotetaan näin ollen vahvistettavaksi rekisteriviranomaisen hallintopäätöksenä.

5.1.2 Lapsen edustaminen näytteenotossa

Esitystä valmisteltaessa on pohdittu erilaisia vaihtoehtoisia malleja siihen, kuka voi antaa lapsen puolesta suostumuksen oikeusgeneettiseen tutkimukseen tilanteessa, jossa lapsella ei ole väestötietojärjestelmään merkittyjä vanhempia tai huoltajia puutteellisen asiakirjanäytön vuoksi eikä lapsi itse voi ikänsä tai kehitystasonsa perusteella antaa suostumustaan. Yhtenä vaihtoehtona on pohdittu nykytilan säilyttämistä siltä osin, ettei asiasta säädetä erikseen. Tällöin oikeudellisesti oikea ratkaisu on hakea lapselle huoltajan sijaisen määräämistä toimenpidettä varten. Tämän toimintamallin on kuitenkin todettu pitkittävän tarpeettomasti vanhemmuuden selvittämistä tilanteessa, jossa oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus on tarpeen juuri siksi, että lapsen otaksutut vanhemmat voidaan merkitä myös tämän oikeudellisiksi vanhemmiksi. Lapsen etu puoltaa sitä, että vanhemmuus saadaan selvitettyä mahdollisimman nopeasti.

Toissijaisena vaihtoehtona on pohdittu niin sanotun otaksutun huoltajan konstruktiota, jossa se, joka tosiasiallisesti vastaa alaikäisen lapsen huollosta ja kasvatuksesta, voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta näytteenottoon. Tästä mallista kuitenkin luovuttiin sen vuoksi, että tätä toimintatapaa, joka olisi saattanut olla tässä yksittäistilanteessa oikeuspoliittisesti perusteltu, mutta jonka varsinaiset oikeudelliset perusteet olisivat olleet heikot, ei haluttu tukea toimintamallin käyttöön liittyvän laajentumisriskin vuoksi. Kolmantena vaihtoehtona on pohdittu myös sitä, että näissä tapauksissa olisi annettu lastenvalvojalle lakiin perustuva toimivalta antaa suostumus oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemiseen lapsen ja lapsen huoltajan puolesta. Myös tähän toimintamalliin katsottiin liittyvän riski siitä, että lastenvalvojan toimivalta saatettaisiin soveltamiskäytännössä tulkita tarkoitettua laajemmaksi. Ehdotuksessa on siksi päädytty ehdottamaan mallia, joka on yhdistelmä edellä todetusta kahdesta jälkimmäisestä vaihtoehdosta ja johon yhdistyy kumpaankin malliin sisältyvät oikeusturvatekkeet. Ehdotuksen mukaan lastenvalvojalle annetaan rajattu toimivalta edustaa lasta näytettä otettaessa silloin, kun lapselle ei ole merkitty lainkaan huoltajaa. Tämä toimivalta olisi kuitenkin käytettävissä vain silloin, kun se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, ei vastusta vanhemmuuden selvittämistä. Jos joku asian osapuolista vastustaa toimenpidettä, lapselle tulee hakea tuomioistuimesta huoltajan sijaisen määräämistä toimenpidettä varten.

5.1.3 Tutkimusmääräyksen antaminen ja uhkasakko

Ehdotusta valmisteltaessa on pohdittu myös oikeustilaa selkeyttävän säännöksen tarpeellisuutta silloin, kun tuomioistuimen on veloitettava tutkittava sakon uhalla määräajassa osoittamaan todistuksella, että tarvittava näyte on otettu. Tilanteessa, jossa alle 15-vuotias lapsi on esimerkiksi sijoitettuna kodin ulkopuolelle ja lapsen huoltaja on tosiasiallisesti estynyt tuomaan lapsen tuomioistuimen määräämään näytteenottoon, tuomioistuimet ovat saattaneet virheellisesti määrätä uhkasakon lastenvalvojalle. Voimassa olevan lain mukaan, jos määräys koskee alle 15-vuotiasta lasta, uhkasakko on asetettava lapsen lailliselle edustajalle. Lastenvalvoja ei kuitenkaan ole lapsen laillinen edustaja eikä astu lapsen huoltajan sijaan edes vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa, jossa hän käyttää rinnakkaista puhevaltaa lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa. Ehdotuksessa on päädytty siihen arvioon, että uhkasakon määrääminen lastenvalvojalle on ensi sijassa soveltamiskäytännössä ilmennyt ongelma eikä lainsäädännössä ilmenevä puute. Virheellisten toimintakäytäntöjen oikaiseminen tulisi ensisijaisesti tapahtua tiedottamisen ja koulutuksen keinoin eikä lainsäädäntöä muuttamalla.

5.1.4 Isovanhempien tahdonvastainen tutkiminen

Ehdotusta valmisteltaessa on pohdittu sitä vaihtoehtoa, että tahdonvastainen näytteenotto ulotettaisiin koskemaan nykyisten asianosaisten lisäksi myös otaksutun vanhemman vanhempia eli lapsen otaksuttuja isovanhempia. Tämä olisi tarkoittanut sitä, että tilanteessa, jossa otaksutusta vanhemmasta ei saada näytettä tämän katoamisen tai kuoleman vuoksi, eikä käytettävissä ole aiemmin otettuja kudosnäytteitä tai aiempia tutkimustuloksia, otaksutut isovanhemmat voitaisiin velvoittaa tutkimuksiin tuomioistuimen määräyksellä. Varsinaisen näytteenottoimenpiteen osalta puuttuminen yksilön ruumiilliseen koskemattomuuteen olisi pohditussa vaihtoehdossa sangen lievää ottaen huomioon, että vanhemmuustutkimuksissa tarvittava näyte otetaan posken sisäpinnalta pienen näytteenottoharjan avulla.

Pohdittu vaihtoehto ei ole täysin uusi, koska jo vuoden 2004 isyystutkimuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 56/2004) esitettiin vastaavaa toimintamallia. Tuolloin eduskunnan lakivaliokunta päätyi kuitenkin muuttamaan lakiehdotusta siten, että isovanhempien veloitteesta osallistua tutkimuksiin luovuttiin. Samassa yhteydessä valiokunta lisäsi vainajan oletettua tahtoa painottavan säännöksen lakiin. Valiokunta katsoi, että yksilön henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja yksityiselämän suojalle on annettava sitä enemmän painoa, mitä kauempana näytteen antamiseen veloitettava henkilö on isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian varsinaisesta asianosaispiiristä.

Otaksuttujen isovanhempien ei voida katsoa kuuluvan varsinaiseen asianosaispiiriin eikä isovanhempien voida katsoa olevan muillakaan elämänalueilla vastuussa etenkin täysi-ikäisten jälkeläistensä teoista. Perinnöllisyystieteen perusperiaatteiden mukaisesti niin sanotun suoran linjan eli lapsen, vanhemman ja isovanhempien tutkiminen tuottaa lähtökohtaisesti varmimman lopputuloksen. Muita lähisukulaisia tutkittaessa epävarmuus kasvaa. Suostumusta olisi pohditussa vaihtoehdossa edelleen edellytetty muilta lähisukulaisilta. On myös huomattava, että lapsen oikeus tuntea alkuperänsä on saanut viimeisen 20 vuoden aikana niin kansallisessa kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä yhä enemmän painoarvoa. Pohdittu vaihtoehto olisi painottanut lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä ja edesauttanut epäselvän vanhemmuuden selvittämistä. Toisaalta se olisi voinut johtaa tilanteisiin, joissa otaksuttu isovanhempi, jonka omasta vanhemmuudesta ei ole kyse, määrätään antamaan näyte viime kädessä poliisin saattamana.

Vaikka tämä vaihtoehto tukisi lapsen oikeutta tietää alkuperänsä, olisi se monella tapaa hyvin periaatteellinen muutos eikä oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten periaatteellisten lähtökohtien arviointi sisältynyt työryhmälle annettuun tehtävään. Isovanhempien tahdonvastainen alistaminen DNA-tutkimuksiin on viime kädessä oikeuspoliittinen arvovalinta ja riippuu siitä, miten tilanteessa tulisi punnita keskenään yhtäältä lapsen oikeutta tietää alkuperänsä ja elävän henkilön oikeutta omaan ruumiilliseen koskemattomuuteensa. Molemmat oikeudet kuuluvat yksityiselämän suojan ydinalueeseen, joten intressien ristiriita ei ratkea perus- ja ihmisoikeustulkinnan keinoin.

Ehdotusta valmisteltaessa on nykytilan säilyttämistä puoltavia perusteita pidetty tässä yhteydessä painavimpina. Esityksessä ehdotetaan pysytettäväksi lähtökohta, jonka mukaan muun kuin asianosaispiirin tutkiminen edellyttää tutkittavan suostumusta. Suostumusedellytyksen tarkoituksena on ennen kaikkea oikeutta puuttuminen henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen. Lapsen oikeutta tuntea alkuperänsä vahvennetaan ehdotuksessa muilla keinoilla, kuten ehdottamalla aiempien tutkimustulosten ja aiempien kudosnäytteiden hyödyntämisen laajentamista sekä mahdollistamalla haudatun vainajan tutkiminen.

Toisena vaihtoehtoisena toteuttamistapana valmistelussa on ollut esillä se, että henkilön eläessään antamalla tahdonilmaukselle tai oletetulle tahdolle ei annettaisi painoarvoa enää tämän kuoltua. Tässä mallissa vainajan oletettua tahtoa koskeva säännös olisi esitetty poistettavaksi. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta katsottuna vainajalla ei ole samanlaista oikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen kuin elossa olevalla henkilöllä. Tähän vaihtoehtoon on kuitenkin aihetta suhtautua pidättyvästi, sillä se johtaisi kyseenalaiseen tilanteeseen, jossa henkilön eläessään antama selvä tahdonilmaisuus menettäisi merkityksensä tämän kuoltua. Tämä ei vastaisi myöskään muussa

lainsäädännössä vallitsevia lähtökohtia eläessä annetun tahdonilmauksen oikeusvai-
kutuksista ja saattaisi olla myös vastoin yleistä oikeustajua.

Tämän vuoksi esityksessä on pidetty riittävänä, että säännöstä vainajan oletetusta
tahdosta selkeytetään. Osoituksena tutkittavan kielteisestä suhtautumisesta vanhem-
muustutkimukseen edellytettäisiin selkeää eläessä annettua kielteistä tahdonilmaisua.
Jos tällaista ei ole annettu ja tutkimus on tarpeen vanhemmuuskysymyksen ratkaise-
miseksi, kadonnut tai kuollut isovanhempi taikka muu lähisukulainen voidaan ehdotuk-
sen mukaan määrätä tutkittavaksi.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

5.2.1 Tiivistelmä

Vertailua on tehty pohjoismaiden ohella valituista Euroopan maista. Vertailun tiedot on
kerätty maiden lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä tarkastelemalla sekä keräämällä tie-
toja perheoikeuden asiantuntijoilta kyseisistä maista. Mitään selkeää kansainvälisesti
yhtenäistä sääntelymallia synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisestä ja vahvistami-
sesta tai haudattua vainajaa koskevasta oikeusgeneettisestä tutkimuksesta ei ole ver-
tailumaissa löydettävissä. Vaikuttaa siltä, että oikeustila on jäänyt näiltä osin pitkälti
oikeuskäytännön varaan.

5.2.1.1 Äitiyden selvittäminen

Monessa Euroopan maassa on pääsääntönä, että lapsen synnyttänyt nainen on auto-
maattisesti lapsen äiti. On mahdollista, että oikeuskäytännön mukaan synnyttänyttä
äitiä pidetään oikeudellisena äitinä, vaikka asiasta ei ole erillistä lainsäädäntöä. Jos
asiasta on säädetty, lainsäädännössä on voitu määritellä synnyttänyt äiti yleisellä ta-
solla tai vaihtoehtoisesti on voitu käyttää hedelmöityshoitotilanteisiin sidottua määritel-
mää.

Erillistä äitiyden vahvistamista koskevat menetelmät eroavat eri maiden välillä. Äitiys
voi yllä mainitulla tavalla muodostua suoraan siten, että synnyttänyttä naista pidetään
lapsen äitinä. Näin on esimerkiksi Ruotsissa, Norjassa, Islannissa, Tanskassa ja Sak-
sassa. Ruotsissa asiasta ei ole säädetty laissa ja Tanskassakin vain hedelmöityshoi-
tojen tuloksena syntyneen lapsen osalta, mutta periaate on todettavissa oikeuskäy-
tännön perusteella. Norjassa, Islannissa ja Saksassa asiasta on säädetty yleisellä ta-

solla laissa. Joissain maissa äitiys kuitenkin edellyttää rekisteröintiä tai erillistä ilmoitusta. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Viro, Belgia ja Portugali. Kansallisten ratkaisujen välillä on eroja myös sen suhteen, voidaanko lapselle vahvistaa esimerkiksi kahta äitiä.

Oikeusgeneettisistä tutkimuksista äitiyden vahvistamiseksi on melko vähän varsinaista sääntelyä muissa maissa. Näytteen ottaminen on kuitenkin usein mahdollista esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, jos äitiyttä ei ole voitu vahvistaa muilla tavoin.

5.2.1.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Sääntely oikeusgeneettisten tutkimusten tekemisestä kuolleelle henkilölle vaihtelee eri maiden välillä. Monissa maissa, kuten Ruotsissa, Norjassa, Islannissa, Saksassa, Belgiassa ja Portugalissa henkilön oikeus selvittää syntyperänsä katsotaan tärkeäksi oikeudeksi, joka tarvittaessa ylittää oikeuden hautarauhaan ja ruumiin koskemattomuuteen. Myöskään vainajan sukulaisten lupaa haudan avaamiseen ei välttämättä tarvita, jos kyse on vanhemmuuden selvittämisestä. Esimerkiksi Virossa hautarauhan periaate katsotaan kuitenkin lapsen syntyperän selvittämistä tärkeämmäksi.

Mahdollinen näytteenotto kuolleesta henkilöstä voidaan toteuttaa haudan avaamisen lisäksi useissa maissa myös muulla tavoin. Jos haudan avaaminen ei ole mahdollista tai sallittua, voidaan oikeusgeneettinen tutkimus toteuttaa myös sellaisesta geneettisestä materiaalista, joka on otettu ennen vainajan kuolemaa tai joka on muuten saatavilla kuoleman jälkeen. Sellaista oikeusgeneettiseen tutkimukseen soveltuvaa materiaalia, joka on otettu jo ennen vainajan kuolemaa, on mahdollista saada esimerkiksi sairaaloista. On myös mahdollista, että sopiva näyte saadaan vainajan elossa olevilta tai kuolleilta sukulaisilta tai esimerkiksi vainajan henkilökohtaisista tavaroista. Haudan avaamista pidetään ainakin Norjassa viimesijaisena keinona, jota voidaan käyttää vain, jos tutkimukseen tarvittavaa materiaalia ei muuten voida saada.

5.2.2 Ruotsi

5.2.2.1 Äitiyden selvittäminen

Ruotsin nykyisessä lainsäädännössä ei ole säännöksiä äitiyden vahvistamisesta tai peruuttamisesta, koska yleensä on varsin selvää, kuka synnytti lapsen ja on sen perusteella lapsen äiti. Esimerkiksi Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisussa Ö 5151-

04⁹ todetaan, että Ruotsissa on käytössä äitiysolettama, jonka mukaan lapsen synnyttänyt nainen katsotaan oikeudellisesti lapsen äidiksi. Jos on epäselvää, kuka lapsen on synnyttänyt tai jos äitiys kyseenalaistetaan, voidaan erityislainsäädännön puuttuessa nostaa yleinen vahvistuskanne Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 2 §:n mukaisesti.

Äitiyden selvittämisestä ei myöskään Ruotsin lainsäädännössä ole tällä hetkellä erityisiä säännöksiä, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että sosiaaliviranomaisilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta yrittää selvittää, kuka on synnyttänyt lapsen.

Ruotsissa on tällä hetkellä kuitenkin vireillä hanke vanhemmuuslainsäädännön uudistamiseksi. Asiaa valmistelleen työryhmän tehtävänä oli muun muassa pohtia äitiyden selvittämistä. Työryhmä julkaisi kesäkuussa 2022 laajan mietinnön perhelainsäädännön uudistamisesta.¹⁰

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan, että myös Ruotsissa tuotaisiin lakiin selkeä säännös siitä, että lapsen synnyttänyt henkilö on lapsen vanhempi. Erillisistä äitiyttä (*mor*) ja isyyttä (*far*) koskevista nimikkeistä ehdotetaan luovuttavaksi ja ne korvattaisiin yhdellä vanhempaa koskevalla nimikkeellä (*förälder*).¹¹

Mietinnössä todetaan, että äitiyden oikeudellisen selvittämisen tarve syntyy yleensä silloin, kun Ruotsiin muuttaneella lapsella ei ole tarvittavia asiakirjoja, jotta Ruotsin verovirasto voisi rekisteröidä lapsen äitiyden väestörekisteriin. Koska rekisteröidyt tiedot on tarkistettava, voivat vaatimukset aiheuttaa vaikeuksia Ruotsiin muuttaville henkilöille erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa henkilöillä on vaikeuksia saada luotettavia asiakirjoja maasta, josta he muuttavat. Tällaisessa tilanteessa voi mietinnön mukaan olla tutkinnan kannalta merkittävää, että tehdään oikeuslääketieteellinen geneettinen tutkimus.

Mietinnön mukaan vaikeus saada asianmukaisesti vahvistettuja tietoja väestörekisteriin koskee myös useita muita väestörekisteriin merkittäviä tietoja eikä vain syntyperää koskevia tietoja. Mietinnön mukaan tätä taustaa vasten ei ole perusteltua ehdottaa vanhemmuutta koskevaan lainsäädäntöön sellaisia säännöksiä synnyttäneen henkilön

⁹ s. 3.

¹⁰ Alla tiders föräldrskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv, (SOU 2022:38), <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/06/sou202238/>

¹¹ SOU 2022:38, s. 30.

vanhemmuuden vahvistamisesta ja kumoamisesta, jotka vastaisivat nykyisiä säännöksiä lapsen toista vanhempaa koskien.

Lisäperusteluina mietinnössä käytetään sitä, että oikeuskäsittelyn tarve tuomioistuimissa on tällaisissa tapauksissa poikkeuksellista. Vuosina 2019-2020 oli Ruotsin tuomioistuimissa käsitelty 174 äitiyden selvittämistä koskevaa tapausta. Vanhemmuus vahvistetaan lapsen synnyttäneelle automaattisesti syntymän perusteella, joten poikkeustapauksissa on selvitettävä, kuka lapsen on synnyttänyt. Kun tämä selviää, seuraa vanhemmuus automaattisesti. Mietinnössä todetaan myös, että jos yksittäistapauksessa on tarpeen nostaa kante tuomioistuimessa, voidaan nostaa Ruotsin oikeudenkäymiskaaren 13 luvun 2 §:n mukainen vahvistuskanne vanhemmuuden vahvistamiseksi.¹²

Toteamus siitä, että erillisiä määrittelysääntöjä vanhemmuuden vahvistamiselle ja kumoamiselle ei synnyttäneen henkilön kohdalla tarvita, ei kuitenkaan mietinnön mukaan tarkoita sitä, että viranomaiset voisivat jäädä passiiviseksi tilanteessa, jossa tällainen suhde on epäselvä sellaisen lapsen osalta, jonka kotipaikka on Ruotsissa. Lapsella on mietinnön mukaan oikeus saada tieto syntyperästään, ja tämä oikeus koskee molempia vanhempia koskevia tietoja.

Ruotsin lainsäädännössä ei yllä mainitusti aseteta sosiaaliviranomaisille lakisääteistä velvollisuutta vanhemmuuden selvittämiseen. Mietinnön mukaan Ruotsin oikeuskäytännöstä käy kuitenkin ilmi¹³, että sosiaalilautakunnalla on velvollisuus tarvittaessa yrittää myös selvittää, kuka on synnyttänyt lapsen. Tämä tarkoittaa, että sosiaalilautakunnalla on velvollisuus avustaa lasta sen selvittämisessä, kuka lapsen on synnyttänyt ja on näin ollen lapsen vanhempi. Koska tällaista velvollisuutta ei kuitenkaan mainita laissa, on mietinnön mukaan riski, että sosiaaliviranomaiset eivät toimi velvollisuuden mukaisesti.

Mietinnössä todetaan myös, että kaikkien Ruotsissa asuvien lasten tulisi saada sama tuki ja apu syntyperänsä selvittämiseen riippumatta siitä, missä maassa he ovat syntyneet. Mietinnössä ehdotetaan, että lakiin sisällytettäisiin lakisääteinen velvoite, jonka mukaan sosiaaliviranomaisten tulee yrittää selvittää, kuka on synnyttänyt lapsen, jos tätä ei tiedetä tai asia on epäselvä. Tutkimusvelvoite olisi voimassa myös silloin, kun on epäselvää, onko väestörekisteriin merkitty henkilö todella se, joka on synnyttänyt lapsen.¹⁴ Oikeusgeneettisiä tutkimuksia koskevaa lainsäädäntöä tulisi lisäksi

¹² SOU 2022:38, s. 31-32.

¹³ Referenssiä ei ole kerrottu. Mietinnön s. 32, sivun toinen kappale.

¹⁴ SOU 2022:38, s. 32.

laajentaa siten, että tuomioistuimella olisi mahdollisuus määrätä tutkimus tehtäväksi aina, kun sillä voitaisiin saada lisäselvitystä tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa oikeudellista vanhemmuutta koskevassa asiassa.¹⁵

5.2.2.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Ruotsissa isyyden selvittämisestä säädetään lailla oikeusgeneettisistä tutkimuksista isyyden selvittämisessä (Lag om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap, 1958:642).

Lakia on vastikään muutettu lailla 2021:784. Lakia täydennettiin muun muassa säännöksillä, joiden mukaan tuomioistuin voi päättää sellaisen oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemisestä, jossa käytetään myös vainajan kudospäätettä.

Lain 2 §:ssä todetaan, että jos isyysvaatimuksen kohteena oleva mies on kuollut, tuomioistuin voi päättää, että oikeuslääketieteellinen geneettinen tutkimus on tehtävä vainajan biologista kudosta käyttäen. Tällainen päätös voidaan pykälän mukaan antaa vain, jos on syytä olettaa, että mies on ollut yhdynnässä äidin kanssa sinä aikana, jolloin lapsi on voinut saada alkunsa. Lisäksi edellytetään, että toimenpiteen syyt ylittävät tärkeydessään oikeuden hautarauhaan tai mahdollisen muun vastakkaisen intressin.

5.2.3 Norja

5.2.3.1 Äitiyden selvittäminen

Norjan lapsilaissa (Lov om barn og foreldre - barnelova)¹⁶, säädetään muun ohella lapsen vanhempien määräytymisestä. Lain 2 §:n mukaan nainen, joka on synnyttänyt lapsen, katsotaan lähtökohtaisesti lapsen äidiksi. Pykälän toisessa momentissa säädetään, että sopimus lapsen synnyttämisestä toiselle naiselle ei ole sitova. Äitiyden siirto ja äitiyden vahvistaminen toiselle henkilölle voi siis tapahtua vain Norjan adoptiolain (adopsjonslov) mukaisesti. Lisäksi lapsilain 4 a luku sisältää säännöksiä sellaisista riita-asioista, jotka koskevat muita sukulaisuusasioita kuin isyysasioita.

Norjan väestörekisteriasetuksen (Folkeregisterforskriften) 8-4-1 § sisältää säännöksen Norjassa syntyneiden lasten DNA-testauksesta vanhemmuuden selvittämiseksi.

¹⁵ SOU 2022:38, s. 36-39.

¹⁶ Lov om barn og foreldre (barnelova) - LOV-1981-04-08-7.

Kyseisessä lainkohdassa todetaan, että jos lapsi syntyy ilman lääkärin tai kättilön läsnäoloa ja rekisteröintiviranomainen on tullut siihen johtopäätökseen, että asiassa esitetyt tiedot eivät anna perustetta perhesuhteen toteamiseksi kohtuullisella varmuudella, voidaan kyseessä oleville äidille ja lapselle tehdä DNA-testi äitiyden selvittämiseksi.

Norjan maahanmuuttolain (Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her)¹⁷ 87 §:ssä on lisäksi säännös DNA-testauksesta perhesuhteen toteamiseksi maahanmuuttolain mukaisissa tapauksissa. Pykälän ensimmäisessä momentissa todetaan, että kun lain mukaan on tarpeen selvittää, onko perhesuhde olemassa, maahanmuuttoviranomaiset voivat antaa määräyksen DNA-näytteen ottamisesta toiselta osapuolelta ja tämän oletetulta perheenjäseneltä DNA-analyysiä varten. Edellytyksenä on tällöin, että muut asiassa saatavilla olevat tiedot eivät anna perustetta perhesuhteen määrittämiseksi kohtuullisella varmuudella.

Maahanmuuttolain 87 §:n toisen momentin mukaan maahanmuuttoviranomaisilla ei kuitenkaan ole oikeutta hankkia DNA-näytettä pakkokeinoja käyttämällä. Maahanmuuttoviranomaisten on määräystä antaessaan kuitenkin ilmoitettava, että kieltäytymisellä voi olla vaikutus asian ratkaisemiseen, ellei tähän ole erityisiä syitä. Maahanmuuttolain 87 §:n kolmannen momentin mukaan DNA-analyysiin liittyvät tiedot ja aineisto on poistettava ja tuhottava mahdollisimman pian perhesuhteen vahvistamisen tai epäämisen jälkeen.

Norjan oikeuskäytännössä on melko harvinaista, että äitiyden selvittämistä koskevat tapaukset päätyvät tuomioistuinkäsittelyyn, mutta muutamia esimerkkejä kuitenkin löytyy¹⁸. Esimerkiksi eräässä kärjäoikeudessa ratkaistussa tapauksessa¹⁹ osapuolet olivat tulleet Norjaan kiintiöpakolaisina ja vastaaja oli kirjattu kantajan äidiksi. Kun kuitenkin kävi ilmi, että osapuolet olivat saapuneet Norjaan väärillä henkilöpapereilla, teetettiin lastensuojeluviranmaisten pyynnöstä DNA-tutkimus. Tutkimuksen perusteella oli selvää, että vastaaja ei ollut kantajan äiti ja asia vietiin kärjäoikeuteen. Kärjäoikeus päätyi ratkaisemaan asian lapsilain 4 a luvun mukaisesti ja totesi, että vastaaja ei ollut kantajan äiti.

¹⁷ Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) - LOV-1988-06-24-64.

¹⁸ Birgitte Gulbrandsenin lausunto.

¹⁹ Søre Sunnmøre tingrett TSOSU-2013-27806.

5.2.3.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Norjan korkeimman oikeuden päätös vuodelta 2014²⁰ takaa mahdollisuuden ottaa DNA-näytteitä myös jo haudatulta henkilöltä isyysasioita käsiteltäessä. Lapsilain 28 a §:ssä säädetään, että lainvoimainen päätös vanhemmuudesta voidaan vaatia uudelleen käsiteltäväksi. Tällöin tuomioistuimen on määrättävä DNA-analyysin tekemisestä. Tämä lainkohta on tarkoitettu pakottavaksi lainsäädännöksi, joka ei kuitenkaan sovellu silloin, jos henkilö, jolta DNA-näyte tarvitaan, on jo haudattu. Tällaisessakin tilanteessa säännöksellä voi kuitenkin korkeimman oikeuden mukaan olla ohjeellinen vaikutus.²¹ Ratkaisun mukaan tuomioistuimen on tehtävä päätös haudan avaamisesta tapauskohtaisesti arvioimalla yksittäisen tapauksen olosuhteita. Haudan avaus ei korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan kuitenkaan ole vaihtoehto, jos DNA-testaukseen sopivaa materiaalia on saatavilla muutoin kuin avaamalla hauta.²²

Norjan korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa todetaan myös, että jos DNA-näytteen ottaminen on tarpeen isyyskysymyksen selvittämiseksi, ei hautarauhan kunnioittaminen voi estää tuomioistuinta tekemästä sellaista päätöstä, että DNA-näyte on hankittava jo haudatusta henkilöstä.²³ Näin ollen vanhemmuuden selvittämisen katsotaan ohittavan hautarauhan kunnioittamisen, jos muuta keinoa soveltuvan näytteen saamiseksi ei ole kuin haudan avaaminen.

Norjassa on kuitenkin käyty keskustelua myös siitä, missä määrin isyysasioiden selvittämisessä voidaan käyttää sellaisia DNA-näytteitä, jotka on saatu otettua henkilöstä jostakin muusta syystä ennen tämän kuolemaa. Esimerkiksi Norjan poliisirekisterilakiin (politire-gisterloven) tehty muutos on estänyt poliisirekisteriin tallennettujen DNA-analyysien ja tutkimuksiin mahdollisesti soveltuvien näytteiden käytön isyysasioita selvittäessä. Norjan poliisirekisterilain 12 §:ssä säädetään nykyisin, että rekisterin tietoja saa käyttää vain rikosoikeuteen liittyvissä asioissa, joten poliisirekisteriin tallennettuja DNA-näytteitä ei voida käyttää vanhemmuuden selvittämiseen.

²⁰ Norges Høyesterett HR-2014-1165-A - Rt-2014-585.

²¹ Korkeimman oikeuden tuomion kohta 61, s. 9.

²² Korkeimman oikeuden tuomion kohta 61, s. 9.

²³ Tuomion kohta 62, s. 9.

5.2.4 Tanska

5.2.4.1 Äitiyden selvittäminen

Tanskassa vanhemmuuden määräytymisestä säädetään lapsilaissa (*børnelov*)²⁴. Tanskan lapsilaissa ei ole suoraan todettu, että lapsen synnyttävä nainen on lapsen äiti. Perinteisesti Tanskan oikeudessa on kuitenkin katsottu, että lapsen synnyttäneitä naista pidetään lapsen oikeudellisena äitinä heti lapsen syntymästä alkaen.

Tanskan lapsilain 30 §:n mukaan lapsen äidiksi katsotaan myös nainen, joka synnyttää keinohedelmöityksellä alkunsa saaneen lapsen. Lapsilain 31 §:n mukaan sellainen sopimus, jonka mukaan lapsen synnyttävä nainen luovuttaa lapsen jollekin toiselle synnytyksen jälkeen, on pätemätön. Tanskassa lapsen synnyttävä nainen on siis aina lähtökohtaisesti lapsen oikeudellinen äiti lapsen syntymästä lähtien. Lapsen isyys voidaan Tanskan lainsäädännön mukaan todeta isyysolettaman, isyyden tunnustamisen tai tuomioistuimen antaman tuomion perusteella.²⁵

Lapsilain 3 a §:ssä todetaan lisäksi, että jos lapsi syntyy naiselle, joka on naimisissa tai rekisteröidyssä parisuhteessa naisen kanssa, nimetään synnyttäneen äidin puoliso lapselle toiseksi äidiksi (*medmoderskab*), jos muualla lapsilaissa säädettyt erityiset edellytykset täyttyvät.

Äitiyden vahvistamisesta tai rekisteröimisestä ei ole erityisiä säännöksiä Tanskan lapsilaissa, koska synnyttänyt nainen katsotaan lapsen äidiksi. Sen sijaan isyys tai lapsen mahdollinen toinen äiti tulee lain mukaan selvittää ja rekisteröidä.

5.2.4.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Tanskassa oikeusgeneettisistä tutkimuksista vanhemmuuden selvittämiseksi säädetään lapsilaissa. Laissa ei ole erillisiä määräyksiä koskien tutkimusten tekemistä kuolleesta henkilöstä.

²⁴ LBK nr 772 af 07/08/2019, <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2019/772>.

²⁵ Ks. esim. Social- og Indenrigsministeriet, Forældreskab i børneloven (2016) <https://sm.dk/media/8301/analyse-om-foraeldreskab-i-boerneloven.pdf>, s. 53.

Kööpenhaminan yliopiston oikeuslääketieteellinen laitos on suosittanut, että sellaisten oikeusgeneettisten tutkimuksen osalta, joissa osapuoli on kuollut, tutkimuksiin käytettäisiin vainajan henkilökohtaisista esineistä peräisin olevaa biologista materiaalia. Tällainen henkilökohtainen esine voi olla esimerkiksi hammasharja tai muu saatavissa oleva esine, joka voi sisältää vainajan biologista materiaalia, kuten kirjekuoret tai suoraan esimerkiksi sairaaloista saatu materiaali.

Toinen vaihtoehto on suosituksen mukaan hyödyntää vainajan lähisukulaisilta, kuten vanhemmilta, lapsilta tai sisaruksilta saatavaa tutkimuksiin soveltuvaa materiaalia.²⁶ Kööpenhaminan yliopiston lausunto ei siis ensisijaisesti suosita haudan avaamista ja vainajan ylös kaivamista oikeusgeneettisen näytteen saamiseksi, vaikka Tanskan lainsäädännössä tätä ei olekaan todettu.

5.2.5 Islanti

5.2.5.1 Äitiyden selvittäminen

Islannissa vanhemmuuden määräytymiseen liittyviä kysymyksiä säännellään lapsilaisissa (barnalög).²⁷ Lapsilain 1 a §:n mukaan lapsella on oikeus tuntea vanhempansa. Lain 2 §:n mukaan naista, joka synnyttää lapsen, pidetään lapsen äitinä. Hoidelmöityshoidon avulla syntyneen lapsen äitiyden määräytymisen osalta säädetään, että naista, joka synnyttää hoidon avulla alkunsa saaneen lapsen, pidetään lapsen äitinä. Lapsi rekisteröidään välittömästi syntymän yhteydessä kansalliseen rekisteriin. Lapsilaisissa ei ole erillisiä säännöksiä synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi, vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

5.2.5.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Islannissa oikeusgeneettisistä tutkimuksista isyyden selvittämiseksi säädetään lapsilaisissa. Kuolleesta henkilöstä otettavasta oikeusgeneettisestä tutkimuksesta ei ole omia säännöksiä, vaan asiassa sovelletaan lapsilain yleisiä säännöksiä isyyden selvittämisestä. Lapsilain 15 §:n mukaan tuomioistuin voi pyynnöstä määrätä, että isyyden selvittämiseksi otetaan asianosaisista ja lapsesta verikokeet ja muut asiantuntijatutkimukset, mukaan lukien geenitestit. Samoin tuomari voi määrätä, että verikokeet ja oi-

²⁶ Forslag til Lov om ændring af lov for Grønland om børns retsstilling og arvelov for Grønland, s. 12-13.

²⁷ Barnalög; 76/2003.

keusgeneettiset tutkimukset tehdään osapuolten vanhemmista ja tarvittaessa osapuolten sisaruksista tai muista lapsista. Muutosta haetaan korkeimmalta oikeudelta. Poliisi on velvollinen noudattamaan tuomarın avunantopyyntöjä kuljetettaessa asianosaisia tutkimuksiin. Lain 17 §:n mukaan mies katsotaan lapsen isäksi, jos geenitestiin tulokset osoittavat yksiselitteisesti, että tämä on lapsen isä.

Säännösten soveltaminen ja tulkinta tilanteessa, jossa tutkittava on kuollut, on jäänyt oikeuskäytännön varaan. Tuomioistuimet ovat aiemmin edellyttäneet, että kuolleen henkilön isyydestä on tullut olla joitain aikaisempia viitteitä tai äidin antamia lausuntoja ennen kuin se on määrännyt tutkimukset tehtäväksi kuolleesta henkilöstä. Esimerkiksi vuonna 2010 korkein oikeus salli haudan avaamisen isyyden selvittämiseksi, kun kantteen nostajana oli äiti.²⁸ Tuoreempi oikeuskäytäntö on kuitenkin lieventänyt edellytyksiä tutkimusten tekemiseksi. Korkeimman oikeuden käsittelemässä toisessa tapauksessa²⁹ äiti oli kuollut, eikä hän ollut eläessään antanut virallista lausuntoa siitä, kuka lapsen isä oli. Korkein oikeus viittasi Islannin perustuslain 71 §:n mukaiseen henkilön oikeuteen tietää alkuperänsä ja katsoi, ettei tätä oikeutta voi rajoittaa, ellei se ole täysin välttämätöntä. Tuomioistuin perusti ratkaisunsa todistajien kertomukseen äidin ja isäoletetun läheisestä ystävyydestä ja yhteydenpidosta, kohtuullisesta epäilystä parisuhteesta sekä siitä, miten lapsi ja isäoletettu olivat kuvien perusteella huomattavan samannäköisiä. Tuomioistuin katsoi, että nämä seikat muodostivat riittävän näytön, jotta lapsi pystyi aloittamaan isyysoikeudenkäynnin jäämistään vastaan.

5.2.6 Viro

5.2.6.1 Äitiyden selvittäminen

Virossa perhelain (perekonnaseadus) 83 § sisältää pääperiaatteen siitä, että lapsen synnyttänyt nainen on lapsen äiti. Viron väestörekisterilain (perekonnaseisutoimingute seadus) 25 §:n 1 momentin mukaan lapsen äidin tiedot on merkittävä väestörekisteriin terveydenhuoltopalvelujen tarjoajan antaman todistuksen tai tuomioistuimen päätöksen perusteella. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos terveydenhuollon tarjoajan todistusta ei ole, on käännettävä tuomioistuimen puoleen vanhemmuuden vahvistamiseksi.

²⁸ Hrd. 16 June 2010 (no. 340/2010).

²⁹ Hrd. 28 January 2014 (no. 800/2013).

Virossa ei ole erityistä lainsäädäntöä äitiyden selvittämiseksi epäselvissä tilanteissa. Käytännössä äitiysasia voidaan epäselvissä tilanteissa kuitenkin ratkaista siten, että äiti nostaa tuomioistuimessa kanteen lasta vastaan. Tämä on mahdollista, koska Viron siviiliprosessilain (tsiviilkohtumenetluse seadustik) mukaan on mahdollista nostaa kanne sukulaisuuden vahvistamiseksi. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuin voi määrittää äitiyden yleensä oikeusgeneettisen tutkimuksen avulla. Merkintä asianmukaiseen rekisteriin tapahtuu oikeuden päätöksen perusteella.

5.2.6.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Viron siviiliprosessilain 300 §:n mukaan vanhemmuuden toteaminen on mahdollista asiantuntija-arvion perusteella ja ottamalla verinäyte oikeusgeneettistä tutkimusta varten. Menettely on mahdollinen, jos vanhemmuuden määrittäminen on mahdollista tunnistettujen tieteellisten periaatteiden ja menetelmien perusteella, eikä tutkimuksesta todennäköisesti aiheudu terveyshaittoja tutkittavalle ja hänen lähiomaisilleen. Jos henkilö kieltäytyy tällaisesta arvioinnista, tuomioistuin voi määrätä arvioinnin suorittamisen pakolliseksi. Arviointi voidaan määrätä myös pakkokeinoin ja tarvittaessa poliisin avustuksella, jos henkilö on toistuvasti ja ilman pätevää syytä kieltäytynyt vanhemmuutta koskevasta tutkimuksesta.

Virossa kuolemansyyntä selvittämistä koskeva laki (surma põhjuse tuvastamise seadus) ei sisällä sääntelyä oikeusgeneettiseen tutkimukseen tarvittavien näytteiden ottamisesta kuolleilta henkilöiltä vanhemmuuden määrittämiseksi. Virossa ollaan muuttamassa edellä mainittua lainsäädäntöä, mutta sellaista lainkohtaa, joka koskisi oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemistä ja tarvittavien näytteiden ottamista kuolleilta henkilöiltä ei näillä näkymin olla säätämässä³⁰.

Tällä hetkellä Viron siviiliprosessilain 582 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemisestä vainajalle vain, jos se on mahdollista ilman haudan avaamista. Käytännössä tutkimuksen tekeminen on siis mahdollista vain silloin, kun tutkimukseen soveltuva näyte on otettu jo ennen henkilön kuolemaa. Viron siviiliprosessilain kommentoidun version mukaan tämän määräyksen tarkoituksena on turvata oikeus yksityisyyteen ja hautarauhaan. Nämä oikeudet menevät siis Viron lainsäädännön perusteella edelle suhteessa henkilön oikeuteen selvittää ja tuntea syntyperänsä.

³⁰ Viron ulkoministeriön edustajan välittämä vastaus.

Oikeusgeneettisiä tutkimuksia koskeva laki (kohtuekspertiisiseadus) ei myöskään sisällä erityistä vanhemmuuden määrittelyä koskevia säännöksiä eikä kuolleille henkilöille automaattisesti tehdä oikeusgeneettisiä tutkimuksia ennen hautausta. Viron oikeuslääketieteen instituutti on kuitenkin toimivaltainen viranomainen suorittamaan tällaisen tutkimuksen, jos tuomioistuin niin määrää.

Lisäksi asianomaisella henkilöllä on mahdollisuus pyytää oikeusgeneettistä tutkimusta kuolleesta henkilöstä. Tämä on mahdollista, jos tutkimusta pyytävä henkilö huolehtii tutkimuksen kustannuksista. Tällaisessakaan tapauksessa ei kuitenkaan ole mahdollista pyytää, että hauta avattaisiin tarvittavan näytteen ottamista varten. Asianomaisen henkilön oikeudelle pyytää oikeusgeneettisiä tutkimuksia on lisäksi asetettu tiettyjä rajoituksia oikeusgeneettisiä tutkimuksia koskevan lain 9 §:ssä.

5.2.7 Saksa

5.2.7.1 Äitiyden selvittäminen

Saksan lain mukaan lapsen synnyttänyt nainen on lapsen äiti. Asiasta on säädetty Saksan siviilioikeuden lakikirjan (Bürgerliches Gesetzbuch, jäljempänä BGB) 1591 §:ssä.

Jos lapsen synnyttänyt äiti ei ole tiedossa, voidaan Saksassa käynnistää oikeusprosessi oikeudellisen äidin selvittämiseksi. Jos synnyttänyttä äitiä ei muuten saada selville, voi tuomioistuin pyytää asiantuntija-arviota, jonka yhteydessä voidaan suorittaa oikeusgeneettinen tutkimus. Jos muita todisteita synnyttäneestä äidistä ei saada, voidaan lapsen geneettistä äitiä tämän seurauksena pitää myös lapsen oikeudellisenä äitinä, vaikka varsinainen synnyttänyt henkilö olisi jäänyt epäselväksi.

Vuonna 2008 Saksan isyyden selvittämistä koskevan lain (Gesetz zur Klärung der Vaterschaft unabhängig vom Anfechtungsverfahren) myötä lisättiin BGB 1598a §:ään menettelysäännös, joka mahdollistaa lapsen biologisen alkuperän selvittämisen ilman seuraamuksia oikeudelliseen vanhemmuuteen tai muihin perheoikeudellisiin asioihin.

BGB:n 1598a § sisältää vaatimuksen suostua biologisen alkuperän selvittämiseen tähtäävään geneettiseen tutkimukseen ja hyväksyä tutkimuksessa tarvittavien näytteiden ottaminen. Vaatimuksen esittämiseen oikeutettuja ja tutkimukseen velvoitettuja ovat oikeudellinen isä, oikeudellinen äiti ja lapsi. Sitä vastoin mahdollinen biologinen isä tai muut sukulaiset, kuten isovanhemmat ja sisarukset, eivät ole oikeutettuja vaatimukseen esittämiseen tai velvollisia osallistumaan tutkimukseen edes silloin, kun vel-

vollinen henkilö kuolee tai katoaa. Vastaavasti nainen, joka on mahdollisesti biologisesti sukua lapselle, mutta ei ole lapsen oikeudellinen äiti, ei ole oikeutettu vaatimaan tutkimusta tai suostumaan siihen.³¹ Käytännössä 1598a §:n mukainen menettely mahdollistaa selvityksen siitä, onko lapsen oikeudellinen äiti biologista sukua lapselle. Jos näin ei ole, tästä ei kuitenkaan aiheudu seurauksia oikeudellisen äitiyden kannalta.³²

5.2.7.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Saksassa on mahdollista ottaa oikeusgeneettisiin tutkimuksiin tarvittava kudoksenäyte myös kuolleesta henkilöstä. Tästä lähtökohdasta ei ole nimenomaisesti säännelty laissa, mutta BGB:n 1598a §:ää on oikeuskäytännössä tulkittu näin Saksan perustuslain (Grundgesetz) valossa.

Velvollisuudesta suostua syntyperän selvittämiseen vaadittaviin oikeusgeneettisiin tutkimuksiin on säädetty tarkemmin Saksan perhelain (FamFG) 178 §:ssä. Pykälässä todetaan, että siltä osin kuin tutkimusten tekeminen on tarpeen syntyperän selvittämiseksi, jokaisen henkilön on sallittava tällaiset tutkimukset, erityisesti verinäytteiden otto, paitsi jos henkilöltä ei voida kohtuudella edellyttää, että hän suostuu tutkimukseen. Jos henkilö toistuvasti ja perusteettomasti kieltäytyy oikeusgeneettisestä tutkimuksesta, voidaan tutkimustulosten saamiseksi käyttää myös pakkotoimenpiteitä.³³

Tutkimukseen suostumista koskevan velvoitteen kohteena eivät ole vain asianosaiset, vaan myös kolmannet osapuolet, esimerkiksi oletetun isän vanhemmat.³⁴ Kudoksenäytteen ottaminen edellä mainituista henkilöistä on sallittua myös silloin, jos kyseiset henkilöt ovat kuolleet. Tätä on Saksassa perusteltu sillä, että jos jo elossa olevat henkilöt ovat velvollisia suostumaan oikeusgeneettiseen testaukseen, tulee kudoksenäytteen tai esimerkiksi luumateriaalin ottamisen myös kuolleiden henkilöiden jäännöksistä olla hyväksyttävää syntyperän selvittämiseksi.

³¹ Spickhoff/Spickhoff, *Medizinrecht*, 3. Ed. 2018, § 1598a BGB Rn. 9. Prof. Dethloffin kirjaama lähde, vastauksen sivulta 1.

³² Prof. Dethloffin vastaus, s. 2, kolmas kappale.

³³ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, https://www.gesetze-im-internet.de/famfg/___178.html.

³⁴ Musielak/Borth/Borth/Grandel, *FamFG*, 6. Ed. 2018, § 178 Rn. 5. Prof. Dethloffin kirjaama lähde.

Haudan avaaminen ja tarvittavan näytteen ottaminen jo haudatusta vainajasta on myös sallittua tarvittavan kudosnäytteen ottamista varten. Tämä lähtökohta on vahvistettu Saksan korkeimman oikeuden ratkaisussa XII ZB 20/14 (29.10.2014). Menehtyneen ja haudatun henkilön oikeudet katsotaankin Saksassa toissijaisiksi verrattuna lapsen oikeuteen selvittää ja tuntea syntyperänsä.³⁵

5.2.8 Belgia

5.2.8.1 Äitiyden selvittäminen

Belgiassa äitiys voi muodostua kolmella tavalla. Ensimmäkin äitiys voi muodostua syntymätodistuksen perusteella. Belgian siviililain 312 artiklan 1 §:n mukaan lapsen äiti on se, joka mainitaan syntymätodistuksessa. Vanhempien tulee siviililain 43 artiklan mukaan rekisteröidä lapsen syntymä väestörekisteriin. Kaikkien sairaaloiden, lääkäreiden ja kättilöiden on ilmoitettava jokaisesta synnytyksestä väestörekisteriin lääkärin-todistuksella, josta käy ilmi synnyttäjä (siviililain 42 artikla).

Siviilirekisteri muodostaa lapsen syntymätodistuksen vanhempien tekemän rekisteröinnin perusteella ja sairaalan, kättilön tai synnytyksessä läsnä olleen henkilön tekemän syntymäilmoituksen perusteella, jossa mainitaan lapsen synnyttänyt nainen. Tämä on ylivoimaisesti yleisin menettely Belgiassa, ja yli 90% tapauksista äitiys muodostuukin syntymätodistuksen perusteella.

Niissä harvoissa tapauksissa, joissa syntymätodistusta ei ole, äitiyden tunnustaminen tai oikeudellinen määrittäminen muilla keinoin on mahdollista. Äidiksi nimetään tällöin synnyttänyt nainen, joka ei välttämättä ole lapsen geneettinen äiti (siviililain 313 ja 314 artiklat). Belgian lainsäädännössä on myös erityisiä säännöksiä, joilla estetään ja mitätöidään petolliset ilmoitukset, jotka on tehty oleskelulupaa varten (siviililain 330 artiklan 1 § ja sitä seuraavat pykälät).

Jos äidistä ei ole mainintaa syntymätodistuksessa, äiti voi Belgian lain mukaan myös vapaaehtoisesti tunnustaa lapsen omakseen. Tällöin edellytetään kuitenkin toisen vanhemman ja/tai 12 vuotta vanhemman lapsen suostumusta.

Jos äitiys ei muodostu syntymätodistuksen tai tunnustamisen myötä, se voidaan todeta myös tuomioistuimen tuomion perusteella. Jos äitiys on poikkeuksellisesti todettava tuomiolla, kantajan on todistettava, että kyseessä on sama lapsi, jonka väitetty

³⁵ Haußleiter/Eickelmann, FamFG, 2. Ed. 2017, § 178 Rn. 21; Keidel/Engelhardt, FamFG, 20. Ed. 2020, § 178 Rn. 11 m.w. Prof. Dethloffin kirjaama lähde.

äiti synnytti. Tämä on todistettava osoittamalla, että väitetyllä äidillä on lain mukainen "asema" lapsen suhteen. Aseman käsite viittaa Belgian lainsäädännössä joukkoon sellaisia tosiasioita, jotka osoittavat, että henkilö on vakiintuneesti toiminut lapsen vanhempana ja että myös perheen ulkopuoliset henkilöt ovat pitäneet kyseistä henkilöä lapsen vanhempana. Siviililain 331 artiklan 9 § sisältää luettelon mahdollisista tosiasioista, jotka yhdessä tai erikseen osoittavat tällaisen aseman. Tällaisia tosiasioita ovat esimerkiksi yhteinen sukunimi ja lapsen elatuksesta ja kasvatuksesta huolehtiminen.

Jos tällaista lainmukaista asemaa ei ole, todiste äitiydestä voidaan antaa millä tahansa laillisella tavalla (mukaan lukien oikeusgeneettisen tutkimuksen avulla). Päinvastainen voidaan myös todistaa millä tahansa lainmukaisella tavalla (siviililain 314 artiklan 3–5 §).

5.2.8.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Oikeusgeneettisten tutkimusten tekemisestä kuolleelle henkilölle ei ole erityisiä säännöksiä Belgiassa. Siviililain 331 artiklan 8 §:ssä todetaan kuitenkin yleisesti, että vanhemmuutta koskevissa siviiliasioissa tuomioistuimet voivat määrätä viran puolesta verikokeen tai minkä tahansa muun tieteellisesti todistetun menetelmän mukaisen kokeen asian selvittämiseksi.

Oikeuslääketieteelliset geneettiset tutkimukset vanhemmuuden määrittämiseksi katsotaan siksi mahdollisiksi Belgiassa myös silloin, kun tutkimukseen tarvittava näyte joudutaan ottamaan vainajasta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan vainajan (oletetun isän tai tarvittaessa jopa oletetun isän kuolleiden vanhempien) haudan avaaminen voidaan määrätä tätä tarkoitusta varten siitä huolimatta, että vainajan sukulaiset eivät antaisi hyväksyntäänsä tarvittavan näytteen ottamiselle.

Jos näytteen ottaminen vainajasta ei ole mahdollista esimerkiksi vainajalle tehdyn tuhauksen takia, voidaan vainajan jälkeläisille tai verisukulaisille tehdä DNA-testi tai muu soveltuva tutkimus. Belgiassa on kuitenkin tavallista, että henkilö pyrkii tarvittaessa käynnistämään summaarisen menettelyn saadakseen oikeuden määräyksen, joka sallisi DNA-näytteen ottamisen vainajalta ennen hautaamista. Vaihtoehtoisesti määräys voidaan pyytää DNA-näytteen ottamiseksi elävältä henkilöltä, jos henkilön pelätään kuolevan ennen kuin isyysmenettely on tullut ratkaisevaan vaiheeseen.

Belgian oikeuskäytännössä on yleisesti hyväksytty, että henkilön oikeus syntyperänsä selvittämiseen on tärkeämpi kuin ruumiin fyysisen koskemattomuuden kunnioittaminen ja kuolleen henkilön omaisten tunteiden kunnioittaminen. Vainajan kunnioittamista ja ruumiin koskemattomuutta ei voida Belgian oikeuskäytännön perusteella

asettaa etusijalle verrattuna lapsen oikeuteen vahvistaa syntyperänsä ja yrittää saada kaikki todisteet tätä tarkoitusta varten.

Oikeuskäytännön mukaan yleinen oikeusperiaate, jonka mukaan henkilöön kohdistuvan pakon käyttäminen on kiellettyä, ei estä verikokeen tai muun siviililain 331 artiklan 8 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen suorittamista, jos henkilöä ei pakoteta suostumaan kyseiseen tutkimukseen.³⁶ Periaatteessa oikeusgeneettisestä tutkimuksesta on siis mahdollista kieltäytyä, sillä tutkimukseen ei voida pakottaa. Belgian laki ei kuitenkaan täsmennä oikeusgeneettisestä tutkimuksesta kieltäytymisen oikeudellisia seurauksia. Belgian oikeuskäytännön perusteella tuomioistuin voi kuitenkin oikeudellisesti määrittää vanhemmuuden vanhemmuusolettaman perusteella, jos henkilö kieltäytyy oikeusgeneettisestä tutkimuksesta (Belgian kassaatio tuomioistuimen tuomio nro 525, annettu 17. joulukuuta 1998).

5.2.9 Alankomaat

5.2.9.1 Äitiyden selvittäminen

Alankomaissa äitiydestä säädetään siviililaissa³⁷. Lapsen äitinä pidetään siviililain mukaan naista, joka on synnyttänyt lapsen. Synnyttänyt äiti merkitään syntymätodistukseen ilmoituksen perusteella. Ilmoituksen voi tehdä synnyttänyt äiti itse, lapsen isä, toinen äiti tai synnytyksessä läsnä ollut muu henkilö. Jos lapsi on syntynyt sairaalassa, myös sairaalan edustaja voi tehdä ilmoituksen. Jos lapsen äiti ei ole tiedossa, syntymätodistukseen ei lisätä merkintää äidistä. Rekisterinpitäjän tulee tällöin ilmoittaa asiasta yleiselle syyttäjälle, joka ohjeistaa, mitä tietoja syntymätodistukseen kirjaetaan. Jos äiti löytyy, syyttäjä tai henkilö, jolla on laillinen intressi asiassa, voi pyytää tuomioistuinta määräämään tiedon lisäämisestä syntymätodistukseen. Äitiys voidaan myös tunnustaa tai vahvistaa tuomioistuimen päätöksellä.

³⁶ Belgian kassaatio tuomioistuimen tuomio nro 525, kohta 2.

³⁷ Burgerlijk wetboek, Dutch civil code (DCL).

5.2.9.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Oikeusgeneettisten tutkimusten tekemisestä kuolleelle henkilölle ei ole erityisiä säännöksiä. Oikeusgeneettisten tutkimusten tilaamiseen sovelletaan siviiliprosessilain³⁸ 194 artiklaa ja muita siviiliprosessilain yleisiä periaatteita oikeudellisesta näytöstä.

Lähtökohtana on, että asianosaisten tulee osallistua tutkimuksiin. Korkein oikeus on katsonut, että vaikka DNA-testin ottaminen loukkaa henkilön oikeutta fyysiseen koskemattomuuteen, se on sallittua³⁹. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vastustelevala henkilö voitaisiin pakkokeinoin pakottaa tutkimukseen⁴⁰. Sen sijaan esimerkiksi sakkojen määrääminen tutkimusmääräyksen tehosteena on mahdollista.

Oikeusgeneettisen tutkimuksen tekeminen ei ole vanhemmuuden vahvistamisen edellytys, vaan myös muu näyttö voi olla riittävä. Vanhemmuus voidaan vahvistaa esimerkiksi todistajanlausuntojen tai miehen kirjeiden perusteella. Jos muuta näyttöä ei ole saatavilla, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös haudatusta vainajasta.⁴¹

5.2.10 Portugali

5.2.10.1 Äitiyden selvittäminen

Portugalin siviililain 1796 artiklan mukaan äitiys on rekisteröitävä ja äitiyden katsotaan muodostuvan synnytyksen perusteella, joten lapsen synnyttänyttä naista pidetään lähtökohtaisesti lapsen äitinä. Yleensä äitiys muodostuu ilmoituksella, jonka on tehnyt joko äiti itse tai joku muu henkilö.

Tuomioistuin ryhtyy tarvittaessa toimiin äitiyden selvittämiseksi, jos äitiä ei ole mainittu syntymätodistuksessa. Jos väitetyn äidin henkilöllisyys tulee jollakin tavalla tuomioistuimen tietoon, tuomioistuimen on kuultava oletettua äitiä ja tallennettava hänen lausuntonsa. Jos oletettu äiti vahvistaa äitiyden, asiasta laaditaan pöytäkirja, joka lähetetään toimivaltaiselle rekisteröintitoimistolle.

³⁸ Dutch Code of Civil Procedure (DCCP).

³⁹ HR 22 September 2000, NJ 2001, 647.

⁴⁰ HR 15 February 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC1860.

⁴¹ Jan-Kostijn Diebenin vastaus.

Jos äitiyttä ei vahvisteta, mutta tuomioistuin katsoo, että tutkintamenettelyn toteutettavuuden tueksi on olemassa luotettavaa näyttöä, se lähettää asiakirjat syyttäväviranomaiselle asianmukaisten oikeustoimien nostamiseksi (Portugalin siviililain 1808 artikla).

5.2.10.2 Oikeusgeneettiset tutkimukset kuolleesta henkilöstä

Portugalin laki sallii tarvittavan biologisen materiaalin keräämisen myös kuolleista henkilöistä oikeusgeneettisen tutkimuksen suorittamiseksi. Näin ollen oikeusgeneettisten tutkimusten tekeminen vanhemmuuden selvittämiseksi on Portugalissa mahdollista myös, vaikka joku osapuolista, jolta näyte tarvitaan, olisi kuollut.

Portugalin korkein oikeus on todennut, että Portugalin perustuslaissa vahvistettu oikeus identiteettiin sisältää oikeuden saada tiedon omista sukujuuristaan. Tämä lähtökohta edellyttää tarvittaessa isyyden ja äitiyden tuntemista ja selvittämistä.

Portugalin siviililain 1801 artiklan mukaan verikokeiden ja kaikkien muiden tieteellisesti todistettujen menetelmien käyttö hyväksytään todisteeksi oikeusgeneettisen tutkintamenettelyn puitteissa.

6 Lausuntopalaute

Työryhmän mietinnöstä on pyydetty lausunnot...

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Vanhemmuuslaki

6 §. *Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin soveltamisalaa laajennetaan kattamaan myös synnyttäneen äidin selvittäminen. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi siten, että momentin viittauksesta poistetaan rajaus, joka viittaa vain lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun toisen äidin selvittämiseen. Tällöin vanhemmuuden selvittämisen soveltamisala laajenee kattamaan myös synnyttäneet äidit.

Myös pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöstä selkeytetään ja siinä otetaan huomioon myös synnyttäneen äidin selvittämistä koskevat tilanteet.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että momentissa tarkoitettu äitiys koskee vain lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä eikä synnyttäneitä äitiä.

7 §. *Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

8 §. *Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon myös ne tilanteet, joissa lapsen synnyttänyt äiti on selvittämättä tai kadonnut. Myös näissä tilanteissa vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija määräytyisi lapsen kotikunnan tai oleskelupaikkakunnan mukaan.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökseen lisätään viittaukset myös lain 11 ja 67 §:iin, joihin on myös lisätty hyvinvointialuetta koskevat viittaukset.

9 §. *Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että sitä sovelletaan lapsen toista vanhemmuutta koskevaan neuvotteluun. Lapsen toinen vanhempi voi olla joko isä tai hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella vahvistettava toinen äiti. Näissä tilanteissa lapsen synnyttänyt äiti on jo todettu.

Sellaisia tilanteita varten, joissa selvitetään lapsen synnyttänyttä äitiä tai lapsen molempia vanhempia, ehdotetaan pykälään lisättäväksi uusi 2 momentti. Momentissa olisi säännös neuvotteluun kutsuttavista henkilöistä. Lapsen synnyttäneen äidin selvittämisessä voidaan edetä neuvottelemalla vain lapsen ja lapsen otaksutun äidin kanssa. Tämä saattaa olla jopa välttämätöntä silloin, kun lapsen toinen vanhempi on pitkään ulkomailla tai kadoksissa. Synnyttäneen äidin selvittämisellä saattaa kuitenkin olla oikeudellinen vaikutus myös muihin henkilöihin, kuten äidin aviomieheen. Synnyttäneen äidin aviomiehestä, joka on ollut avioliitossa äidin kanssa lapsen syntymän aikaan, tulee äitiyden toteamisen tai vahvistamisen seurauksena suoraan lapsen isä lain 3 §:n perusteella. Tällöin on perusteltua pyrkiä kutsumaan neuvotteluun myös otaksutun synnyttäneen äidin aviomies. Otaksutun synnyttäneen äidin aviomies voi myös kyetä kertomaan omalta osaltaan sellaisia lapsen syntymään liittyviä seikkoja, joilla on merkitystä asian selvittämisessä. Lapsen otaksutun toisen vanhemman läsnäolo on lisäksi välttämätön tilanteessa, jossa selvittävänä ovat lapsen molemmat vanhemmat. Lapsen ja lapsen otaksuttujen vanhempien lisäksi saattaa olla tarpeen kutsua neuvotteluun mukaan myös lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja. Muulla laillisella edustajalla tarkoitetaan esimerkiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 56 §:ssä ja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 39 §:ssä tarkoitettua edustajaa. Näillä edustajilla on, toisin kuin holhustoimesta annetun lain (442/1999) nojalla määrättyllä edunvalvojalla, toimivalta käyttää puhevaltaa myös lapsen henkilöä koskevissa asioissa ilman tätä koskevaa erityistä tuomioistuimen määrystä asiassa. Tämä saattaa olla tarpeen siksi, että lapsen huoltaja tai laillinen edustaja voi antaa lapsen puolesta suostumuksen oikeusgeneettisiin vanhemmuustutkimuksiin, jolloin tarvittavat näytteet voidaan ottaa samalla käynnillä.

10 §. *Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksen soveltamisala kattaa synnyttäneen äidin velvollisuuden pysyä totuudessa myös silloin, kun synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole vielä selvitetty.

11 §. *Lastenvalvojan oikeudesta saada tietoja.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että viittaus sosiaalihuollon viranomaiseen muutetaan hyvinvointialueeksi. Muutos on tarpeen, jotta sanamuoto vastaisi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) käytettyä sanamuotoa. Lisäksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi johdonmukaisuussyistä siten, että lastenvalvojalla on oikeus saada pykälässä tarkoitetut tiedot otaksutun vanhemman henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi myös otaksutun synnyttäneen äidin selvittämistä varten. Tällaiset tilanteet ovat todennäköisesti erittäin harvinaisia, mutta mahdollisia, esimerkiksi tilanteissa, joissa lapsi on hylätty pian syntymänsä jälkeen.

12 §. *Geneettisen selvityksen hankkiminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otettaisiin huomioon myös tilanteet, joissa oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen tehdä synnyttäneestä äidistä.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin säännös, jonka perusteella oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte voitaisiin ottaa lastenvalvojan luona silloinkin, kun lapsi ei ole sen ikäinen tai niin kehittynyt, että hän kykenisi antamaan itse suostumuksen näytteen ottamiseen eikä hänellä myöskään ole huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta. Laillisen edustajan henkilöpiiriä on käsitelty edellä 9 §:n säännöskohtaisten perusteluiden yhteydessä. Vaikka 15 vuoden ikäraja on lapsen puhevallan ja hänen prosessioikeudellisen asemansa kannalta merkityksellinen vanhemmuutta selvittäessä (esimerkiksi 8 ja 14 §), tätä ikärajaa ei voida pitää määrävänä lapsen iän ja kehitystason määrittelyssä, kun kyse on lapsen oikeudesta antaa suostumuksensa häneen kohdistuvaan tutkimustoimenpiteeseen. Esimerkiksi potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) perusteluissa todetaan, että yli 12-vuotias voidaan käytännössä miltei aina katsoa niin kypsäksi, että hänen vastustukseensa on suhtauduttava vakavasti (HE 185/1991 vp, s. 17). Koska kyse on lähtökohteisesti lapsen edun mukaisesta toimenpiteestä, voidaan katsoa, että jo 12-vuotias alaikäinen voi antaa suostumuksen toimenpiteeseen itsenäisesti, ellei hänellä ole huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen hänen puolestaan eivätkä ne, joiden vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta. Alle 12-vuotiaiden osalta tulisi lastenvalvojan ilman erityistä sääntelyä hakea tällaisessa tilanteessa tuomioistuimelta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 5 c §:n perusteella huoltajan sijaisen määrittämistä toimenpidettä varten. Koska näytteenoton tarkoituksena on, että lapselle voidaan mahdollisimman nopeasti vahvistaa oikeudellinen vanhempi, joka voi toimia lapsen huoltajana ja lakimääräisenä edustajana kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa, ei ole perusteltua, että tilanteessa, jossa kaikki asianosaiset ovat myötämielisiä näytteen ottamiselle ja asian ripeälle selvittämiselle, jouduttaisiin hakemaan erillinen määräys huoltajan sijaisen määrittämiseksi. Tuomioistuinmenettely myös usein pitkittäisi huomattavasti asian käsittelyä. Tällä perusteella ehdotetaan, että jos alaikäinen lapsi ei kykene itse antamaan suostumusta näytteen ottamiseen eikä hänellä ole laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen hänen puolestaan, näyte voitaisiin ottaa lastenvalvojan valvonnassa ilman suostumusta, ellei se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta. Jos selvitettävänä olisi samanaikaisesti esimerkiksi sekä synnyttäneen äidin että isän vanhemmuus, edellytettäisiin, että kumpikaan heistä ei vastusta näytteen ottamista. Jos joku, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, vastustaisi näytteen ottamista, lastenvalvojan tulisi hakea lapselle huoltajan sijaisen määrittämistä näytteen ottamista varten. Lastenvalvojalle ei näin ollen jatkossakaan ehdoteta annettavaksi toimivaltaa tahdonvastaiseen näytteenottoon, vaan tätä koskeva toimivalta säilyisi vain tuomioistuimilla.

Pykälän 1, 2 ja 3 momentteja ehdotetaan muutettavaksi lisäksi siten, että niissä tehdyt viittaukset oikeusgeneettisiin isyystutkimuksiin muutetaan viittauksiksi oikeusgeneettisiin vanhemmuustutkimuksiin.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan myös muutettavaksi siten, että siihen lisätään viittaus oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 8 §:ään. On huomattava, että lastenvalvojan sovellettavaksi voi tulla 3 momentissa tehtyjen lakiviittausten lisäksi myös muita säännöksiä, kuten esimerkiksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 10 a §:n 1 ja 2 momentti, 10 b §, 13 a §, 13 b §:n 2 momentti ja 23 b §. Lisäksi 3 momentissa sukulaisen sijaan viitataan lähisukulaiseen, jotta terminologia olisi yhdenmukainen oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetussa laissa käytetyn terminologian kanssa.

Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi ja 4 momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska pääasiallinen todistelukeino vanhemmuuden selvittämisessä on oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus, eikä lääketieteellisiä asiantuntijalausuntoja lapsen siirtämisajankohdasta ole pyydetty enää vuosiin. Tätä koskeva säännös on näin ollen tarpeeton. Jos lapsen siirtämisajankohdasta tarvitaan lisätietoja, lastenvalvoja voi pyrkiä selvittämään asiaa aiemmin tehtyjen raskaudenaikaisten ultraäänitutkimusten ja tätä koskevien potilasasiakirjamerkintöjen perusteella.

13 §. *Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset.* Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälässä tehdyt viittaukset oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittauksiksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen ja viittaus isyyden selvittämiseen muutetaan viittaukseksi vanhemmuuden selvittämiseen.

14 §. *Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin 2 kohdassa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

16 §. *Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, joka sisältää 1 ja 2 momentteja täydentävän soveltamisohjeen synnyttäneen äidin äitiyttä koskevia tilanteita varten. Synnyttäneen äidin äitiyttä koskevissa tilanteissa ei edellytetä, että äiti tunnustaa synnyttämänsä lapsen, vaan äitiys vahvistetaan oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten ja sen pohjalta laaditun vanhemmuuden selvittämisspöytäkirjan perusteella.

Jos oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia ei ole ollut mahdollista tehdä esimerkiksi siksi, että synnyttäneeksi äidiksi otaksuttu henkilö on kieltäytynyt tutkimuksista, on lastenvalvojalla velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta otaksuttua äitiä vastaan synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi. Tilanteessa, joissa vanhemmuuden selvittäminen tulisi keskeyttää, velvollisuutta kanteen ajamiseksi ei ole.

17 §. Muutoksenhaku. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin viittauksesta poistetaan rajausta, joka viittaa vain toisen äidin valitusoikeuteen. Muutoksen tarkoituksena on, että säännöksen soveltamisalaa laajennetaan soveltuvaan myös sellaiseen henkilöön, joka katsoo olevansa lapsen synnyttänyt äiti, vaikka tätä ei ole saatu selvitettyä tai vahvistettua.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa otetaan huomioon isyyden selvittämisen lisäksi myös synnyttäneen äidin selvittämistä ja vahvistamista koskevat tilanteet. Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttänyt äiti, on tarve hakea muutosta lastenvalvojan tekemään keskeyttämispäätökseen, jos oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia ei ole voitu tehdä esimerkiksi siksi, että lapsen huoltajana toimiva muu henkilö on kieltäytynyt oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta eikä lastenvalvoja nosta äitiyden vahvistamista koskevaa kannetta, jotta asia voitaisiin selvittää tuomioistuimen määräämän tutkimuksen avulla.

23 §. Kuuleminen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään uusi 2 momentti, jossa säädetään lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan kuulemisesta ennen vanhemmuuden selvittämisestä laadittavan pöytäkirjan laatimista. Lapsen huoltaja saattaa olla esimerkiksi lapsen isä, joka edustaa lasta muutoinkin vanhemmuuden selvittämistä koskevassa asiassa. Nykyinen 2 momentti siirtyisi muutettuna uudeksi 3 momentiksi. Uuden 3 momentin sisältö ehdotetaan säilytettäväksi muutoin entisellään, mutta siinä ehdotetaan viitattavaksi nykyisen 1 momentin lisäksi myös 2 momenttiin.

26 §. Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään uusi 2 momentti, joka sisältää erillisen toimintaohjeen tilanteita varten, joissa vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin selvittämistä. Koska äitiyttä ei näissä tilanteissa tunnusteta, lastenvalvoja toimittaa Digi- ja väestötietovirastolle vanhemmuuden selvittämisestä tehdyn pöytäkirjan liitteineen ilman tunnustamista koskevia asiakirjoja. Liitteet voivat tilanteesta riippuen sisältää neuvotteluasiakirjojen lisäksi myös muita asiakirjoja. Keskeinen liiteasiakirja synnyttäneen äidin selvittämisessä on oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta saatu tutkimustulos.

27 §. *Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon myös synnyttäneen äidin selvittämistä koskevat tilanteet. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi siten, että momentin viittauksesta poistetaan rajaus, joka viittaa vain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äidin eli toisen äidin selvittämiseen. Kirjallisen hedelmöityshoitotodistuksen lisäksi vanhemmuuden vahvistamisen edellytyksiin oikeudenomistajien suostumuksella on lisätty myös oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus, joka on keskeinen osa synnyttäneen äidin äitiyden selvittämistä.

29 §. *Digi- ja väestötietoviraston toimivalta.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään uusi 3 kohta, jonka perusteella Digi- ja väestötietovirastolla olisi jatkossa toimivalta vahvistaa myös synnyttäneen äidin äitiys, jos äitiys on selvitetty lain 2 luvussa tarkoitetulla tavalla eikä ole aiheutta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti. Säännöksen myötä Digi- ja väestötietoviraston toimivaltaa vanhemmuuden vahvistamista koskevissa asioissa laajennetaan synnyttävän äidin vahvistamista koskeviin asioihin.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon isyyden vahvistamisen lisäksi myös synnyttäneen äidin selvittämistä koskevat tilanteet. Tarve synnyttäneen äidin selvittämiseksi nousee useimmiten esiin juuri siksi, että ulkomailta Suomeen muuttaneiden otaksuttujen vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset eikä Digi- ja väestötietovirasto ole tästä syystä voinut tallettaa synnyttäneen äidin äitiyttä koskevaa tietoa väestötietojärjestelmään. Lähtökohtana on, että perhe pyrkii hankkimaan tarpeelliset asiakirjat ja näitä koskevat laillistukset tai alkuperätodistukset väestötietolain 19 §:n osoittamalla tavalla, jotta erilliseen synnyttäneen äidin selvittämiseen ei olisi tarvetta turvautua. Tämä saattaa kuitenkin osoittautua kohtuuttoman vaikeaksi esimerkiksi siksi, että henkilö on lähtöisin sellaisesta valtiosta, jossa ei ole kattavaa väestötietojärjestelmää tai jonka väestötietojärjestelmästä ei ole kohtuudella saatavissa tietoja vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Lapsen etu on, että hänelle voidaan vahvistaa kaksi vanhempaa mahdollisimman pian syntymänsä jälkeen ja että ulkomailla syntyneiden lasten vanhempia koskevat merkinnät voidaan tallettaa väestötietojärjestelmään mahdollisimman pian sen jälkeen, kun väestötietolain 9 §:ssä tarkoitetut ulkomaan kansalaisen rekisteröinnin yleiset edellytykset ovat täyttyneet. Väestötietojärjestelmän luotettavuutta koskevat edellytykset ovat huomattavan korkeat eikä sääntelyssä ole otettu huomioon tiedon tallettamatta jättämisestä perheelle koituvia haasteita. Tästä syystä, ja koska vastaava mahdollisuus on katsottu perustelluksi myös isyyden vahvistamista koskevissa tilanteissa, on perusteltua laajentaa 2 momentin soveltamisalaa

siten, että myös synnyttävän äidin äitiys voidaan vahvistaa vanhemmuuden selvittämisen ja oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella.

Digi- ja väestötietovirastolla on harkintavaltaa sen osalta, onko esitetystä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta huolimatta aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti. Oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus ei osoita synnyttäneitä äitiä esimerkiksi tilanteessa, jossa perhe on saanut lapsen sijaissynnytyjärjestelyn avulla siten, että lapsi on saatu aikaan käyttämällä aiotun äidin omaa munasolua. Harkintavaltaa on myös sen osalta, milloin voidaan katsoa olevan perheen kannalta kohtuutonta edellyttää perheen tai henkilön itse hankkimia lisäselvityksiä. Kohtuuttomana edellytyksenä ei voida pitää esimerkiksi sitä, että toisesta EU-valtiosta tai niin sanottuun apostille-yleissopimukseen liittyneestä valtiosta Suomeen saapunut perhe ei halua hankkia tarvittavia asiakirjoja siksi, että se koetaan työlääksi tai kalliiksi.

Asiakirjojen hankkiminen on lähtökohtaisesti ensisijainen toimintatapa myös silloin, kun asiakirjat tulee hankkia kolmansista valtioista tai laillistaa kaksivaiheisessa menettelyssä. Lähtökohtaisesti asiakirjaselvityksen hankkimisen voidaan katsoa olevan perheelle kohtuullista, vaikka siitä aiheutuisi heille esimerkiksi joidenkin satojen eurojen kustannus tai niiden toimituksessa kestäisi useampi kuukausi. Kohtuuttomuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös esimerkiksi perheen esittämä selvitys siitä, mitä toimenpiteitä he ovat tehneet hankkiakseen asiakirjat.

32 §. *Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset.* Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

33 §. *Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset.* Pykälää edotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään 2 uutta momenttia, jotka koskevat synnyttäneen äidin vahvistamista. Ehdotetun 3 momentin mukaan lapsi, jonka osalta ei ole todettu tai vahvistettu synnyttäneitä äitiä, voi vaatia synnyttäneen äidin vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos tämä on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloon jäänyt puoliso. Jos edellä tarkoitettuja kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä voidaan haastaa Valtiokonttori vastaamaan äitiyden vahvistamiskanteeseen perintökaaren 5 luvun 1 §:n perusteella.

Ehdotetun uuden 4 momentin mukaan henkilö, joka katsoo itse olevansa lapsen synnyttänyt äiti, voi nostaa äitiyden vahvistamista koskevan kanteen lasta vastaan.

Kanne voidaan nostaa, jos Digi- ja väestötietovirasto ei ole vahvistanut äitiyttä. Äitiyden vahvistamatta jättäminen on tällöin saattanut johtua esimerkiksi siitä, että synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole voitu pitää riittävän selvitettyinä äitiyden vahvistamiseksi esimerkiksi siksi, että tarvittavia oikeusgeneettisiä selvityksiä ei ole saatu tai asiassa on esitetty epäily siitä, että oikeusgeneettisistä selvityksistä huolimatta äitinä itseään pitävä henkilö ei ole synnyttänyt lasta.

Nykyinen 3 momentti, jossa säädetään äidin oikeudenomistajien sijaan tulosta, ehdotetaan siirrettäväksi pykälän uudeksi 5 momentiksi, koska sen soveltamisala kattaa kaikki edellä 1-4 momenteissa tarkoitettut tilanteet. Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee oikeudenkäynnin aikana, tämän oikeudenomistajat tulevat hänen sijaansa. Säännöstä sovelletaan siitä riippumatta, onko äidiksi otaksuttu henkilö asiassa kantajana vai vastaajana. Jos hän on ollut kuollessaan kantajana asiassa, hänen oikeudenomistajansa voivat joko jatkaa kannetta tai jättää asian sikseen.

34 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se kattaisi myös synnyttäneen äidin vahvistamista koskevat asiat. Tästä syystä momentista ehdotetaan poistettavaksi rajaus, joka viittaa vain lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun toisen äidin selvittämiseen. Samasta syystä on tarpeen, että momentissa tehty säännösviittaus kattaa myös ne päätökset, jotka Digi- ja väestötietovirasto on tehnyt äitiyden vahvistamishakemuksen hylkäämisestä synnyttäneen äidin äitiyttä koskevista asioista.

36 §. Vastajaksi haastaminen. Pykälän 1 momentin sisältö vastaisi voimassa olevaa sääntelyä. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä eritellään se, onko kyse 5 §:n 1 momentissa tarkoitettusta äidistä vai synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamisesta.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään toimintaohje tilanteessa, jossa saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi. Tällöin äitiyden vahvistamista koskeva kanne tulisi ratkaista ennen isyyden vahvistamista koskevaa asiaa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että jos synnyttänyt äiti on ollut avioliitossa lapsen syntymän aikaan, lapsen isyys määräytyy lähtökohtaisesti synnyttäneen äidin avioliiton ja lakimääräisen isyysosoittaman kautta, jolloin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus voi osoittaa vain geneettisen isyyden, mutta ei oikeudellista isyyttä.

Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä otetaan huomioon synnyttäneen äidin äitiyttä koskevat tilanteet.

Pykälän 5 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen ja viittaus isään muutetaan viittaukseksi vanhempaan.

40 §. Kanteen peruuttaminen ja vanhemmuuden poissuljenta. Pykälän otsikkoa sekä sen 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että otsikossa ja säännöksissä otetaan isyyskanteiden lisäksi myös synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista koskevat kanteet, koska myös näissä tilanteissa oikeusgeneettisillä vanhemmuustutkimuksilla saattaa olla niin vahva todistusarvo, että tuomioistuin pitää todistettuna, ettei poissuljennan saanut henkilö voi olla lapsen vanhempi. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä, jos on pidettävä todistettuna, että raskaus ei ole alkanut käyttämällä luovutettua munasolua.

42 §. Muutoksenhaun käsittely. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon myös tilanteet, joissa vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen äitiytensä ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen nojalla.

43 §. Isyyden kumoamisen perusteet. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälässä tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

44 §. Äitiyden kumoamisen perusteet. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä otetaan huomioon myös ne tilanteet, joissa Digi- ja väestötietovirasto on vahvistanut äitiyden 2 §:ssä tarkoitetuksi synnyttäneen äidin äitiydeksi.

45 §. Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tehty viittaus oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen. Lisäksi momenttiin sisältyvä rajausta, joka koskee Digi- ja väestötietoviraston toimivaltaa ratkaista äidin hedelmöityshoitoa koskevia asioita, ehdotetaan siirrettäväksi 3 momenttiin ja laajennettavaksi johdonmukaisuussyistä koskemaan myös 1 momentissa tarkoitettuja tilanteita.

47 §. Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus kumoamista koskevan kanteen nostamiseen olisi myös sillä, joka 48 §:n 4 momentissa tarkoitettussa tapauksessa katsoo olevansa lapsen vanhempi.

48 §. Kanneoikeuden rajoitukset. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään synnyttäneen äidin äitiyttä koskeva uusi 4 momentti. Momentin mukaan henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti sen henkilön sijasta, joka on vahvistettu lapsen synnyttäneeksi äidiksi, on tietyin perustein oikeus nostaa kanne synnyttäneen äidin äitiyden kumoamiseksi. Koska vahvistetun synnyttäneen äidin äitiyden vahvistaminen edellyttää oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten tekemistä ja sitä, että tutkimukset tukevat synnyttäneen äidin äitiyttä, kyseessä voi lähtökohtaisesti olla vain tilanne, jossa henkilö on saanut lapsen sijaissynnytyjärjestelyn kautta sellaisten hoidelmöityshoitajien avulla, joissa on käytetty aiottuun vanhemman omaa munasolua ja aiottu äiti on erehdyttänyt viranomaisia jättämällä kertomatta, että hän ei ole itse synnyttänyt lasta. Näin ollen äitiyttä koskeva päätös on perustunut viranomaiselle asiasta annettuihin väriin tietoihin. Viranomaiselle annetut väärät tiedot ovatkin ehdotetun säännöksen mukaan yksi edellytys sille, että synnyttäneen äidin äitiys voidaan kumota. Toisena edellytyksenä on, että tuomioistuimien arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen. Esimerkiksi jos lapsi on ennättänyt asua perheessä pitkän aikaa ja muodostanut merkityksellisen sosiaalisen suhteen aiottuun äitiin ennen kuin epäily vahvistetun synnyttäneen äidin äitiydestä saatetaan tuomioistuimen arvioitavaksi, saattaa olla lapsen edun vastaista rikkoo tuo jo muodostunut suhde.

50 §. Määräaika kanteen nostamiselle. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vanhemmuuden kumoamista koskevan kanteen määräaika koskevassa säännöksessä otetaan huomioon myös synnyttäneen äidin vahvistamista koskevat tilanteet. Kahden vuoden määräaika vanhemmuuden vahvistamisesta lasketuna vastaa kanneaikaa tilanteessa, jossa isyys tai toinen äitiys perustuu tunnustamiseen. Kahden vuoden määräaika voi olla riittämätön, jos 48 §:n 4 momentissa tarkoitettussa erehdyttämistapauksessa lapsen oikea synnyttänyt äiti asuu ulkomailla ja hänen on lapsen löytääkseen tullut ensin selvittää lapsen olinpaikka ja vasta sitten ottaa selvää siitä, kuinka hän voi riitauttaa toiselle henkilölle viranomaisesta erehdyttämällä vahvistettu äitiys. Tällaisessa tilanteessa saattaa tulla arvioitavaksi, täyttääkö tilanne 2 momentissa säädettyä painavaa syytä koskevat edellytykset, jolloin kanne voitaisiin tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen.

63 §. Lapsen mielipiteen selvittäminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään viittaus 48 §:n 4 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin tilanteisiin, koska myös näissä tilanteissa on tarpeen arvioida lapsen etua.

67 §. Ennakkotunnustamisrekisterit. Pykälän 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sosiaalihuollon viranomaisesta koskeva viittaus muutetaan viittaukseksi hyvinvointialueeseen. Muutostarve aiheutuu sote-uudistuksesta, jonka seurauksena sosiaalihuollon viranomaisesta koskevat viittaukset päivitetään vastaamaan uutta terminologiaa.

69 §. Tarkemmat säännökset. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin 2 kohta poistetaan tarpeettomana. Muutoksen seurauksena voimassa oleva 3 kohta siirtyisi uudeksi 2 kohdaksi.

Voimaantulosäännös. Lain voimaantulon osalta on välttämätöntä ottaa huomioon se, että lain hyväksymisen ja voimaantulon väliin jää riittävä aika lain täytäntöönpanoa varten tarvittavia toimia varten. Ehdotetut muutokset edellyttävät vanhemmuuden selvittämisessä, vahvistamisessa ja kumoamisessa käytettävien lomakkeiden uudistamista sekä muutoksia väestötietojärjestelmään.

7.2 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Lain nimike. Lain nimike ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeusgeneettisen isyystutkimuksen sijaan lain nimikkeessä viitataan oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen. Muutoksen synnä on se, että mahdollisuus oikeusgeneettisiin tutkimuksiin on tarkoitus laajentaa myös synnyttäneen äidin selvittämistä varten.

1 §. Lain soveltamisala. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lain soveltamisala laajennetaan kattamaan myös oikeusgeneettiset tutkimukset, jotka tehdään synnyttäneen henkilön äitiyttä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi siten, että oikeusgeneettisen isyystutkimuksen sijaan säännellään oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta.

Pykälän 2 momenttiin sisältyvä oikeusgeneettisen isyystutkimuksen määritelmä ehdotetaan korvattavaksi oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen määritelmällä. Säännöksen aineellinen sisältö säilyisi samana, mutta tutkimuksen nimeä ehdotetaan muutettavaksi. Oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella tarkoitettaisiin vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

2 §. Tutkimuksen teettäminen. Pykälässä säädetään siitä, kuka voi teettää tutkimuksen. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksessä otetaan huomioon myös tilanteet, joissa oikeusgeneettinen tutkimus on tarpeen teettää synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa.

4 §. Tutkimus asianosaisista. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännös kattaa myös tilanteet, joissa tutkimus tehdään synnyttäneen äidin äitiyttä koskevassa asiassa. Lisäksi pykälään ehdotetaan terminologisia muutoksia, jotka vastaavat vanhemmuuslaissa käytettyjä sukupuolineutraalimpia sanamuotoja. Sa-

malla pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan pykälän muutettua sisältöä. Lapsen, äidin ja miehen tutkimisen sijaan ehdotetaan säänneltäväksi lapsen, synnyttäneen äidin ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevan muun henkilön tutkimisesta.

5 §. *Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta.* Pykälässä säädetään tutkimuksen määrittämisestä tilanteessa, jossa tutkittava on kadonnut tai kuollut.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi lisättäväksi viittaukset lain 10 a ja 10 b §:iin. Viitatuissa pykälissä säädettäisiin tarkemmin aiempien tutkimustulosten käyttämisestä ja aiemmin otetuista kudosnäytteistä.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan rajausta, jonka mukaan kuolleen tutkittavan, joka on haudattu tai tuhkattu, kudosnäytettä ei voida tutkia. Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa kuollut tutkittava on saatettu jo haudata tai tuhkata, mutta tarvittavat kudosnäytteet on voitu ottaa jo aiemmin. Samasta syystä momenttiin ehdotetaan tehtäväksi terminologinen lisäys, jonka mukaan tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi paitsi vainajasta otettavasta, myös jo otetusta kudosnäytteestä. Lisäys on tarpeen, koska Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta saadun tiedon mukaan käytännössä tuomioistuin on ehtinyt määrätä vain harvoin tutkimuksen tehtäväksi ennen vainajan hautaamista tai tuhkaamista. Kuolleesta vainajasta otettu kudosnäyte on usein tullut otetuksi tulevan tutkimuksen varalta voimassa olevan lain 16 §:n nojalla.

Haudattua vainajaa koskevan rajauksen poistaminen on tarpeen myös siitä syystä, että tarkoituksena on mahdollistaa haudatun vainajan tutkiminen myös niissä tilanteissa, joissa ei ole käytettävissä aiemmin otettua kudosnäytettä. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi informatiivinen viittaus 8 a §:ään, jossa säädettäisiin tarkemmin haudattua vainajaa koskevasta tutkimuksesta.

Pykälän 3 momentin sanamuotoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännöksen soveltamisala kattaa myös tilanteet, joissa tutkitaan synnyttäneen äidin äitiyttä. Säännöksen tarkoituksena on, ettei tutkimusta tule määrätä ilman erityistä syytä sellaisesta kuolleesta tai kadonneesta vanhemmasta, jonka vanhemmuussuhteesta ei ole kysymys, jos riittävä varmuus otaksutun vanhemman vanhemmuudesta saadaan tutkimalla lapsi ja otaksuttu vanhempi. Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun lapsen synnyttänyt äiti on kadonnut tai kuollut, mutta lapsi ja lapsen otaksuttu isä elävät. Tällaisessa tilanteessa on perusteltua, että tutkitaan kolmen osapuolen sijaan vain kahta osapuolta, mutta niin monella DNA-merkillä, että kahden tutkittavan perusteella saadaan todistusvoimainen tulos. Säännös on perusteltu, koska erityisesti haudatun vainajan tutkimisen tulisi olla viimesijainen keino, eikä siihen tulisi ryhtyä, jos vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi on saatavilla riittävä selvitys muilla keinoin.

Samasta syystä ei olisi myöskään tarkoituksenmukaista käyttää terveydenhuollon voimavaroja aiemmin otettujen kudoksenäytteiden selvittämiseen, ellei kyseiselle näytteelle ole tosiasiallista tarvetta. Erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa sukhautaan on haudattu sekä otaksuttu vanhempi että vanhempi, jonka vanhemmuussuhteesta ei ole kyse. Tällöin voi olla käytännöllisistä syistä tarpeen tehdä tutkimus molemmista haudatuista vainajista siten, että näytteet otetaan samanaikaisesti.

Säännöksen sanamuotoa on lisäksi muutettu sen selkeyttämiseksi, että rajoite koskee vain kadonnutta tai kuollutta henkilöä. Pykälän sanamuotoa on myös kielellisesti tarkistettu ja selkeytetty.

6 §. Lapsen otaksuttujen isovanhempien tutkiminen. Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että miehen vanhempien tutkimisen sijaan siinä viitataan lapsen otaksuttujen isovanhempien tutkimiseen. Vastaava muutos tehtäisiin myös pykälän 1 momenttiin, jossa viitataan otaksutun vanhemman vanhempaan ja otaksuttuun vanhempaan. Ehdotetut kielelliset muutokset ovat tarpeen, jotta säännöksessä otettaisiin huomioon myös tilanteet, joissa tutkitaan synnyttäneen äidin äitiyttä.

Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Säännöksen pääasiallinen sisältö ehdotetaan siirrettäväksi uuteen 7 a §:ään.

7 §. Otaksutun vanhemman muiden lähisukulaisten tutkiminen. Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se vastaisi pykälän muutettua sisältöä. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi, jotta se kattaisi myös tilanteet, joissa tutkitaan synnyttäneen äidin äitiyttä. Tämä toteutetaan siten, että miehen sijaan viitataan otaksuttuun vanhempaan.

Säännöstä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että otaksutun vanhemman muiden sukulaisten tutkiminen rajataan otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkimiseen. Muutos on tarpeen, koska kaukaisten sukulaisten tutkimiselle ei ole yleensä tieteellisiä perusteita. Säännöksen merkitys korostuu kaupallisten sukututkimusten yleistyessä. Tarkoituksenmukaisena ei voida pitää sitä, että tällaisten kaupallisten tutkimusten antamien osumien perusteella tutkitaan hyvin kaukaisia sukulaisia. Synnyttäneitä äitiä, isää, täyssisarusta, isovanhempaa, puolisisarusta, täyssisaruksen lasta sekä vanhemman täyssisarusta (täti, setä tai eno) voidaan pitää lähisukulaisina, kun tarkoitetaan vanhemmuuden osoittamista DNA-tutkimuksella. Näillä sukulaisuussuhteilla on keskimäärin 25-50 % yhteistä perimää. Jos jaetun yhteisen perimän määrä on edellä kuvattua pienempi, sukulaisuuden toteaminen luotettavasti oikeusgeneettisissä tutkimuksissa käytettävillä DNA-tunnisteilla on epätodennäköistä. On huomattava, että sukulaisuustutkimuksissa on aina hyödyllistä, jos vertailuhenkilöitä on enemmän kuin yksi.

7 a §. *Kadonneen tai kuolleen isovanhemman tai lähisukulaisen tutkiminen.* Ehdotettu pykälä on uusi, mutta sen sisältö vastaa osittain nykyistä 6 §:n 2 momenttia. Ehdotettu pykälä sisältää oikeusohjeen sen tapauksen varalta, ettei lain 6 tai 7 §:ssä tarkoitettujen tutkittavan olinpaikasta voida saada tietoa tai jos tutkittava on kuollut. Tällöin sovelletaan vastaavasti, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, ellei tutkittava ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt vanhemmuustutkimuksen tekemistä. Tuomioistuimien voisi esimerkiksi määrätä, että tutkimus tehdään tutkittavasta aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä.

Säännös vastaa osittain voimassa olevan lain 6 §:n 2 momenttia, mutta sen soveltamisala ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan lapsen otaksuttujen isovanhempien lisäksi myös otaksutun vanhemman muiden lähisukulaisten tutkimista. Tästä johtuu, että myös otaksutun vanhemman muu lähisukulainen voidaan määrätä tutkittavaksi, vaikka tämä on kadonnut tai kuollut. Ehdotettu säännös eroaa voimassa olevan lain 6 §:n 2 momentin säännöksestä lisäksi siten, että enää ei arvioitaisi kadonneen tai kuolleen oletettua tahtoa tilanteessa, jossa tutkittava ei ole aiemmin selkeästi ilmaissut itse tahtoaan. Muutoksen seurauksena on, että isovanhempi tai muu lähisukulainen voidaan määrätä tutkittavaksi, ellei tämä ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa nimenomaisesti kieltänyt oikeusgeneettisen tutkimuksen tekemistä. Nimenomaisena kieltona voidaan pitää myös esimerkiksi testamenttiin tai hoitotahtoon otettua määräystä asiasta.

Ehdotetun säännöksen siirtämisen ja sen soveltamisalan laajentamisen tarkoituksena on ennen kaikkea mahdollistaa nykyistä joustavammin muiden lähisukulaisten tutkiminen tilanteessa, jossa otaksuttua vanhempaa ei voida tutkia siksi, että hän on kadonnut tai kuollut, eikä hänestä ole saatavilla aiemmin otettua kudosnäytettä tai tutkimustuloksia. Voimassa olevan oikeustilan mukaan tällaisessa tilanteessa on aina tutkittava ensin miehen vanhemmat. Nyt ehdotettu muutos mahdollistaa tapauskohtaisen harkinnan, jolloin tuomioistuimien voi määrätä tutkimuksen otettavaksi joko otaksutun vanhemman vanhemmista, yhdestä otaksutun vanhemman vanhemmista tai otaksutun vanhemman muista lähisukulaisista. Esimerkiksi tilanteessa, jossa otaksutun vanhemman vanhemmat tai toinen heistä on kuollut, voi olla tarkoituksenmukaisinta tutkia tutkimukseen suostuvainen muu elossa oleva lähisukulainen kuten puolisisarus ennen isovanhempien tilanteen laajempaa kartoittamista.

8 §. *Muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkiminen.* Pykälän otsikkoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että se vastaa pykälän muutettua sisältöä. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi, jotta se kattaa myös tilanteet, joissa tutkitaan synnyttäneen äidin äitiyttä. Äidin sukulaisten sijaan viitataan muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisiin ja miehen sijaan viitataan otaksuttuun vanhempaan. Lisäksi säännöksessä viitataan sukulaisten sijaan lähisukulaisiin. Tältä osin viitataan 7

§:n säännöskohtaisissa perusteluissa esitettyyn. Käytännössä vain otaksutun isän sukulaisia on tutkittu. Vaikka voimassa olevaa pykälää ei ole soveltamiskäytännössä tiettävästi sovellettu, mahdollisuus siihen, että myös sen vanhemman, jonka vanhemmuussuhde ei ole tutkittavana, lähisukulaisia voidaan tarvittaessa tutkia, on tarpeen säilyttää.

8 a §. *Tutkimus haudatusta vainajasta.* Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi edellytyksistä, joiden nojalla tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tehtäväksi haudatusta vainajasta. Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että lapsen oikeus tietää alkuperänsä toteutuu silloinkin, kun tutkittava on haudattu, eikä vanhemmuuskysymystä saada muutoin ratkaistua. On huomattava, että tuhkatusta vainajasta ei ole mahdollista ottaa näytettä vanhemmuustutkimusta varten.

Ehdotetun pykälän 1 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden on täyttyvä, jotta tutkimus voidaan määrätä tehtäväksi haudatusta vainajasta. Tuomioistuin voi antaa määräykset haudan avaamiseksi ja kudosnäytteen ottamiseksi haudatusta vainajasta, jos vainajasta ei ole saatavilla lain 10 a §:ssä tarkoitettuja aiempia tutkimustuloksia tai 10 b §:ssä tarkoitettuja aiemmin otettuja kudosnäytteitä. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tutkimusta voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi. Säännöksen tarkoituksena on korostaa haudan avaamisen viimesijaisuutta suhteessa vainajasta jo aiemmin otettujen kudosnäytteiden tai tutkimustulosten hyödyntämiseen ja elävien henkilöiden tutkimiseen. Haudan avaamiseen ei tulisi ryhtyä, jos vanhemmuusasia saadaan muutoin selvitettyä. Tämä on perusteltua muun muassa hautarauhan kunnioittamisen vuoksi.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädetään siitä, kenelle 1 momentissa tarkoitetut määräykset tulee osoittaa. Säännöksen mukaan määräys haudan avaamiseksi osoitetaan sille, jonka ylläpitämälle hautausmaalle tutkittava vainaja on haudattu. Määräys kudosnäytteen ottamiseksi osoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, jonka alueella kyseinen hautausmaa sijaitsee. Terveydenhuollon toimintayksiköllä tarkoitetaan tässä yhteydessä aluetason toimijaa, kuten esimerkiksi hyvinvointialuetta. Kyseisen hautausmaan selvittäminen kuuluu kantajan vastuulle. Jos vainaja oli kuollessaan evankelisluterilaisen tai ortodoksisen kirkon jäsen, tieto hautapaikasta tulisi olla saatavilla seurakunnalta. Muissa tapauksissa asiaa voi tiedustella Digi- ja väestötietovirastolta tai Ahvenanmaan valtionvirastolta. Hautausmaan ylläpitäjästä säädetään hautausoimilain 2 ja 3 luvussa. Siitä, millainen kudosnäyte vainajasta otetaan, säädetään 13 §:ssä.

9 §. Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siinä otetaan nimenomaisesti huomioon myös tilanteet, joissa tutkimuksen on tilannut lastenvalvoja. On huomattava, että lastenvalvojan luona otettavat näytteet edellyttävät aina tutkittavan suostumusta. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi siitä, että suostumuksen peruuttamisesta tulee viipymättä ilmoittaa tutkimuksen tekijälle eli Terveystieteiden tutkimuskeskukselle. Säännös on tarpeen, jotta tutkimuksen tekijä tulee viipymättä tietoiseksi suostumuksen peruuttamisesta, eikä suorita tutkimuksia loppuun tai lähetä niitä eteenpäin. Lisäksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi tutkimusten tulosten toimittamisen sijaan niiden lähettämisestä. Muutoksella on oikeustilaa selkeyttävä vaikutus.

10 §. Kuuleminen. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä viitataan isyyden kumoamista ja vahvistamista koskevan asian sijaan vanhemmuuden kumoamista ja vahvistamista koskevaan asiaan. Ehdotettu muutos on tarpeen, jotta pykälää voidaan soveltaa myös synnyttäneen äidin äitiyttä koskevassa asiassa.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen sisältyvää kuulemisvelvollisuutta sovellettaisiin myös silloin, kun tutkimus tehdään haudatusta vainajasta tai kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä saatuja aiempia tutkimustuloksia käyttämällä. Tästä syystä pykälää ehdotetaan täydennettäväksi nimenomaisilla lain sisäisillä viittauksilla 8 a §:ään ja 10 a §:n 2 momenttiin. Voimassa olevan lain mukaan säännöstä sovelletaan vain silloin, kun tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudoksenäytteestä. Lisäksi momenttiin ehdotetaan pieni kielellinen täsmennys, jolla on oikeustilaa selkeyttävä vaikutus.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, joka sisältää erityissäännöksen niitä tilanteita varten, kun tutkimus tehdään 8 a §:n nojalla haudatusta vainajasta. Tuomioistuimen on ehdotetun säännöksen nojalla ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi myös sen haudan hautaoikeuden haltijalle, josta on kyse. Saman säännöksen mukaan myös hautausmaan ylläpitäjälle, jonka alueella kyseinen hautapaikka sijaitsee, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Hautaoikeuden haltijasta säädetään kirkkolain (1054/1993) 17 luvun 3 §:ssä ja hautausmaan ylläpitäjästä säädetään hautaustoimilain 2 ja 3 luvussa.

10 a §. Aiemmat tutkimustulokset. Ehdotettu pykälä on uusi. Ehdotetussa pykälässä säädetään aiempien tutkimustulosten tiedustelemisesta ja käyttämisestä.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuimen tulee ennen tutkimuksen määräämistä tiedustella tutkimuksen tekijältä, onko 4-7, 7 a ja 8 §:ssä tarkoitettua kuolleesta tai kadonneesta tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai onko sellainen parhaillaan tehtävänä. Ehdotettu säännös on tuomio-

istuinta velvoittava. Säännöksellä on yhteys ehdotettuun 8 a §:ään, jonka mukaan tuomioistuin ei voi määrätä hautaa avattavaksi ja vainajaa tutkittavaksi, jos vainajasta on saatavilla aiemmasta tutkimuksesta saatuja tietoja. Säännöksellä on yhteys myös ehdotettuun 10 b §:ään, jossa säädetään aiemmin otettujen kudosnäytteiden käyttämisestä. Selvyiden vuoksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuimella on oikeus saada mainittu tieto salassapitosäännösten estämättä. Vaikka tuomioistuin on voinut myös voimassa olevan sääntelyn nojalla hyödyntää aiempia tutkimustuloksia silloin, kun tutkittava on kadonnut tai kuollut, nimenomainen säännös tiedonsaantioikeudesta on muutos verrattuna voimassa olevaan oikeustilaan. Uutta olisi lisäksi se, että oikeus saada tieto aiemmasta tutkimustuloksesta salassapitosäännösten estämättä on ehdotuksen mukaan myös sillä, joka voi vanhemmuuslain nojalla ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. On huomattava, että myös lastenvalvojalla voi olla oikeus ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi ja siten se voi olla oikeutettu saamaan tietoa aiemmista tutkimustuloksista.

Ehdotettu säännös tiedonsaantioikeudesta on tarpeen, koska tuomioistuimella tai mahdollisella kantajalla ei välttämättä ole tietoa aiemmista tutkimustuloksista. Lapsen oikeutta tietää alkuperänsä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa kadonneen tai kuolleen henkilön tietosuojaan. Ehdotettu tiedonsaantioikeus on rajattu tilanteisiin, joissa tutkittava on kadonnut tai kuollut.

Ehdotetun 2 momentin mukaan, jos oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus on tehty 1.1.2013 tai sen jälkeen, lastenvalvoja voi tilata tai tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi tutkittavasta aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Ehdotettu aikarajaus johtuu siitä, että oikeusgeneettisessä tutkimuksessa käytettävien DNA-merkkien määrä on kaksinkertaistunut vuoden 2012 jälkeen. Tämän jälkeen toteutettujen oikeusgeneettisten vanhemmuustutkimusten luotettavuus on näin ollen entistäkin korkeampi. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan lisäksi säädettäväksi tutkittavan suostumuksesta aiempien tutkimustulosten käyttämiseen. Jos aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella, tietoja aiemmasta tutkimuksesta voidaan säännöksen mukaan käyttää vain, jos tutkittava antaa siihen uudelleen suostumuksen.

Ehdotettu momentti koskee myös lastenvalvoja. Nykyisen lain soveltamiskäytännössä lastenvalvojat ovat hyödyntäneet aiempia tiedossaan olevia isyystutkimuksia, jos tutkittava on antanut tähän suostumuksensa. Tältä osin ehdotettu säännös vastaa vallitsevaa käytäntöä. Lastenvalvojat saavat tiedon aiemmista tutkimuksista yleensä siten, että tutkittavat henkilöt itse kertovat, että heistä on olemassa aiempia tutkimustuloksia, joita he toivovat käytettävän uudessa tutkimuksessa. On huomattava, ettei lastenvalvojalla ole oikeutta ottaa tahdonvastaisia näytteitä eikä hänellä ole oikeutta valvoa tuomioistuimen määräämää näytteenottoa. Tästä seuraa, ettei lastenvalvoja voi myöskään pyytää käytettäväksi aiempia tutkimustuloksia ilman tutkittavan uutta nimenomaista suostumusta.

Voimassa olevassa laissa tuomioistuimen oikeus käyttää aiempia tutkimustuloksia on rajattu tilanteisiin, joissa tutkittava on kadonnut tai kuollut. Nyt ehdotettu 2 momentti koskisi myös tilanteita, joissa tutkittava on elossa. Ehdotettu muutos on tarpeen tarpeettomien päällekkäisten tutkimusten välttämiseksi.

Ehdotetun 3 momentin mukaan tuomioistuimen tulee määrätä tutkimus tehtäväksi uudelleen, jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava ei anna 2 momentissa tarkoitettua suostumustaan aiemmassa tutkimuksessa saatujen tietojen käyttöön tai jos tutkimus on tehty ennen 1.1.2013. Lisäksi erityistilanteita varten momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että jos lain 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava asianosainen on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja siitä huolimatta, että aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella tai jos oikeusgeneettinen tutkimus on tehty ennen 1.1.2013. Tämä on perusteltua, koska lain 4 §:ssä tarkoitettu asianosainen olisi voitu eläessään määrätä tutkittavaksi myös tahdonvastaisesti. Ehdotetusta 7 a §:stä johtuu, että jos kadonnut tai kuollut on lapsen isovanhempi tai muu lähisukulainen, tutkimuksessa voidaan käyttää hänestä aiemmin saatuja tutkimustuloksia, jos tutkittava ei ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt tutkimuksen tekemistä. On huomattava, että ehdotettu 3 momentti koskee vain tuomioistuimen määräämiä tutkimuksia, eikä sen soveltamisala kata lastenvalvojan tilaamia oikeusgeneettisiä tutkimuksia.

EU:n yleisen tietosuojasetuksen johdanto-osan 35 kohdassa biologisista näytteistä johdettu tieto määritellään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvuksi terveyttä koskeviksi henkilötiedoiksi. Niihin katsotaan kuuluvan kehon osan tai kehosta peräisin olevan aineen testaamisesta tai tutkimisesta saadut tiedot, kuten geneettiset tiedot ja biologiset näytteet. Erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva käsittely perustuu 9 artiklan 2 kohdan f alakohtaan (käsittely on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi tai aina, kun tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtäviään) ja g alakohtaan (käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi). Sääntelyyn liittyy vahva intressi suojella lapsen etua.

Pykälässä käytetään EU:n yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaista sääntelyliikkumavaraa antaa yksityiskohtaisempia säännöksiä henkilötietojen luovuttamisesta. Tietosuojasetuksen mukaista kansallista sääntelyliikkumavaraa voidaan käyttää, kun henkilötietojen käsittely perustuu nyt ehdotetun tavoin tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan, eli käsittely on tarpeen lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi. Säännös henkilötietojen luovuttamisesta rajoittuu siihen, mikä on välttämätöntä lain yleisen edun mukaisen tavoitteen varmistamiseksi, ja täyttää siten tietosuojasetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisen oikeasuhteisuuden vaatimuksen.

Kyseessä on tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista tilanteista. Suojatoimista säädetään tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa.

10 b §. *Aiemmin otetut kudosnäytteet.* Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä on säännökset sellaisia tilanteita varten, joissa oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tehdään tutkittavasta aiemmin otetusta saatavilla olevasta kudosnäytteestä. Tällainen tilanne on käsillä silloin, kun 4-7, 7 a ja 8 §:ssä §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös tiedonsaantioikeudesta sen selvittämiseksi, onko kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä saatavilla sellaista aiemmin otettua kudosnäytettä, josta voidaan tehdä oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus. Pyyntö tulee esittää terveydenhuollon tai oikeuslääkinnän toimintayksikölle. Pyyntöön esittäneen tulee pyynnön yhteydessä antaa riittävä selvitys siitä, että näytteen tutkiminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. Oikeus pyynnön esittämiseen olisi tuomioistuimella ja sillä, joka on vanhemmuuslain nojalla oikeutettu ajamaan kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. On huomattava, että myös lastenvalvojalla voi olla oikeus ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi ja siten se voi olla oikeutettu saamaan tietoa aiemmin otetuista kudosnäytteistä.

Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että lapsen oikeus tuntea alkuperänsä toteutuu myös tilanteissa, joissa tutkittava on kadonnut tai kuollut. Säännös on tarpeen, koska tuomioistuimella tai mahdollisella kantajalla ei välttämättä ole tietoa aiemmin otetun kudosnäytteen olemassaolosta. Aiemman otetun kudosnäytteen tutkiminen on myös ensisijaista esimerkiksi siihen, että näyte otetaan jo haudatusta vainajasta. Lapsen oikeutta tietää alkuperänsä voidaan pitää ensisijaisena suhteessa kadonneen tai kuolleen henkilön tietosuojaan.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu yleisen tietosuojaasetuksen ja tietosuojalain soveltamisalaan. Tältä osin viitataan 10 a §:n säännöskohteisissa perusteluissa esitettyyn.

11 §. *Tutkimusmääräyksen antaminen.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin viittaus uuteen 7 a ja 8 a §:ään. Tämä on tarpeen, koska ehdotetun säännöksen on tarkoitettu kattavan myös ne tilanteet, joissa tuomioistuin harkitsee määräävänsä tutkimuksen tehtäväksi haudatusta vainajasta. Ennen tutkimuksen määräämistä haudatusta vainajasta tuomioistuimen on ehdotetun säännöksen mukaan oltava yhteydessä tutkimuksen tekijään ja pyydettyä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö kyseisen vainajan tutkiminen asian selvittämistä sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Hautaa ei tule määrätä avattavaksi, jos sille ei ole tieteellisiä perusteita

kysymyksessä olevan vanhemmuusasian ratkaisemisen kannalta. On huomattava, että yleisten perinnöllisyystieteen periaatteiden mukaisesti niin sanotun suoran linjan eli lapsen, vanhemman ja isovanhempien tutkiminen tuottaa lähtökohtaisesti varmimman lopputuloksen. Muita tutkittaessa epävarmuus kasvaa, mutta toisaalta mitä enemmän on vertailuhenkilöitä, sitä todennäköisemmin vanhemmuusasia saadaan selvitettyä. Ketä tahansa henkilöä ei siten tulisi tutkia, jos siihen ei ole tieteellisiä perusteita. Tämä periaate korostuu erityisesti tilanteessa, jossa tuomioistuin harkitsee haudan avauttamista oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tekemiseksi.

Lisäksi 1 momenttiin ehdotetaan selvyuden vuoksi lisättäväksi maininta siitä, että tuomioistuimen tulee ottaa yhteyttä tutkimuksen tekijään ennen kuin se pyytää tutkimuksen tekijältä samassa momentissa tarkoitetun kirjallisen lausunnon. Tämä on tarpeen, koska Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta saadun tiedon mukaan lisätietoja joudutaan pyytämään lausunnon pyytäneeltä varsin usein.

12 §. Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että ennen virka-apumääräyksen antamista tuomioistuimen tulee tehdä 10 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedustelu siitä, onko tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus. Nyt ehdotettu säännös on luonteeltaan tuomioistuinta velvoittava. Jos tutkittavaksi määrätty ei määräyksistä huolimatta saavu antamaan näytettä, aiempien tutkimustulosten käyttämisen tulisi olla ensisijaista virka-avun pyytämiseen nähden. Muutoksen tarkoituksena on yhtäältä tukea tutkittavan oikeutta ruumiilliseen koskemattomuuteen ja välttää tarpeettomien uusintatutkimusten tekemistä ja toisaalta säästää poliisin henkilöresursseja ja muita tutkimuskustannuksia.

13 §. Näytteen ottaminen. Pykälässä säädetään oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten tarvittavan näytteen ottamisesta ja sen yhteydessä tehtävistä toimenpiteistä.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi tarkennus siitä, että sellaisesta vainajasta, jota ei ole vielä haudattu, näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta. Tarkennus on tarpeen, koska ehdotetulla lakimuutoksella sallitaan myös jo haudattujen vainajien tutkiminen, ja näytteenottotapa riippuu siitä, onko vainaja ehditty haudata vai ei. Tätä tarkoitusta vasten samaan momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös niitä tilanteita varten, joissa näyte otetaan haudatusta vainajasta. Ehdotetun säännöksen mukaan haudatusta vainajasta otetaan luunäyte. On huomattava, että tuhkatusta henkilöstä ei ole mahdollista saada näytettä oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten.

Pykälän 2 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että siinä säännellään luunäytteen ottajan kelpoisuusvaatimuksista. Luunäytteen ottaisi sellainen laillistettu terveydenhuollon ammattilainen, jolla on siihen tarvittava osaaminen.

Pykälän 3 momentti sisältäisi uuden oikeustilaa selkeyttävän säännöksen, jonka mukaan tuomioistuimen määräämä muu kuin luunäyte tulee ottaa terveydenhuollon toimintayksikössä. Säännös on tarpeen, koska soveltamiskäytännössä on paikoin esiintynyt epäselvyyttä siitä, tulisiko tuomioistuimen määräämä kudoksenäyte ottaa terveydenhuollon toimintayksikössä vai lastenvalvojalla. Nykytilaa selkeyttävän säännöksen tarkoituksena on yhtenäistää eri toimijoiden käytäntöjä siten, että tuomioistuimen määräämä kudoksenäyte otettaisiin aina terveydenhuollon toimintayksikössä, ellei kyseessä ole Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa otettava posken sisäpinnan sivelynäyte. Lastenvalvojan valvonnassa näyte voitaisiin ottaa vain lastenvalvojan tilaamaa tutkimusta varten vanhemmuuslain 12 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä.

13 a §. Henkilöllisyyden todistaminen. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälä vastaa osittain voimassa olevaa 13 §:n 4 momenttia, mutta pykälässä käytetyt sanamuodot on tarkennettu vastaamaan vanhemmuuslain 24 §:ssä säädettyä.

Tutkittavan olisi ennen näytteen antamista todistettava henkilöllisyytensä näytteen ottajalle tai näytteenoton valvojalle henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla. Henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista on tarkoitus säätää lisäksi tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Tätä koskevasta asetuksenantovaltuudesta säädetään 24 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Voimassa olevassa 13 §:n 4 momentissa ei tällä hetkellä määritellä sitä, miten henkilöllisyys on todistettava. Muutoksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa henkilöllisyyden todistamista koskevat käytännöt vanhemmuusasioissa.

Ehdotettuun pykälään on otettu myös erityissäännös vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tilanteita varten. On huomattava, että tilanteessa, jossa henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittava asiakirjanäyttö on puutteellinen, mainittu säännös edellyttää mahdollisuutta ottaa näyte oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten myös ilman luotettavaa asiakirjanäyttöä tutkittavan henkilöllisyydestä. Oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte tarvitaan näissä tilanteissa vanhemmuuden vahvistamiseksi juuri siksi, että tutkittavan henkilöllisyyttä tai perhesiteitä koskeva asiakirjanäyttö on puutteellinen. Tästä syystä on täsmennetty, että näyte voidaan tässä tilanteessa ottaa, vaikka tutkittavan henkilöllisyyttä ei ole voitu luotettavasti todeta. Säännös vastaa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen (805/2022) 1 §:n 2 momentissa säädettyä. Siihen ehdotetaan kuitenkin kielellisiä tarkennuksia, jotta säännös kattaisi myös ne tilanteet, kun selvitettävänä on synnyttäneen äidin äitiys.

13 b §. *Näytteen ja näytteenottoasiakirjan lähettäminen.* Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä on säännökset näytteen ja siihen liittyvän näytteenottoasiakirjan käsittelystä ja lähettämisestä tutkimuksen tekijälle. Asiasta säädetään voimassa olevan lainsäädännön mukaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 1 ja 2 §:ssä. Säännökset koskevat henkilötietojen käsittelyä, mistä syystä niistä on säädettävä laissa.

Ehdotettu pykälän 1 momentti vastaa nykyistä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 1 §:n 1 momenttia. Ehdotetussa momentissa on säännös näytteenottoasiakirjan antamisesta silloin, kun näytettä ei oteta lastenvalvojan valvonnassa. Käytännössä lastenvalvoja tai tuomioistuin on lähettänyt näytteenottoasiakirjan ulkoministeriön konsuliasioden yksikköön, josta asiakirjat on toimitettu edelleen edustustoon. Myös tutkittava itse voi antaa näytteenottoasiakirjan terveydenhuollon ammattihenkilölle. On huomattava, että säännös on toissijainen niihin tilanteisiin nähden, joissa oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta varten tarvittava näyte on jo otettu lastenvalvojan valvonnassa ja joissa lastenvalvoja itse lähettää tutkimustilauksen näytteen mukana tutkimuksen tekijälle.

Ehdotetun pykälän 2 momentissa on säännökset näytteen käsittelystä ja siihen liittyvän näytteenottoasiakirjan täyttämisestä ja lähettämisestä tutkimuksen tekijälle. Asiasta säädetään tällä hetkellä edellä mainitun asetuksen 1 §:n 3 momentissa.

Pykälän 3 momentiksi ehdotetaan otettavaksi säännös niitä tilanteita varten, kun tutkimus tehdään 5 §:ssä tai 7 a §:ssä tarkoitetusta kadonneesta tai kuolleesta aiemmin otetusta kudospäätteestä. Ehdotetun pykälän 3 momentti vastaa pääosin voimassa olevaa sääntelyä, mutta se ehdotetaan tuotavaksi asetuksentasoisesta sääntelystä lain tasolle.

16 §. *Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lain 5 ja 7 a §:ssä tarkoitetusta vainajasta otettavan näytteen voisi ottaa tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Voimassa oleva sääntely edellyttää, että näytteenottajan on oltava laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan oleva terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös jatkossa kudospäätteen voi ottaa lääkäri, mutta myös tarvittavan koulutuksen saanut muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Muutoksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa näytteenottajalle asetettuja vaatimuksia vastaamaan elävien henkilöiden näytteenottoilanteita. On huomattava, ettei pykälä koske näytteen ottamista jo haudatusta vainajasta, vaan tästä säädettäisiin erikseen. Tästä syystä ehdotetaan tarkennettavaksi, että säännöksen soveltamisala kattaa vain lain 5 ja 7 a §:ssä tarkoitettua vainajaa koskevan näytteenoton.

Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan lisäksi muutettavaksi kielellisesti siten, että ne kattavat myös synnyttäneen äidin äitiyttä koskevat vahvistamis- ja kumoamistilanteet. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi tehtäväksi pieni terminologinen muutos. Yliopiston laitoksen sijaan säänneltäisiin tutkimuslaitoksesta, joka kattaisi sekä yliopistot ja muut laitokset, kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen.

17 §. Näytteen hävittämiskielto. Pykälän 1 ja 3 momentin viittaukset isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevaan asiaan ehdotetaan muutettaviksi viittauksiksi vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevaan asiaan. Myös pykälän 1 momenttiin sisältyvää lakiviittausta ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään viittaus lain 7 a ja 8 a §:ään. Muutos on tarpeen, koska tällä lailla mahdollistetaan myös haudatusta vainajasta otettava näytteenotto. Lisäksi 1 momentissa säädettäisiin yliopiston laitoksen sijaan tutkimuslaitoksesta, joka kattaisi sekä yliopistot että muut laitokset, kuten Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen.

On huomattava, että pykälässä säännellään yleisessä tietosuoja-asetuksessa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoryhmiä ja näiden käsittelyä. Erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva käsittely perustuu 9 artiklan 2 kohdan f ja g alakohtaan. Yleisenä oikeusperusteena on tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta eli rekisterinpitäjän laissa säädetty velvoite. Kyseisen kohdan sallimaa kansallista liikkumavaraa antaa tietosuoja-asetusta täydentävää kansallista sääntelyä käytetään tietojen rekisterin tietosisällön säilyttämisen ja poistamisen osalta. Säännös henkilötietojen säilyttämisestä rajoittuu siihen, mikä on välttämätöntä vanhemmuuden vahvistamisen varmistamiseksi, ja täyttää siten tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisen oikeasuhteisuuden vaatimuksen. Näytettä ei saisi säilyttää pitempään kuin on välttämätöntä lapsen oikeuksien turvaamiseksi, eli tietoja säilytettäisiin ainoastaan niin kauan kuin on tarpeen tietojenkäsittelyn tarkoituksen toteuttamista varten. Kyseessä on tietosuoja-asetuksen 23 artiklan mukainen rajoitus rekisteröidyn oikeuteen vaatia tietonsa poistettavaksi. Perusteena rajoitukseen on 23 artiklan 1 alakohta i eli rekisteröidyn suojeleminen tai muille kuuluvat oikeudet ja vapaudet. Lapsen etu ja oikeus saada alkuperänsä selvitettyksi puoltavat rajoitusta.

18 §. Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen. Voimassa olevan pykälän 1 momentti ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska samasta asiasta säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990). Pykälän uusi ehdotettu 1 momentti vastaa nykyistä 2 momenttia. Vastaavasti voimassa olevan pykälän 3 momentti siirtyy uudeksi 2 momentiksi.

Pykälän uuteen 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi haudan avaamista koskeva säännös, jonka mukaan hauta voidaan avata vasta, kun haudan avaamista ja haudattua vainajaa koskevaa näytteenottoa koskeva päätös on lainvoimainen. Säännös on tarpeen sen varmistamiseksi, ettei haudan avaamiseen ryhdytä ennen aikaisesti.

19 §. Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan muutettavaksi siten, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian sijaan viitataan vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevaan asiaan. Muutoksen tarkoituksena on, että säännöksen soveltamisalaa laajennetaan soveltuvaksi myös synnyttäneen äidin äitiyttä koskeviin tilanteisiin. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisäksi tehtäväksi pieni kielellinen tarkennus, joka ei muuttaisi säännöksen sisältöä.

20 §. Kustannusten maksaminen. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta, jonka mukaan 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näyttöönottoa varten ja sen ennallistamisesta maksetaan korvaus valtion varoista. Lisäys on tarpeen, koska lailla mahdollistetaan haudan avaaminen ja haudatun vainajan tutkiminen. Lapsen oikeus tuntee alkuperänsä puoltaa sitä, että korvaus maksetaan valtion varoista.

20 a §. Oikeus korvaukseen. Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, kenelle korvaus maksetaan. Oikeudesta korvaukseen säädetään tällä hetkellä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:ssä. Pykälä on tarpeen nostaa lain tasolle, koska siinä säädetään henkilön oikeuksista. Ehdotettu pykälä vastaa muutoin voimassa olevaa oikeustilaa, mutta siinä ehdotetaan käytettäväksi kattoterminä terveydenhuollon ammattihenkilö. Termi kattaisi myös lääkärin, joten ei ole enää tarpeen säätää erikseen lääkäristä.

22 §. Taloudellisten menetysten korvaaminen. Pykälän sanamuotoa ehdotetaan tarkistettavaksi sen huomioimiseksi, että se kattaa myös tilanteet, joissa tutkitaan synnyttäneen äidin äitiyttä. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi siten, että miehen tai äidin sijaan viitataan otaksuttuun vanhempaan. Lisäksi sukulaisen sijaan viitataan lähisukulaiseen. Tältä osin viitataan 7 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa esitettyyn.

23 §. Oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavan lausunnon sisältö. Ehdotettu pykälä on uusi. Se korvaa voimassa olevan lain 23 §:n tutkimuksen tekijän oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoja, joka ei ole enää tarpeen, koska mahdollisia tutkimuksen tekijöitä on vain yksi. Ehdotetussa uudessa pykälässä säädetään oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella annettavan lausunnon sisällöstä. Pykälä vastaa pääosin voimassa olevaa sääntelyä, mutta se ehdotetaan tuotavaksi asetuksen tasolta lakiin siten, että säännös kattaa myös synnyttäneen äidin äitiyttä koskevasta oikeusgeneettisestä tutkimuksesta annettavan lausunnon. Samalla pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan sen uutta sisältöä. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettavan lausunnon sisällöstä säädetään tällä hetkellä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 3 §:ssä. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu yleisen tietosuojasetuksen ja tietosuojalain soveltamisalaan. Henkilön terveys- ja geenitietojen voidaan katsoa kuuluvan tietosuojasetuksen erityisiin henkilöryhmiin kuuluviksi tiedoiksi. Erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva käsittely perustuu 9 artiklan 2 kohdan f ja g alakohtaan. Perhe-elämää koskevat tiedot ovat myös julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 32 kohdan mukaan salassa pidettäviä ja näin ollen luonteeltaan arkaluonteisia, joten niiden käsittelystä on perusteltua säätää laissa erikseen. Käsittelyn oikeusperusteena on myös tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta, eli käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaan 6 artiklan 1 kohdan c alakohtaan perustuvassa käsittelyn oikeusperusteessa voidaan säätää esimerkiksi käsiteltävien tietojen tyyppiä, asianomaisista rekisteröidyistä, säilytysajoista sekä käsittelytoimista ja -menetelyistä.

23 a §. *Lausunto muiden lähisukulaisten tutkimisesta.* Pykälä on uusi. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lain 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon sisällöstä. Mainitussa lainkohdassa säädettyjen arvioiden lisäksi lausunnosta tulee käydä ilmi lausunnon antaja, lausunnon pyytänyt lastenvalvoja tai tuomioistuin, se, keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys ja tutkittaviksi ehdotetut henkilöt. Säännös vastaa pääosin voimassa olevaa sääntelyä, mutta se ehdotetaan nostettavaksi asetuksen tasolta lain tasolle. Tältä osin viitataan 23 §:n perusteluissa esitettyyn. Asiasta säädetään tällä hetkellä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 4 §:ssä. Pykälän otsikkoa ehdotetaan tarkennettavaksi voimassa olevan asetuksen 4 §:n otsikkoon nähden siten, että lausunto rajattaisiin koskemaan muiden sukulaisten sijaan muita lähisukulaisia. Rajaus on johdonmukaisuussyistä tarpeen, koska myös aiemmissa pykälissä sukulaisten tutkiminen on tarkennettu koskemaan lähisukulaisia.

23 b §. *Lausunnon lähettäminen ja tiedoksianto.* Ehdotettu pykälä on uusi. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi 23 §:ssä tarkoitetun oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavan lausunnon ja 23 a §:ssä tarkoitetun muiden lähisukulaisten tutkimisesta annettavan lausunnon lähettamisestä sille, joka on tutkimuksen määrännyt tai tilannut sekä 23 a §:n mukaisen lausunnon pyytäjän velvollisuudesta lähettää lausunto tiedoksi tutkittavalle tai hänen lailliselle edustajalleen. Säännös vastaa pääosin voimassa olevaa sääntelyä, mutta se ehdotetaan muiden menettelyä koskevien säännösten tavoin nostettavaksi asetuksesta lakiin. Asiasta säädetään tällä hetkellä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annetun valtioneuvoston asetuksen 7 §:ssä. Voimassa olevan asetuksen 7 §:n mukaan säännöstä sovelletaan myös siirtämisajankohtaa koskevan lausunnon ja lääketieteellisen selvityksen lähettämiseen. Näitä lausunto- ja selvitystyyppisiä koskevia säännöksiä ei kuitenkaan ehdoteta otettavaksi lain tasolle, vaan ne esitetään tarpeettomina kumottaviksi.

24 §. Tarkemmat säännökset. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 1-5 kohta poistetaan tarpeettomina. Muutoksen seurauksena voimassa oleva 6 kohta siirtyisi uudeksi 1 kohdaksi ja voimassa oleva 7 kohta siirtyisi uudeksi 2 kohdaksi. Asetuksenantovaltuuksia on ehdotuksessa karsittu nykyisestä, koska näytteenoton ja oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavan lausunnon toimintatapoja koskeva sääntely ehdotetaan keskitettäväksi lain tasolle. Tämä on perusteltua, sillä henkilötietojen käsittelystä tulee säätää lailla. Toiminnassa käytettäviä lomakkeita koskeva 9 kohta ehdotetaan kumottavaksi, koska lomakkeista säädettäisiin jatkossa oikeusministeriön asetuksella. Myös 10 kohta ehdotetaan kumottavaksi, koska siihen sisältyvä lain muuta täytäntöönpanoa koskeva valtuus on liian laaja.

Pykälään ehdotetaan uutta 3 kohtaa, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta maksettavasta korvauksesta. Muutosten seurauksena 8 kohta siirtyisi uudeksi 4 kohdaksi.

Lisäksi ehdotetaan uutta 5 kohtaa, jonka mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista. Ehdotettu asetuksenantovaltuus on tarpeen yhtenäisten käytäntöjen varmistamiseksi vanhemmuuden selvittämistä koskevissa asioissa. Vastaava asetuksenantovaltuus sisältyy vanhemmuuslain 69 §:ään. Valtioneuvoston asetuksessa lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta ja henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista vanhemmuusasioissa säädettäisiin tarkemmin niistä asiakirjoista, joita voidaan pitää 13 a §:ssä ja vanhemmuuslain 24 §:ssä tarkoitettuna henkilöllisyydistoituksena tai muuna tähän verrattavana luotettavana asiakirjanäyttönä eli tässä valtuussäännöksessä ja vanhemmuuslain 69 §:n valtuussäännöksessä tarkoitettuina henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävänä asiakirjoina.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa on asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetuksella, jossa säädetään oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa käytettävistä lomakkeista. Voimassa olevan sääntelyn mukaan lomakkeista säädetään valtioneuvoston asetuksella. Vanhemmuuslain nojalla annettavista lomakkeista säädetään oikeusministeriön asetuksella, ja on johdonmukaista, että vanhemmuusasioissa käytettävistä lomakkeista säädetään samalla säädöstasolla.

Ehdotetun säännöksen mukaan asetuksessa nimettyjen lomakkeiden kaavat vahvistaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tämä on perusteltua, koska Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta annetun lain (668/2008) 2 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ohjaus kuuluu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäviin ja on perusteltua, että ohjaustehtävään kuuluu myös vastuu läheisesti käytännön toimintaan liittyvien lomakkeiden valmistelusta.

25 §. Voimaantulo. Pykälässä on voimaantulosäännös. Tarkoituksena on, että laki tulisi voimaan noin vuoden kuluttua sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Pitkä siirtymäaika on tarpeen toimintakäytäntöjen suunnittelemista, tarvittavien lomakkeiden uudistamista sekä riittävää tiedotusta ja koulutusta varten.

7.3 Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta

12 §. Muu selvitys. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa olevat viittaukset oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin muutetaan viittaukseksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettuun lakiin.

7.4 Laki sukupuolen vahvistamisesta

3 §. Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan viittaus oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin tarpeettomana. Jos oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettuun lakiin ehdotetut muutokset hyväksytään, tulee laista sukupuolineutraali, eikä momentissa olevalle erityissääntelylle ole tämän lain osalta jatkossa tarvetta.

7.5 Valtioneuvoston asetus oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista

1 §. Korvaukset. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi erilaisista toimenpiteistä, tutkimuksista tai lausunnoista maksettavista korvauksista ja niiden enimmäismääristä.

Pykälän 1 momentin 1-3 kohdassa luetellut korvaukset vastaavat sisällöltään voimassa olevaa sääntelyä. Myös ehdotetut korvausmäärät on säilytetty ennallaan. Saman momentin 4-6 kohdassa luetellut haudatun vainajan tutkimista koskevat korvaukset olisivat uusia. Ehdotetussa uudessa 4 kohdassa säädetään DNA:n eristämisestä luukudoksesta maksettavasta korvauksesta, joka olisi enintään 240 euroa. Ehdotettu korvausmäärä vastaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimenpiteelle asettamaa

tämän hetkistä hintaa. Ehdotetun 5 kohdan mukaan luunäytteen ottamisesta haudatusta vainajasta todistuksineen korvattaisiin enintään 300 euroa per hauta. Korvausmäärässä on otettu huomioon kuntasektorilla työskentelevän lääkärin säännöllisen työajan mediaanipalkka, joka oli vuonna 2021 noin 296 euroa päivässä (Lääkäriliitto 2022, <https://www.laakariliitto.fi/laakariliitto/tutkimus/palkka-ja-ansiot/>). Luunäytteen ottamiseen todistuksineen ei ole arvioitu kuluvan kokonaista työpäivää. Ehdotetun 6 kohdan mukaan haudan avaamisesta edellä mainittua näytteenottoa varten ja haudan ennallistamisesta korvataan enintään 700 euroa. Ehdotetun korvausmäärän perustana on käytetty evankelis-luterilaisten seurakuntien ulkopaikkakuntalaiselta yhteishintana perittävää arkkuhautausmaksua, joka oli vuonna 2022 keskimäärin 559 euroa. Koska kyse ei ole seurakuntien tavanomaisesta palvelutehtävästä, yksittäisen haudan olosuhteet saattavat vaihdella muun muassa vuodenaikojen mukaan ja haudan avaaminen näytteenottoa varten edellyttää tavanomaista enemmän suunnittelutyötä, on perusteltua, että haudan avaamista koskeva enimmäismaksu on jonkin verran keskimääräistä vertailuhintaa korkeampi.

On huomattava, että kokonaiskustannuksiin on haudattua vainajaa tutkittaessa laskettava edellisten 4-6 kohdassa tarkoitettujen korvausten lisäksi myös 3 kohdassa tarkoitettu oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus, joka laskutetaan per tutkittava.

Ehdotetussa 2 momentissa säädetään siitä, että tarvittavat näytteenottovälineet ja näytteiden lähetyskulut sisältyvät oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavaan korvaukseen. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa sääntelyä.

Ehdotetun 3 momentin mukaan edellä 5 kohdassa tarkoitetun korvauksen lisäksi maksetaan matkakulut valtion matkustussäännön mukaan. Tämä on tarpeen, koska haudatusta vainajasta ei voida ottaa näytettä terveydenhuollon toimintayksikössä, vaan näytteen ottajan on matkustettava näytteen ottamiseksi hautausmaalle. Matkakuluja maksettaisiin vain todellisten ja asian hoitamiseksi tarpeellisten kustannusten mukaisesti.

2 §. Näytteenotto- ja tutkimuskorvausten maksaminen. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, mikä taho vastaa näytteenotto- ja tutkimuskorvausten maksamisesta. Ehdotetun 1 momentin mukaan edellä 1 §:n 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitetut korvaukset maksaa oikeusministeriö. Ehdotuksen mukaan oikeusministeriö maksaa korvaukset sille toimitetun laskun perusteella. Laskuun on merkittävä oikeusministeriön määräämät tiedot. Ehdotettu momentti vastaa sisällöltään voimassa olevaa sääntelyä ja käytäntöä. Oikeusministeriö on maksanut korvaukset tutkimuksen tekijän eli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen toimittaman laskun perusteella, eikä tähän käytäntöön ehdoteta muutosta.

Ehdotetun 2 momentin mukaan edellä 1 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitetut korvaukset maksaa tuomioistuin sille toimitetun laskun perusteella. Laskuun on merkittävä tuomioistuinviraston määräämät tiedot. Ehdotettu 2 momentti on uusi. On perusteltua, että luunäytteen ottamisesta haudatusta vainajasta ja haudan avaamisesta ja ennallistamisesta aiheutuvat kustannukset keskitetään todistelukorvauksina sen tuomioistuimen maksettavaksi, joka on antanut määräykset haudan avaamiseksi ja luunäytteen ottamiseksi.

3 §. Voimaantulo. Pykälässä on voimaantulosäännös. Asetus ehdotetaan tulevaksi voimaan samanaikaisesti oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain kanssa.

8 Lakia alemman asteinen sääntely

Ehdotetussa vanhemmuuslain 69 §:ssä on asetuksenantovaltuus tarkempien säännösten antamiseksi lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta ja henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista. Ehdotetussa oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta koskevan lain 24 §:ssä on asetuksenantovaltuus tarkempien säännösten antamiseksi näytteisiin, tutkimuksiin ja lausuntoihin liittyvistä korvauksista. Asetuksenantovaltuus on ehdotuksen mukaan ensinnäkin näytteen ottamisesta ja lähettämistä maksettavasta korvauksesta sekä tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavan lausunnon antamisesta ja lähettamisestä maksettavasta korvauksesta. Asetuksenantovaltuus on myös haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta maksettavasta korvauksesta ja korvausten maksamiseen liittyvistä laskutusmenettelyistä. Lisäksi siihen sisältyisi valtuus antaa tarkempia säännöksiä henkilöllisyyden toteamiseksi käytettävistä asiakirjoista. Työryhmän ehdotukseen sisältyy luonnos valtioneuvoston asetukseksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista.

Voimassa olevia asetuksenantovaltuuksia on ehdotuksessa hieman karsittu, koska eräistä lausunto- ja selvitystyypeistä ehdotetaan luovuttavaksi ja näytteenoton ja oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavien lausuntojen toimintatapoja koskeva sääntely ehdotetaan keskitettäväksi lain tasolle.

Samassa pykälässä on lisäksi asetuksenantovaltuus oikeusministeriön asetukseksi, jossa säädetään oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa käytettävistä lomakkeista. Tarvittavien lomakkeiden kaavat vahvistaisi nykyiseen tapaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tällä hetkellä lomakkeista säädetään valtioneuvoston asetuksessa oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä (805/2022). Tarkoituksena on, että oikeusgeneettisissä vanhemmuustutkimuksissa käytettäviä lomakkeita koskeva sääntely ja vanhemmuusasioissa käytettävistä lomakkeista annettu oikeusministeriön asetus (807/2022) yhdistetään yhdeksi oikeusministeriön asetukseksi.

Tarkemmat säännökset henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista vanhemmuusasioissa annetaan nykyisin lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta ja henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista vanhemmuusasioissa annettussa valtioneuvoston asetuksessa (804/2022). Tarkoituksena on, että samaa valtioneuvoston asetusta sovellettaisiin myös oikeusgeneettisiä vanhemmuustutkimuksia koskevissa tilanteissa. Asetus tulee antaa uutena asetuksena, koska asetuksenantovaltuudet muuttuvat.

Synnyttäneen äidin äitiyden säädösperustaa koskevan merkinnän lisääminen väestötietojärjestelmään edellyttää lisäksi väestötietojärjestelmästä annetun valtioneuvoston asetuksen (128/2010) 7 §:n muuttamista.

Luonnoksia edellä mainituista asetuksista ei ole oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista annettua valtioneuvoston asetusta lukuun ottamatta katsottu tarkoituksenmukaiseksi valmistella vielä tässä vaiheessa.

9 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua lakien hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Noin vuoden mittainen aika vahvistamisen ja voimaantulon välillä on perusteltu ottaen huomioon tarve varata aikaa lakien toimeenpanon vaatimille toimille. Koska sekä vanhemmuuslakiin että oikeusgeneettisistä vanhemmuustutkimuksista tehtyyn lakiin ehdotetaan tehtäväksi jonkin verran muutoksia, joudutaan iso osa vanhemmuuden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvistä lomakkeista päivittää vastaamaan muuttuneen lainsäädännön vaatimuksia. Lomakkeisiin tehdyt muutokset tulee viedä myös hyvinvointialueiden sähköisiin tietojärjestelmiin.

10 Toimeenpano ja seuranta

Uudistusten toimeenpano edellyttää joustavaa yhteistyötä erityisesti lastenvalvojien, Digi- ja väestötietoviraston sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen välillä. Hyvä yhteistyö on tärkeää myös suhteessa tuomioistuimiin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella on tärkeä tehtävä vanhemmuuden selvittämistä koskevien toimintatapojen ja erityisesti oikeusgeneettisiin vanhemmuustutkimuksiin liittyvien toimintatapojen edistämässä ja yhdenmukaistamisessa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa myös edellä mainittujen tarpeellisten lomakemuutosten suunnittelusta vanhemmuuslain 69 §:n ja oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 24 §:n nojalla. Lomakkeiden toteuttamisesta sähköiseen muotoon huolehtivat hyvinvointialueiden käyttämät järjestelmätoimittajat.

Lakiuudistuksen toimeenpano edellyttää lisäksi viranomaistoimijoiden kouluttamista ja ohjeistamista sekä kansalaisten tiedottamista lakiuudistusten tuomista muutoksista.

Sekä vanhemmuuslain että oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain määrällistä seuranta ja jälkiarviointia tehdään seuraamalla oikeustilastoja ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämiä vuosittaisia tilastotietoja vanhemmuuden selvittämisestä ja vahvistamisesta sekä eri toimijoiden tilaamista ja määräämistä oikeusgeneettisistä vanhemmuustutkimuksista. Sisällöllistä seuranta tehdään lastenvalvojlta kertyvän palautteen perusteella, josta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos raportoi oikeusministeriölle. Digi- ja väestötietoviraston toimintaprosessien toimivuudesta saadaan palautetta valtiovarainministeriön, oikeusministeriön ja Digi- ja väestötietoviraston yhteisissä ohjauskokouksissa, joita järjestetään kaksi kertaa vuodessa.

11 Suhde muihin esityksiin

11.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

[Mahdollisia ajankohtaisia riippuvuuksia lisätään tarpeen mukaan ehdotusten jatkovalmistelun yhteydessä.]

11.2 Suhde talousarvioesitykseen

Ehdotuksella on todennäköinen liittyä valtion vuoden 2024 talousarvioon ja se on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

12 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

12.1 Synnyttäneen äidin selvittäminen ja äitiyttä koskevat kanteet

Perustuslain 6 §:ssä säädetään ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä ja siitä, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 7 artiklan mukaan lapsella on, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvatun yksityiselämän suojan sisältävän lapsen oikeuden tuntea alkuperänsä (esim. *Mikulić v. Kroatia*, 7.2.2002, asianro 53176/99). Oikeudesta yksityiselämään säädetään niin ikään Suomen perustuslain 10 §:ssä.

Ehdotukseen sisältyvä mahdollisuus selvittää ja vahvistaa jatkossa myös synnyttäneen äidin äitiys tukee yhtäältä perus- ja ihmisoikeussopimuksissa turvattua lapsen yksityiselämän suojaa ja erityisesti lapsen oikeutta kahteen vanhempaan sekä toisaalta perustuslain 22 §:ssä asetettua julkisen vallan velvollisuutta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen (PeVL 52/2014 vp).

Lapsen oikeuteen tuntea alkuperänsä sisältyy paitsi oikeus alkuperänsä vahvistamiseen myös mahdollisuus kyseenalaistaa oikeudellisesti vahvistettu side vanhempaansa. Mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä paitsi lapselle myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Kyse on tällöinkin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvatusta oikeudesta yksityiselämään. Jos lapsen ja vanhemman välille on muodostunut perheyhteys, asiaa on saatettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tarkastella myös perhe-elämän suojaa koskevana asiana. Edellä mainittu kansainvälinen viitekehys on otettu huomioon synnyttäneen äidin äitiyttä koskevan kumoamiskannemahdollisuuden myötä.

Koska kaikkea lapsiin kohdistuvaa päätöksentekoa ohjaa lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan mukaan lapsen etu, rajaa lapsen etu muiden perheenjäsenten mahdollisuuksia oikeuksiensa turvaamiseen.

12.2 Suostumus tutkimuksen edellytyksenä

Veri- tai muun kudoksenäytteen ottaminen henkilöstä vastoin hänen tahtoaan merkitsee puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, joka on turvattu perustuslain 7 §:ssä. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei perustuslain 7 §:n 2 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Ehdotuksessa oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain mukaan kudoksenäytteet otetaan jatkossakin ensisijaisesti lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta muusta henkilöstä. Viimeksi mainittu voi ehdotuksen mukaan olla paitsi otaksuttu isä, myös lapsen synnyttänyt äiti. Vain, jos tämä on mahdotonta, tutkimus voidaan kohdistaa otaksutun vanhemman vanhempiin tai muihin sukulaisiin ja tällöinkin vain heidän suostumuksellaan. Otaksutun vanhemman kadonneista tai kuolleista vanhemmista tai muusta sukulaisesta aiemmin otettuja kudoksenäytteitä voidaan lisäksi tutkia, ellei tutkittava ole ennen kaatoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt tutkimuksen tekemistä. Kuolleiden sukulaisten tutkimiseen on siten asetettu korkeammat vaatimukset kuin lapsen omien kuolleiden vanhempien tutkimiseen ja punnittaviksi voivat tällöin tulla laajemman henkilöjoukon intressit.

Voimassa olevaa lakia oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ei sen säätämisen yhteydessä arvioitu eduskunnan perustuslakivaliokunnassa. Eduskunnan lakivaliokunta kuitenkin arvioi asiasta antamassaan mietinnössä LaVM 1/2005 vp, että sen mielestä yksilön henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja yksityiselämän suojalle on annettava sitä enemmän painoa, mitä kauempana näytteen antamiseen velvoitettava henkilö on isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian varsinaisesta asianosaispiiristä. Lakivaliokunta päätyi tuolloin muuttamaan hallituksen esitystä, jossa ehdotettiin myös isovanhempien vastentahtoista tutkimusmahdollisuutta. Valiokunnan mukaan ”sinänsä tärkeää pyrkimystä biologisen isyyden selvittämiseen ei voida pykälän 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa pitää niin painavana, että kadonneen tai kuolleen miehen vanhemmat olisi siihen vedoten syytä vastoin tahtoaan viime kädessä pakkokeinoin velvoittaa alistumaan oikeusgeneettiseen tutkimukseen.” (s. 5) Vaikka lapsen oikeus tietää alkuperänsä on sittemmin saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauskäytännössä aiempaa enemmän painoarvoa, ehdotuksessa päätäydään nykytilassa siltä osin, että otaksuttuja isovanhempia ei edelleenkään ehdoteta voitavan alistaa oikeusgeneettisiin tutkimuksiin vastoin tahtoaan. Toisaalta, koska Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut, että kuolleen henkilön yksityiselämän suojeleminen ei kuulu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan alla suojeltavan yksityiselämän suojan piiriin (*Kresten Filterborg Mortensenin kuolinpesä v. Tanska*, hakemus nro 1338/03, 15.5.2006) eikä kuolleen henkilön yksityiselämää suojata Suomen perustuslainkaan perustella yhdenvertaisella tavalla elävän henkilön nauttiman

perusoikeussuojan kanssa, on suostumusedellytyksestä katsottu voitavan joustaa lapsen hyväksi tilanteessa, jossa isovanhempi on kuollut eikä hän ole elässään nimenomaisesti kieltänyt tutkimuksen tekemistä.

12.3 Tutkimus haudatusta vainajasta

Lapsen oikeus saada biologinen alkuperänsä vahvistetuksi on perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvan yksityiselämän suojan olennainen osa. Tämä oikeus voi jäädä toteutumatta, mikäli laki ei salli oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tekemistä riittävän laajasti. Mietinnössä ehdotetaan, että tuomioistuin voi määrätä oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tehtäväksi viimesijaisesti myös haudatusta vainajasta. Edellytyksenä on, että vainajasta ei ole saatavilla aiempia tutkimustuloksia tai aiemmin otettuja kudospäytteitä eikä tutkimusta voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Tapauksessa *Jäggi v. Sveitsi* (asianro 58757/00, 13.7.2006) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin joutui pohtimaan tilannetta, jossa kansallinen tuomioistuin oli hylännyt vaatimuksen vuonna 1976 kuolleen otaksutun isän haudan avaamisesta DNA-näytteen ottamiseksi vastoin omaisten tahtoa. Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että asia tuli ratkaista tapauskohtaisesti ja pyrkimällä saavuttamaan oikeudenmukainen tasapaino keskenään kilpailevien intressien välillä. Yksityiselämän suojaan kuuluu yksilön oikeus tuntea biologinen syntyperänsä ja saada selvitettyksi, kuka hänen biologinen isänsä on (ks. esim. *Mikulić*, kohdat 56 ja 64 ja *Jäggi*, kohta 37). Asiassa oli otettava huomioon yhtäältä valittajan oikeus selvittää biologinen alkuperänsä ja toisaalta vainajan ruumiin koskemattomuuteen perustuva kolmansien osapuolten intressi sekä vainajien kunnioittamisen tarvetta ja oikeusvarmuutta koskeva yleinen etu (*Jäggi*, kohta 39). Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi muun muassa, että hautarauha on vain väliaikaista ja että oikeusvarmuuden periaate ei yksin riitä perusteeksi sille, että valittaja ei saisi tietää biologista alkuperäänsä (*Jäggi*, kohdat 41 ja 43).

Myös Suomen korkein oikeus on ottanut kantaa mahdollisuuteen avata hauta kudospäytteen ottamiseksi (KKO:2021:88). Tapauksessa korkein oikeus totesi, että valittajan oikeus tuntea biologinen alkuperänsä ja selvittää isyys oli mahdollista toteuttaa vain siten, että hänen otaksutun isänsä vanhempien hauta määrätään avattavaksi ja oikeusgeneettinen tutkimus kohdistetaan heistä saataviin kudospäytteisiin. Asiassa esitetyt vastasyöt eivät riittäneet kumoamaan tätä oikeutta. Koska näytteiden ottamista koskevan vaatimuksen hylkääminen oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 5 §:n 2 momentin rajauksen nojalla olisi ollut perustuslain 106 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa kantajan perusoikeutena turvattun yksityiselämän suojan kanssa, kyseisestä säännöksestä oli siten jätettävä soveltamatta haudattua

vainajaa koskeva soveltamisrajaus. Myös korkein oikeus totesi, että vainajat eivät lähtökohtaisesti ole perustuslain 7 §:ssä säädetyn henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan piirissä. Hautarauhaa suojataan kuitenkin yleisen edun vuoksi nimenomaisilla säännöksillä. Hautarauha ei estänyt haudan luvallista avaamista eikä vainajan jäänteisiin kajoamista. Lääketieteelliseen tutkimukseen tarkoitettua kudospäätteen ottamista vainajasta ei yleisesti ottaen ollut syytä tarkastella hautarauhan rikkomisena. Korkein oikeus totesi myös, että vaikka sukulaisten eläessä tapahtuva tutkimus edellyttää suostumusta heidän yksityiselämänsä suojaan liittyvistä syistä, yksityiselämän suoja ei koske suoraan vainajia vaan lähinnä vainajien läheisiä.

Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on tietoyhteiskuntakaarta koskevan ehdotuksen käsittelyn yhteydessä todennut, että vainaja ei lähtökohtaisesti ole Suomen perusoikeusjärjestelmässä perusoikeuksien subjekti (PeVL 18/2014 vp, s. 9). Perustuslain 1 §:n 2 momentin säännös ihmisarvon loukkaamattomuudesta ulottaa kuitenkin vaikutuksensa laajemmalle kuin elossa olevien ihmisyksilöiden kohteluun, minkä vuoksi vainajaa koskeva sääntely ei ole täysin merkityksetöntä tämän yksityisyyden suojaan liittyvien oikeuksien kannalta. Olennaista on myös se, että vainajan viestintää koskevalla sääntelyllä saattaa olla vaikutuksia myös muiden henkilöiden yksityiselämän ja luottamuksellisen viestin salaisuuden suojan kannalta (PeVL 18/2014 vp, s. 9 ja PeVL 19/2008 vp, s. 2).

12.4 Henkilötietojen suoja

Ehdotus sisältää säännöksiä, jotka ovat merkityksellisiä perustuslain 10 §:ssä turvattujen henkilötietojen ja yksityiselämän suojan kannalta. Henkilötietojen suojan kannalta merkityksellistä sääntelyä sisältyy etenkin oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 10 a, 10 b, 17 ja 23 §:ään. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta on säädettävä tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunta on pitänyt aiemmin henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan luettuna tietojen luovutettavuus sekä tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeusturvaa (PeVL 25/1998 vp). Näiden seikkojen sääntelyn lain tasolla on tullut lisäksi olla kattavaa ja yksityiskohtaista.

Perustuslakivaliokunta on tietosuoja-asetusta täydentävää lainsäädäntöä koskevassa lausunnossaan (PeVL 14/2018 vp) pitänyt perusteltuna tarkistaa aiempaa kantaansa henkilötietojen suojan kannalta tärkeistä sääntelykohteista. Valiokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvattujen yksityiselämän ja henkilötietojen

suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuoja-asetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. (PeVL 14/2018 vp, s. 4)

Myös EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 51 kohdassa painotetaan, että asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia henkilötietoja, jotka ovat erityisen arkaluonteisia perusoikeuksien ja –vapauksien kannalta, on suojeltava erityisen tarkasti, koska niiden käsittely asiayhteys voisi aiheuttaa huomattavia riskejä perusoikeuksille ja –vapauksille. Valiokunta on tämän johdosta kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017, s. 5).

Yleisen tietosuoja-asetuksen johdanto-osan 35 kohdassa biologisista näytteistä johdettu tieto määritellään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvaksi terveyttä koskeviksi henkilötiedoiksi. Niihin katsotaan kuuluvan kehon osan tai kehosta peräisin olevan aineen testaamisesta tai tutkimisesta saadut tiedot, kuten geneettiset tiedot ja biologiset näytteet. Ehdotuksessa tarkoitettu erityisiä henkilötietoryhmiä koskeva käsittely perustuu 9 artiklan 2 kohdan f alakohtaan (käsittely on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi tai aina, kun tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtäviään) ja g alakohtaan (käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden, siinä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja siinä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi). Sääntelyyn liittyy vahva intressi suojella lapsen etua ja oikeutta tietää alkuperänsä. Kyseessä on tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuista tilanteista. Suojatoimista säädetään tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa.

Yleistä tietosuoja-asetusta ei kuitenkaan sovelleta kuolleita henkilöitä koskeviin tietoihin, vaan jäsenvaltiot voivat asetuksen johdanto-osan 27 kohdan mukaan säätää kuolleiden henkilöiden henkilötietojen käsittelyä koskevista säännöistä, ja näiltä osin kansallisella lainsäätäjällä on harkintamarginaalia. Genomitietojen osalta kuolleiden tiedot voivat sisältää tietoja myös elossa olevista sukulaisista, mikä voi johtaa siihen, että tietosuoja-säännökset on yhä huomioitava käsittelyn yhteydessä.

12.5 Johtopäätökset

Lakiesitykseen liittyy asiakohtia, joilla on liittymä perus- ja ihmisoikeuksiin. Ehdotusten ei ole katsottu olevan ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa. Näillä perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

13 Lakiehdotukset

13.1 Laki vanhemmuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan vanhemmuuslain (775/2022) 6 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 ja 4 momentti, 9 §, 10 §:n 2 momentti, 11-13 §, 14 §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti, 17 §, 23 §:n 2 momentti, 27 §, 29 §:n 2 momentti, 32 §:n 2 momentti, 33 §, 34 §:n 3 momentti, 36 §, 40 §:n otsikko ja 2 momentti, 42-44 §, 45 §:n 2 ja 3 momentti, 47 §:n 2 momentti, 50 §:n 1 momentti, 63 §:n 1 momentti, 67 §:n 4 momentti ja 69 §:n 1 momentti sekä

lisätään 16 §:ään uusi 3 momentti, 23 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 26 §:ään uusi 2 momentti, 29 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta ja 48 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

2 luku

Vanhemmuuden selvittäminen

6 §

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai äiti.

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon 18 vuotta nuoremmasta lapsesta tai kun henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa eikä lapselle ole todettu tai vahvistettu kahta vanhempaa.

Lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä ei selvitetä, jos lapselle voidaan vahvistaa isä eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitettun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

7 §

Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen

Vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

8 §

Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on selvittämättä, kadonnut tai kuollut taikka hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee.

Mitä tässä pykälässä ja 11, 19, 22, 66 ja 67 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin.

9 §

Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi

Saatuaan tiedon seikasta, jonka vuoksi on selvitettävä lapsen toinen vanhempi, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen henkilön kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi. Jos lapsen vanhemmuus selvitetään 6 §:n 3 momentin nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös lapsen toinen vanhempi.

Jos selvittävänä on lapsen synnyttäneen henkilön äitiys tai lapsen molemmat vanhemmat, neuvotteluun kutsutaan 15 vuotta täyttäneen lapsen lisäksi, jos mahdollista, ne henkilöt, jotka ovat tai saattavat olla lapsen vanhempia. Neuvotteluun voidaan tarpeen mukaan kutsua myös lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja, jos tämä on muu kuin joku edellä mainituista henkilöistä.

10 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Tietoja antaessaan sillä, joka 2 tai 3 §:n nojalla tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella on tai joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi, on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

11 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja vanhemmuuden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään hyvinvointialueen tiedonsaantioikeudesta. Lastenvalvojalla on oikeus saada otaksutun vanhemman henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä myös otaksutun vanhemman työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetun majoitustoiminnan harjoittajalta.

12 §

Geneettisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus lapsesta sekä henkilöstä, joka on tai saattaa olla lapsen vanhempi, jos otaksuttu vanhempi pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitetusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos lapsella, joka ei ikänsä ja kehitystasonsa perusteella voi antaa itse suostumustaan, ei ole huoltajaa tai muuta lailista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta, näyte voidaan ottaa ilman suostumusta lastenvalvojan valvonnassa vanhemmuuden selvittämistä varten, ellei se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata mahdollisen isän tai lapsen synnyttäneen äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta lähisukulaisesta, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 6, 7, 8 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

13 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä vanhemmuustutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys vanhemmuuden selvittämisen kannalta sekä 12 §:n 1–3 momentissa tarkoitetut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuaan oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

14 §

Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen

Lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos:

- 1) on ilmeistä, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;
- 2) lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus olisi voitu tehdä;

3) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitetun hoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;

4) kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi vanhemmuuden selvittämistä.

16 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanteen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi.

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin selvittämistä, tilaisuutta vanhemmuuden tunnustamiseen ei varata. Lastenvalvojalla on kuitenkin velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi, jos vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä ei ole saatu riittävää selvitystä äitiydestä eivätkä 2 momentissa säädetyt, muut kuin vanhemmuuden tunnustamista koskevat edellytykset, täyty.

17 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen hallintotuomioistuimelta sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään. Sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, valitusoikeus on lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi.

Isyyden ja äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 32 ja 33 §:ssä. Jos päätös vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä on tehty isyyden tai synnyttäneen äidin selvittämisen osalta, lastenvalvojan 14 §:n nojalla antamaan keskeyttämisspäätökseen on liitettävä tieto isyyden tai äitiyden vahvistamista koskevasta kanneoikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Vanhemmuuden tunnustaminen

23 §

Kuuleminen

Jos selvittävänä on lapsen synnyttäneen äidin äitiys, on lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen vanhemmuuden selvittämisestä laadittavan pöytäkirjan laatimista.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen.

26 §

Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin selvittämistä, tulee vanhemmuuden selvittäneen lastenvalvojan toimittaa vanhemmuuden selvittämisestä tehty pöytäkirja liitteineen Digi- ja väestötietovirastolle

4 luku

Oikeudenomistajien suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen

27 §

Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen alaikäisen lapsen osalta ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen isä, hänen oikeudenomistajansa voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.

Mitä 1 momentissa on säädetty isyyden vahvistamisesta, sovelletaan myös äitiyden vahvistamiseen, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä.

5 luku

Vanhemmuuden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

29 §

Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos:

- 1) vanhemmuus on tunnustettu 18-25 §:ssä säädettyin tavoin eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen toinen vanhempi;
- 2) kuolleen henkilön oikeudenomistajat ovat 27 ja 28 §:ssä säädettyin tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ja 27 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitetynä, että henkilö on lapsen toinen vanhempi;

3) synnyttäneen äidin äitiys on selvitetty 2 luvussa tarkoitetulla tavalla eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti.

Vanhemmuus voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja vanhemmuuden selvittäminen ja oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus osoittavat vanhemmuuden.

6 luku

Vanhemmuuden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

32 §

Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

- 1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus olisi voitu tehdä; tai
 - 2) jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut isyyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.
-

33 §

Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä toista vanhemmuutta ole Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Lapsi, jonka osalta synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole todettu tai vahvistettu, voi vaatia 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 2 §:n nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

34 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Sen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 tai 4 momentissa tarkoitetusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

36 §

Vastaajaksi haastaminen

Jos lapsi vaatii isyyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos lapsi vaatii 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti. Jos lapsi vaatii 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 2 §:ssä tarkoitettu äiti.

Jos 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettuja henkilöitä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Mahdolliset vanhemmat tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen sitä edellyttää. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamiseksi, äitiyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen isyyden vahvistamista koskevaa asiaa. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamiseksi, isyyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen äitiyden vahvistamista koskevaa asiaa.

Jos kannetta ajetaan 32 §:n 2 momentin taikka 33 §:n 2 tai 4 momentin nojalla lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempana.

Henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen vanhempi, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

40 §

Kanteen peruuttaminen ja vanhemmuuden poissuljenta

Jos vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuin voi ennen vanhemmuuskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen vanhempi.

42 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen henkilön osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen vanhemmuutensa ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen nojalla.

7 luku

Vanhemmuuden kumoaminen

43 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Isyys, joka on 3 §:n nojalla todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

44 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 2 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

45 §

Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä

Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla, ja oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, Digi- ja väestötietovirasto voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että aviomies tai vanhemmuuden ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ei ole lapsen isä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. Hakemus Digi- ja väestötietovirastolle tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä.

Digi- ja väestötietovirasto ei saa ratkaista 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiaa, jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Digi- ja väestötietoviraston 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

47 §

Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitetussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitetun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti sen henkilön sijasta, joka on vahvistettu lapsen synnyttäneeksi äidiksi, on oikeus nostaa kanne synnyttäneen äidin äitiyden kumoamiseksi, jos:

- 1) hän saattaa todennäköiseksi, että äitiyttä koskeva päätös on perustunut viranomaiselle asiasta annettuihin vääriin tietoihin; ja
- 2) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Jos isyys on todettu avioliiton perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja sen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus

on vahvistettu tunnustamisen tai synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 tai 4 momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

9 luku

Erinäiset säännökset

63 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun alle 15-vuotiaan lapsen etua 14 §:n 2 momentin 4 kohdassa taikka 48 §:n 1 momentissa, 2 momentin 3 kohdassa tai 4 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

67 §

Ennakkotunnustamisrekisterit

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtiovirastolla ja hyvinvointialueella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä.

69 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;
 - 2) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.
-
- _____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Tätä lakia sovelletaan myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa.

13.2 Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) nimike, 1 ja 2 §, 4-8 §, 9 §:n 2 momentti, 10 §, 11 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 13 ja 16 §, 17 §:n 1 ja 3 momentti, 18 §, 19 §:n 1 momentti, 20 §, ja 22-24 § sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 13 § laissa 12/2015 ja 22 § laissa 744/2015, sekä *lisätään* lakiin uusi 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a ja 23 b § seuraavasti:

Laki oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen.

Oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella (tutkimus) tarkoitetaan vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuin voi käsiteltävänään olevassa vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos vanhemmuuslain (775/2022) 12 §:ssä säädetyt edellytykset ovat olemassa.

4 §

Tutkimus asianosaisista

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta muusta henkilöstä. Tuomioistuin voi vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta henkilöstä, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen vanhempi.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja

tietoja. Aiempien tutkimustulosten käyttämisestä säädetään tarkemmin 10 a §:ssä ja aiemmin otetuista kudosnäytteistä säädetään tarkemmin 10 b §:ssä.

Jos tutkittava on kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta otetusta tai otettavasta kudosnäytteestä. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhattu, tuomioistuin voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen. Haudattua vainajaa koskevasta tutkimuksesta säädetään 8 a §:ssä.

Tutkimusta kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä ei kuitenkaan saa ilman erityistä syytä määrätä tehtäväksi siitä henkilöstä, jonka vanhemmuudesta ei ole kyse, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja otaksuttua vanhempaa koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

6 §

Lapsen otaksuttujen isovanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista otaksutun vanhemman vanhemmista näiden suostumuksella, jos otaksuttu vanhempi on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

7 §

Otaksutun vanhemman muiden lähisukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4–6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi otaksutun vanhemman toisesta vanhemmasta tai muusta lähisukulaisesta tämän suostumuksella.

7 a §

Kadonneen tai kuolleen isovanhemman tai lähisukulaisen tutkiminen

Jos 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, sovelletaan, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, ellei tutkittava ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt tutkimuksen tekemistä.

8 §

Muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkiminen

Mitä 6, 7 ja 7 a §:ssä säädetään otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkimisesta, sovelletaan muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisiin, jos lasta ja otaksuttua vanhempaa tai tämän lähisukulaisia koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

8 a §

Tutkimus haudatusta vainajasta

Tuomioistuin voi antaa määräykset haudan avaamiseksi ja kudosnäytteen ottamiseksi haudatusta vainajasta, jos:

- 1) vainajasta ei ole saatavilla aiemmin otettua kudosnäytettä eikä hänestä ole aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja; ja
- 2) tutkimusta ei voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Määräys haudan avaamiseksi osoitetaan sille, jonka ylläpitämälle hautausmaalle kyseinen vainaja on haudattu. Määräys kudosnäytteen ottamiseksi osoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, jonka alueella kyseinen hautausmaa sijaitsee.

9 §

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on lähetetty sen tilanneelle lastenvalvojalle tai määränneelle tuomioistuimelle. Suostumuksen peruuttamisesta tulee ilmoittaa tutkimuksen tekijälle viipymättä.

10 §

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6–8 §:ssä tarkoitetun tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava vanhemmuuden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, 8 a §:n nojalla haudatusta vainajasta tai 10 a §:n 2 momentin nojalla kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä saatuja aiempia tutkimustuloksia käyttämällä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi muiden asianosaisten lisäksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 8 a §:n nojalla haudatusta vainajasta, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi myös sen haudan hautaoikeuden haltijalle, josta on kyse, ja sen hautausmaan ylläpitäjälle, jonka alueella kyseinen hautapaikka sijaitsee.

10 a §

Aiemmat tutkimustulokset

Jos 4-7, 7 a ja 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, ennen tutkimuksen määräämistä tuomioistuimen tulee tiedustella tutkimuksen tekijältä, onko tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai onko sellainen parhaillaan tehtävänä. Tuomioistuimella on oikeus saada tieto salassapitosäännösten estämättä. Oikeus saada tieto aiemman tutkimuksen tekemisestä salassapitosäännösten estämättä on myös sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Jos oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus on tehty 1.1.2013 tai sen jälkeen, lastenvalvoja voi tilata tai tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi tutkittavasta aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Jos aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella, tietoja aiemmasta tutkimuksesta voidaan käyttää, jos tutkittava antaa siihen uuden suostumuksen.

Tuomioistuimen tulee määrätä tutkimus tehtäväksi uudelleen, jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava ei anna suostumustaan aiemmassa tutkimuksessa saatujen tietojen käyttöön tai jos tutkimus on tehty ennen 1.1.2013. Jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja siitä huolimatta, että aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella tai että oikeusgeneettinen tutkimus on tehty ennen 1.1.2013.

10 b §

Aiemmin otetut kudosnäytteet

Jos 4-7, 7 a ja 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, terveydenhuollon tai oikeuslääkinnän toimintayksiköltä voi salassapitosäännösten estämättä pyytää tietoa siitä, onko sen hallussa aiemmin otettua kudosnäytettä, josta tutkimus voidaan tehdä. Pyynnön esittäneen tulee pyynnön yhteydessä antaa selvitys siitä, että näytteen tutkiminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on tuomioistuimella ja sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6, 7, 7 a, 8 tai 8 a §:n nojalla, sen on otettava yhteyttä tutkimuksen tekijään ja pyydettävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

12 §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua tutkimusmääräystä, tuomioistuin voi

uhkasakon asettamisen sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa. Ennen virka-apumääräyksen antamista tuomioistuimen tulee tehdä 10 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedustelu tutkimuksen tekijälle siitä, onko tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta. Jos on, sovelletaan tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäneeseen tutkittavaan, mitä mainitussa pykälässä säädetään kadonneesta tutkittavasta.

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä. Vainajasta, jota ei ole haudattu, näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta. Haudatusta vainajasta otetaan luunäyte.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Luunäytteen ottaa sellainen laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tarvittava osaaminen.

Tuomioistuimen määräämä muu kuin luunäyte otetaan terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitetun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa. Lastenvalvojan valvonnassa näyte voidaan kuitenkin ottaa vain lastenvalvojan tilaamaa tutkimusta varten vanhemmuuslain 12 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä.

13 a §

Henkilöllisyyden todistaminen

Ennen näytteen ottamista tutkittavan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla. Jos oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tehdään vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilanteessa siksi, että tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, näyte voidaan ottaa, vaikka tutkittavan henkilöllisyyttä ei ole voitu luotettavasti todeta.

13 b §

Näytteen ja näytteenottoasiakirjan lähettäminen

Jos tutkimusta varten tarvittavaa näytettä ei oteta lastenvalvojan valvonnassa, tätä tarkoitusta varten laadittu näytteenottoasiakirja on annettava näytteen ottavalle terveydenhuollon ammattihenkilölle tai näytteenottoa valvovalle edustustossa palvelevalle henkilölle.

Näytteen ottajan tai näytteenottoa valvovan lastenvalvojan tai edustustossa palvelevan henkilön on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Hänen on huolehdittava siitä, että näyte otetaan 3 §:ssä tarkoitetun tutkimuksen tekijän ohjeiden mukaisesti ja että näyteputkeen merkitään näytteen antajan henkilötiedot. Näyte lähetetään viipymättä näytteenottoasiakirjan kanssa tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti.

Kun tutkimus tehdään 5 §:ssä tai 7 a §:ssä tarkoitetusta kudosnäytteestä, näytteenottoasiakirja on toimitettava näytteen hallussapitäjälle. Näytteen ottajan, näytteenoton valvojan taikka hallussapitäjän edustajan on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Näyte ja näytteenottoasiakirja on lähetettävä tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti. Lisäksi on annettava tieto siitä, mistä näyte lähetetään ja minne se tulee palauttaa, kun tutkimus on tehty.

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa näytteen 5 tai 7 a §:ssä tarkoitetusta vainajasta mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, tutkimuslaitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

17 §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, tutkimuslaitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5-7, 7 a, 8, 8 a tai 16 §:ssä tarkoitettu henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltoa haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on ratkaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

Jos vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitettua kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys.

18 §

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä säädetään.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. Hauta voidaan avata vasta sitten, kun päätös haudan avaamisesta ja näytteenotosta on lainvoimainen.

19 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta kuin sellaisesta henkilöstä, joka on vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa asianosaisena, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

20 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

- 1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitettua todistuksen antamisesta;
- 2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;
- 3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta;
- 4) 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta.

20 a §

Oikeus korvaukseen

Toisen palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön tai asiantuntijan korvaus maksetaan sille, jonka palveluksessa hän on. Toisen palveluksessa olevan oikeudesta saada itselleen korvaus on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään, määrätään tai sovitaan.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa korvaus maksetaan sille terveydenhuollon ammattihenkilölle tai asiantuntijalle, joka on tehnyt toimenpiteen tai tutkimuksen taikka antanut todistuksen tai lausunnon.

22 §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

Kun tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta otaksutusta vanhemmasta tai tämän lähisukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavaan korvaukseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

23 §

Oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavan lausunnon sisältö

Oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella annettavassa lausunnossa on mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) tutkimuksen tilannut lastenvalvoja tai määrännyt tuomioistuin;
- 3) näytteen ottaja, näytteenoton valvoja tai näytteen toimittanut hallussapitäjä;
- 4) keistä, missä ja milloin näytteet on otettu;
- 5) miten tutkittavan henkilöllisyys on todettu;
- 6) mikä näyte on otettu;
- 7) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;
- 8) käytetty tutkimusmenetelmä ja sen arviointiin mahdollisesti vaikuttavat tiedot;
- 9) periytymissäntöjen kannalta olennaiset tutkimustulokset;
- 10) olennaisista tutkimustuloksista periytymissäntöjen perusteella tehdyt päätelmät;
- 11) jos vanhemmuutta ei ole suljettu pois, tutkimustulosten tilastollinen arviointi, erityisesti vanhemmuusindeksi ja tutkimustulosten todistusvoima.

23 a §

Lausunto muiden lähisukulaisten tutkimisesta

Sen lisäksi, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään, on mainitussa lainkohdassa tarkoitettussa lausunnossa mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) lausunnon pyytänyt lastenvalvoja tai tuomioistuin;
- 3) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;
- 4) tutkittaviksi ehdotetut.

23 b §

Lausunnon lähettäminen ja tiedoksianto

Edellä 23 ja 23 a §:ssä tarkoitettu lausunto on sen valmistuttua toimitettava viipymättä sille, joka on tutkimuksen määrännyt tai tilannut. Edellä 23 a §:ssä tarkoitetun lausunnon tiedoksiannosta tutkittavalle tai hänen lailliselle edustajalleen huolehtii lausunnon pyytäjä.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 2) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 3) 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta maksettavasta korvauksesta;
- 4) 1-3 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;
- 5) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetuilla lomakkeilla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____ .

13.3 Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 12 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 627/2022, seuraavasti:

12 §

Muu selvitys

Tuomioistuin voi myös määrätä, että lapsi on hyvinvointialueen osoittaman lääkärin tai muun asiantuntijan tutkittava. Tutkimusmääräyksen lisäksi asetettavaan uhkasakkoon ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisen seurauksiin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain (378/2005) 11 §:n 2 momentissa ja 12 §:ssä säädetään uhkasakosta ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisestä oikeus-geneettisissä vanhemmuustutkimuksissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

13.4 Laki sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (295/2023) 3 §:n 3 momentti seuraavasti:

3 §

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, sovellettaessa hedelmöityshoidoista annettua lakia (1237/2006) henkilön sukupuolena pidetään henkilön syntymässä määritelyä sukupuolta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

14 Lagförslag

14.1 Lag om ändring av föräldraskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i föräldraskapslagen (775/2022) 6 § 1, 2 och 4 mom., 7 § 1 mom., 8 § 1 och 4 mom., 9 §, 10 § 2 mom., 11–13 §, 14 § 2 mom., 16 § 1 mom., 17 §, 23 § 2 mom., 27 §, 29 § 2 mom., 32 § 2 mom., 33 §, 34 § 3 mom., 36 §, rubriken för 40 §, 40 § 2 mom., 42–44 §, 45 § 2 och 3 mom., 47 § 2 mom., 50 § 1 mom., 63 § 1 mom., 67 § 4 mom. och 69 § 1 mom.

samt *fogas* till 16 § ett nytt 3 mom., till 23 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 26 § ett nytt 2 mom., till 29 § 1 mom. en ny 3 punkt och till 48 § ett nytt 4 mom. som följer:

2 kap.

Utredande av föräldraskap

6 §

Syftet med föräldraskapsutredning och när sådan görs

Syftet med en föräldraskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa eller bevisa att ett barn har en far eller en mor.

Barnatillsyningsmannen ska utreda föräldraskapet när denne får kännedom om ett barn under 18 år eller när en person vill erkänna sitt föräldraskap och det för barnet inte har konstaterats eller fastställts två föräldrar.

Moderskap i enlighet med 5 § 1 mom. utreds inte om en far kan fastställas för barnet och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter med stöd av vilka någon annan än den förmodade fadern är barnets andra förälder. Faderskapet utreds inte om moderskapet till barnet har erkänts på grundval av ett i 5 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter som ger anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

7 §

Inledande och avskrivning av föräldraskapsutredning

En föräldraskapsutredning kan inledas redan före barnets födelse, om möjligheterna att få bevis för föräldraskapet annars skulle äventyras eller om det finns något annat särskilt skäl till detta. Det prov som behövs på barnet vid en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning kan dock tas först efter barnets födelse.

8 §

Utredare av föräldraskap

Föräldraskapet utreds av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område den mor som har fött barnet har sin i lagen om hemkommun (201/1994) avsedda hemkommun. Om barnet har fyllt 15 år eller om det inte har utretts vem den mor är som har fött barnet, om den mor som har fött barnet är försvunnen eller död eller inte har hemkommun i Finland, ska föräldraskapet dock utredas av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet har sin hemkommun eller, om barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet vistas.

Vad som i denna paragraf och i 11, 19, 22, 66 och 67 § föreskrivs om välfärdsområden tillämpas på Åland på kommunerna i landskapet Åland.

9 §

Överläggning inför föräldraskapsutredning

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att barnets andra förälder utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den person som kan vara barnets andra förälder. Om föräldraskap utreds med stöd av 6 § 3 mom., ska också barnets andra förälder kallas till överläggningen.

Om moderskapet för den som har fött barnet eller barnets båda föräldrar utreds, kallas till överläggningen utöver barnet, om det har fyllt 15 år, om det är möjligt också de personer som är eller kan vara barnets föräldrar. Till överläggningen kan vid behov också kallas barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare, om denne inte är någon av de ovannämnda personerna.

10 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

När den som med stöd av 2 eller 3 § eller på grundval av ett erkännande enligt 19 § är eller kan vara barnets andra förälder lämnar uppgifter är personen skyldig att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

11 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för föräldraskapsutredningen tillämpas vad som i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) föreskrivs om välfärdsområdets rätt att få uppgifter. Barnatillsyningsmannen har trots sekretessbestämmelserna rätt att också av arbetsgivaren till den förmodade föräldern och av en sådan utövare av inkvarteringsverksamhet som avses i lagen om inkvarterings- och förplägnadsverksamhet (308/2006) få nödvändiga uppgifter för att utreda den förmodade förälderns identitet och bosättningsort.

12 §

Anskaffande av genetisk och medicinsk utredning

Barnatillsyningsmannen ska i samband med föräldraskapsutredningen beställa en i 1 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005) avsedd rättsgenetisk föräldraskapsundersökning av barnet och av den person som är eller kan vara barnets förälder, om den förmodade föräldern begär en undersökning eller om barnatillsyningsmannen i övrigt anser att en sådan behövs. Om en undersökning enligt den lagen kan förordnas att gälla någon annan person än de ovannämnda och barnatillsyningsmannen anser att det är befogat, kan barnatillsyningsmannen beställa en undersökning även i fråga om den personen.

En rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som barnatillsyningsmannen beställt kan göras endast med samtycke av den som avses ge ett prov. Om ett barn som på grund av sin ålder och utvecklingsnivå inte själv kan ge sitt samtycke inte har någon vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som skulle kunna ge samtycket för barnets räkning, kan provet tas utan samtycke under barnatillsyningsmannens uppsikt för att föräldraskapet ska kunna utredas, om inte den vars föräldraskap utredningen gäller motsätter sig detta. Om undersökningen gäller en avliden eller ett prov som tidigare tagits på en avliden och den avlidne inte under sin livstid har samtyckt till en undersökning, krävs samtycke av den avlidnes rättsinnehavare.

Om avsikten är att beställa en undersökning som gäller båda föräldrarna, den ena föräldern eller någon annan nära släkting till den eventuella fadern eller den mor som har fött barnet, tillämpas på en av barnatillsyningsmannen beställd undersökning och i fråga om samtycke till den vad som föreskrivs om av domstol förordnad undersökning i 6, 7, 8 och 9 § samt 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

13 §

Information och meddelanden till den person som är föremål för undersökningen

Innan det tas ett prov som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och innan undersökningen beställs ska barnatillsyningsmannen förklara för den som är föremål för undersökningen vilka åtgärder som hänför sig till undersökningen, vad undersökningen innebär för föräldraskapsutredningen och vilka de i 12 § 1–3 mom. föreskrivna förutsättningarna för att genomföra undersökningen är.

När barnatillsyningsmannen fått det utlåtande som bygger på den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen ska barnatillsyningsmannen utan dröjsmål underrätta den som är föremål för undersökningen om utlåtandets innehåll.

14 §

Nedläggning av föräldraskapsutredning

Barnatillsyningsmannen får besluta att föräldraskapsutredningen läggs ned, om

1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa föräldraskapet,

- 2) det prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte har kunnat tas,
3) barnet har fötts till följd av i 1 § i lagen om assisterad befruktning avsedd assisterad befruktning av den mor som har fött barnet och som har fått behandlingen ensam samtidigt som det är utrett att spermadonatorn inte har gett sitt samtycke på det sätt som avses i 16 § 2 mom. i den lagen till att kunna fastställas vara far till ett barn som föds till följd av en sådan behandling,
4) ingen har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda föräldraskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att föräldraskapet utreds.

16 §

Tillfälle att erkänna föräldraskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller någon annan utredning kan anses sannolikt att en viss person är förälder till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge den som är delaktig i ärendet tillfälle att erkänna sitt föräldraskap.

Om föräldraskapsutredningen gäller utredande av den mor som har fött barnet, ges inget tillfälle att erkänna föräldraskapet. Barnatillsyningsmannen har dock skyldighet att föra barnets talan för fastställande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om tillräcklig utredning om moderskapet inte har fåtts i samband med föräldraskapsutredningen och de i 2 mom. föreskrivna förutsättningarna, utom de som gäller erkännande av föräldraskap, inte uppfylls.

17 §

Sökande av ändring

Vid sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen i ett beslut av barnatillsyningsmannen om att lägga ned eller återuppta en föräldraskapsutredning tillämpas vad som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Rätt att anföra besvär har utöver vad som föreskrivs i den lagen den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som anser sig vara barnets förälder.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av faderskap och moderskap finns i 32 och 33 §. Om ett beslut om nedläggning av föräldraskapsutredningen har fattats i fråga om utredningen av faderskap eller den mor som har fött barnet, ska till det beslut om nedläggning som barnatillsyningsmannen fattat med stöd av 14 § fogas information om rätten att väcka talan om fastställande av faderskapet eller moderskapet och om tidsfristen för den.

3 kap.

Erkännande av föräldraskap

23 §

Hörande

Om moderskapet för den mor som har fött barnet ska utredas, ska barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för barnet ges tillfälle att bli hörd innan det protokoll som ska upprättas över föräldraskapsutredningen sätts upp.

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra än de personer som avses i 1 eller 2 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske muntligt eller skriftligt. Också den som enligt 21 § 2 mom. kan ta emot ett erkännande kan sköta ett hörande.

26 §

Inlämnande av handlingar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Om föräldraskapsutredningen gäller utredning av den mor som har fött barnet, ska den barnatillsyningsman som har skött föräldraskapsutredningen lämna in protokollet över föräldraskapsutredningen med bilagor till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

4 kap.

Samtycke av rättsinnehavare till fastställande av föräldraskap

27 §

Samtycke till fastställande av föräldraskap utan rättegång

Om ett barn har fötts utom äktenskapet och om faderskapsutredningen i fråga om det minderåriga barnet och den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen eller ett skriftligt intyg över assisterad befruktning visar att en person som avlidit är far till barnet, kan personens rättsinnehavare efter barnets födelse ge sitt samtycke till att faderskapet fastställs utan rättegång genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata förutsatt att barnet inte har erkänts eller att talan för fastställande av faderskap inte är anhängig.

Vad som i 1 mom. föreskrivs om fastställande av faderskap tillämpas också på fastställande av moderskap, om utredningen av moderskapet till ett minderårigt barn och den rättsgenetiska föräldraskapsutredningen eller det skriftliga intyget över assisterad befruktning visar att den avlidna personen är barnets mor och talan om fastställande av moderskapet inte är anhängig.

5 kap.

Fastställande av föräldraskap hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

29 §

Behörighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föräldraskap fastställs av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, om

- 1) föräldraskapet har erkänts i enlighet med 18–25 § och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är barnets ena förälder,
- 2) rättsinnehavarna till en person som har avlidit har gett sitt samtycke i enlighet med 27 och 28 § till att föräldraskapet till barnet fastställs genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, och det utifrån en föräldraskapsutredning enligt 27 § kan anses vara klarlagt att personen är barnets ena förälder,
- 3) moderskapet för den mor som har fött barnet har utretts på det sätt som avses i 2 kap. och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är mor till barnet.

Om föräldraskapsutredningen och den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen visar föräldraskapet och tilläggsutredning inte skäligen kan fås, kan föräldraskapet fastställas även när de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga.

6 kap.

Rättegång om fastställande av föräldraskap

32 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av faderskap samt parter

Den som anser sig vara far till ett barn har rätt att väcka talan om fastställande av faderskapet mot barnet, om

- 1) barnatillsyningsmannen har lagt ned faderskapsutredningen på grund av att de prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte har kunnat tas, eller
 - 2) Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt faderskapet och det finns någon annan anledning till att faderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.
-

33 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av moderskap samt parter

Ett barn för vilket faderskap inte har konstaterats på grundval av äktenskapet för den mor som har fött barnet och ett andra föräldraskap inte har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller genom domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är dess mor kräva att moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 5 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till att moderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

Ett barn för vilket moderskapet för den mor som har fött barnet inte har konstaterats eller fastställts, kan kräva att moderskapet fastställs enligt 2 § genom att väcka talan mot den person som barnet förmodar vara modern. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 2 § har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt moderskapet.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder personens rättsinnehavare i dennes ställe.

34 §

Begränsningar i talerätten

Den som anser sig vara mor till ett barn ska väcka talan inom ett år från den dag då personen fick del av ett i 33 § 2 eller 4 mom. avsett beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

36 §

Instämmande som svarande

Om barnet kräver att faderskapet fastställs, ska barnet stämma den som kan antas vara barnets far som svarande.

Om barnet kräver att ett moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs, ska barnet stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 5 § 1 mom. som svarande. Om barnet kräver att ett moderskap enligt 2 § fastställs, ska barnet stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 2 § som svarande.

Om det finns flera i 1, 2 eller 3 mom. avsedda personer, kan de stämmas in såsom svarande i samma rättegång. De tänkbara föräldrarna ska stämmas in som svarande i

samma rättegång, om det är uppenbart att detta krävs för att ärendet ska kunna utredas. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 2 § är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av moderskap avgöras innan ärendet om fastställande av faderskap avgörs. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 5 § 1 mom. är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av faderskap avgöras innan ärendet om fastställande av moderskap avgörs.

Om talan väcks mot barnet med stöd av 32 § 2 mom. eller 33 § 2 eller 4 mom., kan också de som vid sidan av käranden kan komma i fråga som förälder till barnet stämmas in som svarande.

Om det med hjälp av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning har klarlagts att en viss person inte kan vara barnets förälder, får personen inte utan särskilda skäl stämmas in som svarande.

40 §

Återkallande av talan och uteslutande av föräldraskap

När talan om fastställande av föräldraskap förs mot flera svarande kan domstolen innan frågan om föräldraskapet slutligt avgörs förkasta talan mot en eller flera av svarandena, om det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning måste anses vara bevisat att svaranden i fråga inte kan vara barnets förälder.

42 §

Behandling av ärendet vid sökande av ändring

Om käranden eller svaranden söker ändring i en dom om föräldraskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som ändringssökandet inte avser. Ärendet ska dock inte utan särskilda skäl tas till behandling till den del det gäller en sådan person som ändringssökandet inte avser och mot vilken ett anspråk har förkastats av den anledningen att personen utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte kan vara barnets förälder.

7 kap.

Upphävande av föräldraskap

43 §

Grunderna för upphävande av faderskap

Ett faderskap som har konstaterats med stöd av 3 § eller genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det med hjälp av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller annars har klarlagts att det inte finns ett i 4 § 2 eller 3 mom. avsett förhållande mellan den som har konstaterats eller fastställts vara far och barnet.

44 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett i 2 § eller 5 § 1 mom. avsett förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet.

45 §

Upphävande av föräldraskap genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Om den mor som har fött barnet och barnets andra förälder tillsammans på det sätt som avses i 6 § 3 mom. 1 punkten har begärt att barnatillsyningsmannen utreder föräldraskapet och det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning kan konstateras att den äkta mannen eller den som erkänt barnet inte kan vara far till barnet, kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på gemensam ansökan av föräldrarna fastställa att den äkta mannen eller den som erkänt föräldraskap före barnets födelse inte är barnets far. Ärendet kan avgöras utan att barnet hörs. Ansökan till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska lämnas in inom ett år från barnets födelse.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får inte avgöra ett i 1 eller 2 mom. avsett ärende, om den mor som har fött barnet har fått assisterad befruktning vid den tidpunkt då barnet har avlats. I beslut enligt 1 och 2 mom. av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får ändring inte sökas genom besvär.

47 §

Parter i talan om upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får i de fall som avses i 48 § 2 och 4 mom. väckas också av den som i stället för den person som avses i 1 mom. anser sig vara barnets förälder.

48 §

Begränsningar i talerätten

En person som anser sig vara mor till ett barn i stället för den person som har fastställts som den mor som har fött barnet har rätt att väcka talan om upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om

- 1) personen visar att det är sannolikt att beslutet om moderskap har grundat sig på felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten, och
- 2) domstolen bedömer att det är förenligt med barnets bästa att talan väcks.

50 §

Frist för väckande av talan

Om faderskapet konstaterats på grundval av äktenskap, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den vars faderskap har konstaterats på grundval av äktenskap väcka talan inom två år från barnets födelse. Om föräldraskapet har fastställts på grundval av erkännande eller utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den som erkänt barnet väcka talan om upphävande av föräldraskapet inom två år från det att föräldraskapet fastställdes.

9 kap.

Särskilda bestämmelser

63 §

Utredande av barns åsikt

När barnets bästa för ett barn under 15 år bedöms i en situation som avses i 14 § 2 mom. 4 punkten eller 48 § 1 mom. eller 2 mom. 3 punkten eller 4 mom. 2 punkten ska barnets egna önskemål och åsikt utredas och beaktas i den mån det är möjligt med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Barnets åsikt ska utredas på ett fin-känsligt sätt och med hänsyn till barnets utvecklingsnivå. Det ska förklaras för barnet i vilket syfte barnets åsikt utreds och hur utredandet sker.

67 §

Register över förhandserkännanden

Utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet har Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Statens ämbetsverk på Åland och välfärdsområdet rätt att trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter ur registret över förhandserkännanden få de uppgifter

som är nödvändiga för skötseln av deras uppgifter i samband med utredning eller fastställande av ett barns föräldraskap.

69 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) anmälan om barnets födelse,
- 2) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.

Denna lag träder i kraft den 20 . Denna lag ska tillämpas också när barnet har fötts före ikraftträdandet av denna lag.

14.2 Lag om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) lagens rubrik, 1 och 2 §, 4–8 §, 9 § 2 mom., 10 §, 11 § 1 mom., 12 § 2 mom., 13 och 16 §, 17 § 1 och 3 mom., 18 §, 19 § 1 mom., 20 § och 22–24 §, av dem 2 och 13 § sådana de lyder i lag 12/2015 och 22 § sådan den lyder i lag 744/2015, samt *fogas* till lagen nya 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a och 23 b § som följer:

Lag om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar.

Med rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (*undersökning*) avses sådan undersökning av människans gener, annat ärflikt DNA eller genprodukter som görs för fastställande eller upphävande av föräldraskap.

2 §

Initiativ till undersökning

I samband med ett mål om fastställande eller upphävande av föräldraskap som domstolen behandlar kan den förordna om undersökning, om en part kräver en undersökning eller om domstolen i övrigt anser att en sådan behövs för att saken ska kunna utredas. Barnatillsyningsmannen kan beställa en undersökning, om förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen (775/2022) är uppfyllda.

4 §

Undersökning som gäller parter

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska gälla barnet, den mor som har fött barnet eller någon annan som är part i målet. I ett mål som gäller upphävande av föräldraskap kan domstolen också bestämma att en undersökning ska göras beträffande någon annan person, om det utifrån de omständigheter som kommit fram i målet finns skäl att anta att denne är förälder till barnet.

5 §

Undersökning som gäller försvunna eller avlidna personer

Om kännedom inte fås om var en i 4 § avsedd person som ska undersökas befinner sig, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett existerande vävnadsprov som tidigare har tagits av personen eller att man i undersökningen

använder uppgifter om personen från en tidigare undersökning. Närmare bestämmelser om användning av tidigare undersökningens resultat finns i 10 a § och närmare bestämmelser om tidigare tagna vävnadsprov i 10 b §.

Om den som ska undersökas har avlidit, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett vävnadsprov som tagits eller ska tas av den avlidne. Om den avlidne är försvunnen eller inte har kunnat identifieras tillförlitligt eller om den avlidne har begravts eller kremerats, kan domstolen utfärda ett sådant förordnande som avses i 1 mom. Bestämmelser om undersökning av en begravd avliden finns i 8 a §.

En undersökning som gäller en försvunnen eller avliden person får dock inte utan särskilda skäl förordnas att göras i fråga om en person vars föräldraskap det inte är fråga om förrän det har visat sig att man genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern inte får tillräcklig utredning för att föräldrafrågan ska kunna avgöras.

6 §

Undersökning som gäller barnets förmodade mor- och farföräldrar

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska göras beträffande den förmodade förälderns båda föräldrar, om de samtycker till det och om den förmodade föräldern har försvunnit eller avlidit och en undersökning inte kan göras på det sätt som anges i 5 § 1 eller 2 mom.

7 §

Undersökning som gäller andra nära släktingar till den förmodade föräldern

Om det inte kan förordnas att en undersökning ska göras på det sätt som anges i 4–6 §, kan domstolen bestämma att undersökningen ska gälla den ena av den förmodade förälderns föräldrar eller någon annan av den förmodade förälderns nära släktingar med dennes samtycke.

7 a §

Undersökning som gäller försvunna eller döda mor- eller farföräldrar eller nära släktingar

Om den som ska undersökas och som avses i 6 eller 7 § har försvunnit eller avlidit, tillämpas 5 § 1 och 2 mom., om inte den som ska undersökas före sitt försvinnande eller sin död har förbjudit att undersökningen görs.

8 §

Undersökning som gäller nära släktingar till andra än den förmodade föräldern

Vad som i 6, 7 och 7 a § föreskrivs om undersökning som gäller nära släktingar till den förmodade föräldern tillämpas på nära släktingar till andra än den förmodade föräldern, om man genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern eller dennes nära släktingar inte kan få tillräcklig utredning för att föräldrafrågan ska kunna avgöras.

8 a §

Undersökning som gäller begravda avlidna

Domstolen kan utfärda ett förordnande om gravöppning och tagande av vävnadsprov i fråga om en begravd avliden, om

1) inte ett tidigare taget vävnadsprov av den avlidne finns att tillgå och det inte finns uppgifter om den avlidne i en tidigare undersökning, och

2) undersökningen inte kan genomföras med hjälp av en levande person eller om det genom dessa undersökningar inte kan fås tillräcklig utredning för att föräldrafrågan ska kunna avgöras.

Ett förordnande om gravöppning riktas till den på vars begravningsplats den avlidne i fråga har begravts. Ett förordnande om att ta vävnadsprov riktas till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården inom vars område begravningsplatsen finns.

9 §

Att ge och återta samtycke

Den som ska undersökas eller, i sådana fall som avses i 1 mom., dennes intressebevakare eller någon annan laglig företrädare kan återta sitt samtycke tills resultatet av undersökningen sänts till den barnatillsyningsman som beställt undersökningen eller den domstol som förordnat om den. Undersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om att samtycket återkallats.

10 §

Hörande

Innan domstolen utfärdar ett förordnande om undersökning enligt 4 eller 6–8 § ska den ge parterna i ett mål som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap och den som ska undersökas tillfälle att bli hörda.

Om undersökningen görs med hjälp av tidigare undersökningsresultat från ett vävnadsprov enligt 5 §, från en begravd avliden enligt 8 a § eller från en försvunnen eller avliden person enligt 10 a 2 mom. ska domstolen innan den förordnar om en undersökning utöver de övriga parterna ge maken eller maken eller den efterlevande maken eller maken samt arvingarna till den person som provet tagits av eller avses att tas av tillfälle att bli hörda. Om en intressebevakare förordnats för en försvunnen person ska även intressebevakaren ges tillfälle att bli hörd.

Om undersökningen görs enligt 8 a § i fråga om en avliden som begravts, ska domstolen innan den förordnar om undersökning ge även innehavaren av gravrätten till graven i fråga och huvudmannen för den begravningsplats inom vars område gravplatsen i fråga finns tillfälle att bli hörda.

10 a §

Tidigare undersökningsresultat

Om den som ska undersökas och som avses i 4–7, 7 a och 8 § har försvunnit eller avlidit, ska domstolen innan undersökningen förordnas höra sig för hos undersökningsmyndigheten om det tidigare har gjorts en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning av den som ska undersökas eller om en sådan undersökning pågår för närvarande..

Domstolen har rätt att få informationen trots sekretessbestämmelserna. Rätt att få vetenskap om att en tidigare undersökning har gjorts har trots sekretessbestämmelserna också den som enligt föräldraskapslagen får föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Om en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning har gjorts den 1 januari 2013 eller senare, får barnatillsyningsmannen beställa uppgifter om den som ska undersökas från den tidigare undersökningen för att användas vid undersökningen eller domstolen förordna att sådana uppgifter ska användas. Om den tidigare undersökningen har gjorts med samtycke av den som ska undersökas får uppgifter från den tidigare undersökningen användas, om den som ska undersökas ger ett nytt samtycke till det.

Domstolen ska förordna att undersökningen ska göras på nytt, om den som ska undersökas och som avses i 4 § inte ger sitt samtycke till att uppgifter som fås vid den tidigare undersökningen används eller om undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013. Om den som ska undersökas och som avses i 4 § har försvunnit eller avlidit, kan domstolen bestämma att uppgifter som fås vid en tidigare undersökning ska användas vid undersökningen trots att den tidigare undersökningen har gjorts med den undersöktes samtycke eller att den rättsgenetiska undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013.

10 b §

Tidigare tagna vävnadsprov

Om den som ska undersökas och som avses i 4–7, 7 a och 8 § har försvunnit eller avlidit, får av en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvård eller rättsmedicin trots sekretessbestämmelserna begäras uppgifter om huruvida verksamhetsenheten har ett tidigare taget vävnadsprov utifrån vilket undersökningen kan göras. Den som framställt begäran ska i samband med begäran visa att undersökningen av provet kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har domstolen och den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

11 §

Förordnande om undersökning

Innan domstolen förordnar att en undersökning enligt 6, 7, 7 a, 8 eller 8 a § ska göras ska den kontakta undersökningsmyndigheten och av undersökningsmyndigheten begära ett skriftligt utlåtande om en undersökning främjar utredningen av ärendet och

om det i samband med undersökningen kan komma fram omständigheter som gäller den undersöktes egen eller hans eller hennes barns härkomst. Utlåtandet ska delges den som ska undersökas eller i sådana fall som avses i 9 § 1 mom. dennes intressebevakare eller lagliga företrädare.

12 §

Underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning

Om det är sannolikt att den som ska undersökas eller dennes lagliga företrädare trots ett vite inte kommer att iaktta det förordnande som avses i 11 § 2 mom., kan domstolen i stället för att förelägga vite bestämma att den som ska undersökas ska hämtas till provtagningen och att provet får tas mot hans eller hennes eller den lagliga företrädarens vilja. Innan ett förordnande om handräckning utfärdas ska domstolen göra en i 10 a § 1 mom. avsedd förfrågan till undersökningsmyndigheten om huruvida det tidigare har gjorts en rättsgenetisk föräldraundersökning i fråga om den som ska undersökas. Om det har gjorts, tillämpas på den som ska undersökas och som underlåtit att iaktta förordnandet om undersökning vad som i nämnda paragraf föreskrivs om den som ska undersökas och som är försvunnen.

13 §

Provtagning

För undersökningen tas det på levande personer ett cellprov från munnens slemhinna, om det inte finns särskilda skäl att ta ett blodprov. Provet på avlidna, som inte har begravts, tas från sådan vävnad som finns att tillgå. På avlidna som har begravts tas ett benprov.

Blodprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning för att ta blodprov. Benprov tas av en sådan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som behövs.

Andra prov som domstolen bestämmer än benprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Cellprov från munnens slemhinna kan även tas under uppsikt av barnatillsyningsmannen eller en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen. Under uppsikt av barnatillsyningsmannen kan dock prov tas endast för en undersökning som barnatillsyningsmannen har beställt, när förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen uppfylls.

13 a §

Styrkande av identiteten

Innan provet tas ska den som ska undersökas för provtagaren eller den som övervakar provtagningen styrka sin identitet med identitetshandlingar eller på något annat jämförbart tillförlitligt sätt. Om en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning görs i en sådan situation som avses i 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen därför att de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga, kan provet tas även om identiteten hos den som ska undersökas inte har kunnat fastställas på ett tillförlitligt sätt.

13 b §

Sändande av prov och provtagningshandlingar

Om det prov som behövs för en undersökning inte tas under barnatillsyningsmannens uppsikt, ska den provtagningshandling som upprättats för detta syfte lämnas till den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som tar provet eller till den person som tjänstgör vid beskickningen och som övervakar provtagningen.

Provtagaren eller den barnatillsyningsman som övervakar provtagningen eller den person som tjänstgör vid beskickningen ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Han eller hon ska se till att provet tas i enlighet med den i 3 § avsedda undersökningsmyndighetens anvisningar och att provgivarens personuppgifter antecknas på provröret. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar.

När undersökningen gäller vävnadsprov som avses i 5 eller 7 a §, ska provtagningshandlingen sändas till den som har hand om provet. Provtagaren, den som övervakar provtagningen eller en företrädare för den som har hand om provet ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar.

Dessutom ska det ges information om varifrån provet sänds och vart det ska sändas när undersökningen har gjorts.

16 §

Provtagning för en framtida undersökning

På begäran får en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning utan samtycke av den efterlevande maken eller maken och arvingarna ta ett prov av en i 5 eller 7 a § avsedd avliden person för en eventuell undersökning, om den som framställer begäran visar att provtagning kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Ett prov som avses i 1 mom. får förstöras när två år har gått från det att provet togs, om inte det sjukhus, den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, den undersökningsanstalt eller den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har hand om provet har underrättats om att ett mål som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap har inletts vid en domstol. Ett prov som har tagits på detta sätt får inte undersökas utan samtycke av den avlidnes efterlevande make eller maka och arvingarna eller utan förordnande av domstol.

17 §

Förbud mot att förstöra prov

Domstolen kan vid vite förbjuda ett sjukhus, en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, en undersökningsanstalt eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården att förstöra andra prov än de som tagits med stöd av denna lag av en person som avses i 5-7, 7 a, 8, 8 a eller 16 §. Ett sådant förbud kan meddelas på ansökan, om sökanden visar att provet kan behövas för bevisningen i ett sådant mål angående fastställande eller upphävande av föräldraskap där sökanden är part eller som sökanden har för avsikt att inleda. Ansökan ska omedelbart delges den som förbudet avses gälla. Därefter gäller förbudet temporärt tills domstolen har avgjort ansökningsärendet. Det förbud som domstolen meddelat gäller tills frågan om fastställande eller upphävande av föräldraskap har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom.

Har någon rättegång om fastställande eller upphävande av föräldraskap inte inletts, tillämpas på anhängiggörande och behandling av ärenden som gäller förbud enligt denna paragraf 8 kap. i rättegångsbalken. Ansökan behandlas vid den domstol som skulle vara behörig att behandla den talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap som ansökan gäller.

18 §

Tillämpning av vissa bestämmelser i rättegångsbalken

När domstolen har bestämt att någon som ska undersökas ska hämtas till provtagning, tillämpas 12 kap. 32 § i rättegångsbalken på betalning och ersättning för kostnaderna för hämtningen.

Besvär över avgöranden som tingsrätten meddelat med stöd av denna lag under en rättegång får anföras särskilt i enlighet med 25 kap. i rättegångsbalken. Besvären ska behandlas skyndsamt. En grav får öppnas först när beslutet om gravöppning och provtagning har vunnit laga kraft.

19 §

Förskottsbetalning av kostnader för resor och uppehälle

När domstolen har bestämt om provtagning av någon annan än den som är part i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap, har denne rätt att på begäran få ersättning av statsmedel för de kostnader för resor och uppehälle som är nödvändiga för provtagningen. Domstolen kan förordna att ersättningen ska betalas i förskott om den som ska undersökas begär detta.

20 §

Betalning av kostnader

Av statsmedel betalas ersättning

- 1) för provtagning enligt 13 och 14 § samt för givande av intyg enligt 11 § 3 mom.,
- 2) för undersökning som förordnats av domstolen eller som beställts av barnatillsyningsmannen samt för utlåtande därom,

- 3) för givande av utlåtande enligt 11 § 1 mom.,
- 4) för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven.

20 a §

Rätt till ersättning

Om en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller en sakkunnig som anlitas är anställd hos någon annan, betalas ersättningen till den som personen i fråga är anställd hos. I fråga om rätten för den som är anställd hos någon annan att själv få ersättning gäller vad som särskilt föreskrivs, bestäms eller avtalas.

I andra fall än de som avses i 1 mom. betalas ersättningen till den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården eller den sakkunniga som vidtagit åtgärden, gjort undersökningen, utfärdat intyget eller lämnat utlåtandet.

22 §

Ersättning för ekonomisk förlust

Om domstolen har bestämt att en undersökning ska gälla en sådan förmodad förälder eller en sådan nära släkting till den förmodade föräldern som inte är part i rättegången, ska i fråga om ersättning till den undersökte för ekonomisk förlust tillämpas vad som i 17 kap. 65 § i rättegångsbalken föreskrivs om ersättning till vittnen.

23 §

Innehållet i ett utlåtande om en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

I ett utlåtande om en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska det anges

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,
- 2) den barnatillsyningsman som har beställt undersökningen, eller den domstol som har förordnat om undersökning,
- 3) provtagaren, den som övervakat provtagningen eller den som har haft hand om provet och sänt det,
- 4) av vilka personer proven har tagits och var och när provtagningen har skett,
- 5) hur identiteten hos den undersökta har fastställts,
- 6) vilket slags prov det är fråga om,
- 7) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,
- 8) undersökningsmetoden och vad som eventuellt kan påverka bedömningen av den,
- 9) undersökningsresultat som är av relevans med tanke på ärftlighetslagarna,

- 10) vilka slutsatser som utifrån ärfthighetslagarna har dragits av de relevanta undersökningsresultaten,
- 11) om föräldraskap inte har kunnat uteslutas, en statistisk bedömning av undersökningsresultaten, särskilt föräldraskapsindexet och undersökningsresultatens beviskraft.

23 a §

Utlåtande om undersökning av andra nära släktingar

Utöver vad som föreskrivs i 11 § 1 mom. ska det utlåtande som avses i det momentet innehålla uppgift om

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,
- 2) den barnatillsyningsman eller den domstol som har begärt utlåtandet,
- 3) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,
- 4) vilka som föreslås bli undersökta.

23 b §

Sändande och delgivning av utlåtande

När ett i 23 och 23 a § avsett utlåtande har blivit klart ska det utan dröjsmål sändas till den som har förordnat om eller beställt undersökningen. Den som har begärt ett utlåtande som avses i 23 a § ska se till att utlåtandet delges den som ska undersökas eller personens företrädare.

24 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) den ersättning som betalas för provtagning, utfärdande av intyg till den som undersökts och sändande av prov,
- 2) den ersättning som betalas för utförande av undersökningar, för utlåtanden med anledning av undersökningar och för sändande av sådana utlåtanden samt för utfärdande och sändande av utlåtanden som avses i 11 § 1 mom.,
- 3) den ersättning som betalas för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven,

- 4) förfarandet vid fakturering av ersättningar som avses i 1–3 punkten samt om vilka uppgifter räkningarna ska innehålla,
- 5) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.

Bestämmelser om vilka handlingar som vid rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar ska lämnas på för ändamålet fastställda blanketter utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Institutet för hälsa och välfärd fastställer blankettformulären.

25 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 20 .

14.3 Lag om ändring av lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) 12 § 3 mom., sådant det lyder i lag 627/2022, som följer:

12 §

Annan utredning

Domstolen kan också bestämma att barnet ska undersökas av en läkare eller någon annan sakkunnig som har anvisats av välfärdsområdet. I fråga om vite som ska föreläggas utöver ett förordnande om undersökning och påföljderna av underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning tillämpas vad som i 11 § 2 mom. och 12 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005) föreskrivs om vite och underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning vid rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar.

Denna lag träder i kraft den 20 .

14.4 Lag om ändring av lagen om könsfastställelse

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om könsfastställelse (295/2023) 3 § 3 mom. som följer:

3 §

Rättsverkningar av fastställande av kön

Trots vad som föreskrivs i 1 mom. betraktas vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) som en persons kön det kön som definierats vid personens födelse.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Liitteet

Liite 1. Ehdotus valtioneuvoston asetukseksi oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista.

Valtioneuvoston asetus

oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta maksettavista korvauksista

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti säädetään oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain (378/2005) 24 §:n 1 momentin nojalla:

1 §

Korvaukset

Lastenvalvojan tilauksesta tai tuomioistuimen määräyksestä tehdystä toimenpiteestä tai tutkimuksesta ja annetusta lausunnosta maksetaan enintään seuraavat korvaukset lisättyinä mahdollisella arvonlisäverolla:

- 1) oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annetun lain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettu lausunto riippumatta tutkittavaksi ehdotettujen määrästä yhteensä 100 euroa;
- 2) verinäytteen, suun limakalvonäytteen tai muun kudoksenäytteen ottaminen terveydenhuollon toimintayksikössä todistuksineen 10 euroa;
- 3) oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus ja sen perusteella annettava lausunto kunkin tutkittavan osalta 280 euroa;
- 4) DNA:n eristäminen luukudoksesta 240 euroa;
- 5) luunäytteen ottaminen haudatusta vainajasta todistuksineen 300 euroa per hauta;
- 6) haudan avaaminen 5 kohdassa tarkoitettua näytteenottoa varten ja haudan ennallistaminen 700 euroa.

Edellä 3 kohdassa tarkoitettuun korvaukseen oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta sisältyvät tarvittavat näytteenottovälineet ja näytteiden lähetyskulut.

Edellä 5 kohdassa tarkoitettun korvauksen lisäksi maksetaan matkakulut valtion matkustussäännön mukaan todellisten ja asian hoitamiseksi tarpeellisten kustannusten mukaisesti.

2 §

Näytteenotto- ja tutkimuskorvausten maksaminen

Edellä 1 §:n 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitetut korvaukset maksaa oikeusministeriö sille toimitetun laskun perusteella. Laskuun on merkittävä oikeusministeriön määräämät tiedot.

Edellä 1 §:n 1 momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitetut korvaukset maksaa tuomioistuin sille toimitetun laskun perusteella. Laskuun on merkittävä tuomioistuinviraston määräämät tiedot.

3 §

Voimaantulo

Tämä asetus tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä asetuksella kumotaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta ja lääketieteellisestä selvityksestä annettu valtioneuvoston asetus (805/2022).

Bilaga 2. Förslag till statsrådets förordning om ersättningar för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

Statsrådets förordning om ersättningar för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

I enlighet med statsrådets beslut föreskrivs med stöd av 24 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005):

1 §

Ersättningar

I ersättning för åtgärder, undersökningar och utlåtanden som barnatillsyningsmannen har beställt eller en domstol har förordnat om betalas högst följande belopp utökade med eventuell mervärdesskatt:

- 1) utlåtande som avses i 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning oberoende av antalet personer som föreslås bli undersökta 100 euro,
- 2) blodprov, prov från munnens slemhinna eller något annat vävnadsprov som tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården tillsammans med intyg 10 euro,
- 3) rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och utlåtande om den för varje undersökt persons del 280 euro,
- 4) DNA-extraktion ur benvävnad 240 euro,
- 5) benprov av en begravd avliden med intyg 300 euro per grav,
- 6) öppnande av en grav för provtagning enligt 5 punkten och återställande av graven 700 euro.

I den ersättning för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som avses i 3 punkten ingår behövliga provtagningsinstrument och försändelsekostnaderna.

Utöver den ersättning som avses i 5 punkten betalas resekostnader enligt statens resereglemente i enlighet med de faktiska kostnader som skötseln av ärendet kräver.

2§

Betalning av provtagnings- och undersökningskostnader

De ersättningar som avses i 1 § 1 mom. 1–4 punkten betalas av justitieministeriet enligt faktura. Justitieministeriet bestämmer vilka uppgifter som ska antecknas i fakturorna.

De ersättningar som avses i 1 § 1 mom. 5 och 6 punkten betalas av domstolen enligt faktura. Domstolsverket bestämmer vilka uppgifter som ska antecknas i fakturorna.

3 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .

Genom denna förordning upphävs statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning (805/2022).

Liite 3. Rinnakkaistekstit

1.

Laki

vanhemmuuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vanhemmuuslain (775/2022) 6 §:n 1, 2 ja 4 momentti, 7 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 ja 4 momentti, 9 §, 10 §:n 2 momentti, 11-13 §, 14 §:n 2 momentti, 16 §:n 1 momentti, 17 §, 23 §:n 2 momentti, 27 §, 29 §:n 2 momentti, 32 §:n 2 momentti, 33 §, 34 §:n 3 momentti, 36 §, 40 §:n otsikko ja 2 momentti, 42-44 §, 45 §:n 2 ja 3 momentti, 47 §:n 2 momentti, 50 §:n 1 momentti, 63 §:n 1 momentti, 67 §:n 4 momentti ja 69 §:n 1 momentti sekä

lisätään 16 §:ään uusi 3 momentti, 23 §:ään uusi 2 momentti, jolloin muutettu 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 26 §:ään uusi 2 momentti, 29 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta ja 48 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

2 luku

Vanhemmuuden selvittäminen

Vanhemmuuden selvittäminen

6 §

6 §

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoitus ja käyttöala

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai toinen äiti.

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon 18 vuotta nuoremmasta lapsesta tai kun henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa eikä isyyttä lapsen osalta ole todettu 3 §:n nojalla tai vanhemmuutta vahvistettu 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella.

Vanhemmuuden selvittämisen tarkoituksena on hankkia sellaisia tietoja, joiden nojalla lapselle voidaan vahvistaa tai todentaa isä tai äiti.

Lastenvalvoja selvittää vanhemmuuden, kun hän saa tiedon 18 vuotta nuoremmasta lapsesta tai kun henkilö haluaa tunnustaa vanhemmuutensa eikä *lapselle ole todettu tai vahvistettu kahta vanhempaa*.

Äitiyttä ei selvitetä, jos lapselle voidaan vahvistaa isä eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

Lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua äitiyttä ei selvitetä, jos lapselle voidaan vahvistaa isä eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla joku muu kuin otaksuttu isä olisi lapsen toinen vanhempi. Isyyttä ei selvitetä, jos lapsen äitiys on tunnustettu 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun hedelmöityshoitosuostumuksen perusteella eikä lastenvalvojan tiedossa ole seikkoja, joiden nojalla olisi aihetta epäillä, että joku muu kuin tunnustaja olisi lapsen toinen vanhempi.

Voimassa oleva laki

7 §

Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen

Vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

8 §

Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on kuollut tai hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee.

Mitä tässä pykälässä ja 19, 22 ja 66 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin.

9 §

Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi

Saatuun tiedon seikasta, jonka vuoksi vanhemmuus on selvitettävä, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen henkilön kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi. Jos lapsen vanhemmuus selvitetään 6 §:n 3 momentin nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös lapsen toinen vanhempi.

Ehdotus

7 §

Vanhemmuuden selvittämisen aloittaminen ja raukeaminen

Vanhemmuuden selvittäminen voidaan aloittaa jo ennen lapsen syntymää, jos näytön saaminen vanhemmuudesta muutoin vaarantuisi tai siihen on muu erityinen syy. Oikeusgeneettisessä *vanhemmuustutkimuksessa* tarvittava näyte lapsesta voidaan kuitenkin ottaa vasta lapsen syntymän jälkeen.

8 §

Vanhemmuuden selvittämisen toimeenpanija

Vanhemmuuden selvittää lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsen synnyttäneellä äidillä on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos lapsi on täyttänyt 15 vuotta taikka lapsen synnyttänyt äiti on *selvittämättä, kadonnut tai* kuollut *taikka* hänellä ei ole Suomessa kotikuntaa, vanhemmuuden selvittää kuitenkin lastenvalvoja sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsella on kotikunta, tai, jos lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa, sillä hyvinvointialueella, jonka alueella lapsi oleskelee.

Mitä tässä pykälässä ja 11, 19, 22, 66 ja 67 §:ssä säädetään hyvinvointialueista, sovelletaan Ahvenanmaalla Ahvenanmaan maakunnan kuntiin.

9 §

Neuvottelu vanhemmuuden selvittämiseksi

Saatuun tiedon seikasta, jonka vuoksi *on selvitettävä lapsen toinen vanhempi*, lastenvalvojan on neuvoteltava lapsen synnyttäneen äidin, 15 vuotta täyttäneen lapsen ja, jos mahdollista, sen henkilön kanssa, joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi. Jos lapsen vanhemmuus selvitetään 6 §:n 3 momentin nojalla, neuvotteluun on kutsuttava myös lapsen toinen vanhempi.

Jos selvitettävänä on lapsen synnyttäneen henkilön äitiys tai lapsen molemmat vanhemmat, neuvotteluun kutsutaan 15 vuotta täyttäneen lapsen lisäksi, jos mahdollista, ne henki-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Tietoja antaessaan *lapsen synnyttäneellä äidillä sekä* sillä, joka 3 §:n nojalla tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella on tai saattaa olla lapsen toinen vanhempi, on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

11 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja vanhemmuuden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään sosiaalihuollon viranomaisen tiedonsaantioikeudesta. Lastenvalvojalla on oikeus saada mahdollisen isän henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä myös äidin ilmoittaman henkilön työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetun majoitustoiminnan harjoittajalta.

12 §

Geneettisen ja lääketieteellisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava isyyden selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen isyystutkimus lapsesta, lapsen synnyttäneestä äidistä ja henkilöstä, joka saattaa olla lapsen isä, jos viimeksi mainittu pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan

löt, jotka ovat tai saattavat olla lapsen vanhempia. Neuvotteluun voidaan tarpeen mukaan kutsua myös lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja, jos tämä on muu kuin joku edellä mainituista henkilöistä.

10 §

Neuvottelun toimittaminen ja velvollisuus pysyä totuudessa

Tietoja antaessaan sillä, joka 2 tai 3 §:n nojalla tai 19 §:ssä tarkoitetun tunnustamisen perusteella on tai joka saattaa olla lapsen toinen vanhempi, on velvollisuus pysyä totuudessa. Sama velvollisuus koskee myös tunnustamislausuman antamista, tunnustamisen hyväksymistä ja tunnustamisen johdosta toimitettua kuulemistä.

11 §

Lastenvalvojan oikeus saada tietoja

Lastenvalvojan oikeuteen saada tietoja vanhemmuuden selvittämistä varten sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (812/2000) säädetään *hyvinvointialueen* tiedonsaantioikeudesta. Lastenvalvojalla on oikeus saada *otaksutun vanhemman* henkilöllisyyden ja asuinpaikan selvittämiseksi välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä myös *otaksutun vanhemman* työnantajalta sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetussa laissa (308/2006) tarkoitetun majoitustoiminnan harjoittajalta.

12 §

Geneettisen selvityksen hankkiminen

Lastenvalvojan on tilattava *vanhemmuuden* selvittämisen yhteydessä oikeusgeneettisestä *vanhemmuustutkimuksesta* annetun lain (378/2005) 1 §:ssä tarkoitettu oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* lapsesta *sekä henkilöstä, joka on tai saattaa olla lapsen vanhempi, jos otaksuttu vanhempi* pyytää tutkimusta tai jos lastenvalvoja muuten katsoo sen tarpeelliseksi. Jos tutkimus voidaan mainitun lain mukaan määrätä tehtäväksi muusta kuin

Voimassa oleva laki

määrätä tehtäväksi muusta kuin edellä tarkoitettusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen isyystutkimus voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata mahdollisen isän tai lapsen synnyttäneen äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta sukulaisesta, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 6, 7 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

Lastenvalvoja voi hankkia lääketieteellisen asiantuntijalausunnon lapsen siirtämisaikakohdasta, jos sen hankkimista voidaan pitää tarpeellisena muut selvitykset huomioon ottaen.

13 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä isyystutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys isyyden selvittämisen kannalta sekä 12 §:n 1–3 momentissa tarkoitettut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

Ehdotus

edellä tarkoitettusta henkilöstä ja jos lastenvalvoja katsoo sen aiheelliseksi, hän voi tilata tutkimuksen myös tästä henkilöstä.

Lastenvalvojan tilaama oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* voidaan tehdä vain sen suostumuksella, josta näyte on tarkoitus ottaa. *Jos lapsella, joka ei ikänsä ja kehitystasonsa perusteella voi antaa itse suostumustaan, ei ole huoltajaa tai muuta laillista edustajaa, joka voisi antaa suostumuksen lapsen puolesta, näyte voidaan ottaa ilman suostumusta lastenvalvojan valvonnassa vanhemmuuden selvittämistä varten, ellei se, jonka vanhemmuuden selvittämisestä on kyse, tätä vastusta.* Jos tutkimus aiotaan tehdä vainajasta tai hänestä aiemmin otetusta näytteestä eikä vainaja ole eläessään antanut suostumusta tutkimukseen, siihen on saatava vainajan oikeudenomistajien suostumus.

Jos tutkimus on tarkoitus tilata mahdollisen isän tai lapsen synnyttäneen äidin molemmista vanhemmista, toisesta vanhemmasta yksin tai muusta *lähisukulaisesta*, lastenvalvojan tilaamaan tutkimukseen ja siihen annettavaan suostumukseen sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä *vanhemmuustutkimuksesta* annetun lain 6, 7, 8 ja 9 §:ssä sekä 11 §:n 1 momentissa säädetään tuomioistuimen määräämästä tutkimuksesta.

13 §

Tutkittavalle annettavat tiedot ja ilmoitukset

Ennen oikeusgeneettisessä *vanhemmuustutkimuksessa* tarvittavan näytteen ottamista ja tutkimuksen tilaamista lastenvalvojan tulee selostaa tutkittavalle tutkimukseen liittyvät toimenpiteet ja tutkimuksen merkitys *vanhemmuuden* selvittämisen kannalta sekä 12 §:n 1–3 momentissa tarkoitettut edellytykset tutkimuksen tekemiselle.

Saatuaan oikeusgeneettiseen *vanhemmuustutkimukseen* perustuvan lausunnon lastenvalvojan on viipymättä ilmoitettava sen sisällöstä tutkittavalle.

14 §

Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen

 Lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos:

1) on ilmeistä, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;

2) lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä;

3) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitetun hoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;

4) kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi vanhemmuuden selvittämistä.

16 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanneen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi.

14 §

Vanhemmuuden selvittämisen keskeyttäminen

 Lastenvalvoja voi päättää, että vanhemmuuden selvittäminen keskeytetään, jos:

1) on ilmeistä, ettei vanhemmuuden vahvistamista varten ole saatavissa riittävästi tietoja;

2) lapsesta ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* olisi voitu tehdä;

3) lapsi on syntynyt hedelmöityshoidoista annetun lain 1 §:ssä tarkoitetun hoidon tuloksena lapsen synnyttäneelle äidille, joka on saanut hoitoa yksin, ja on selvitetty, että siittiöiden luovuttaja ei ole mainitun lain 16 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla suostunut siihen, että hänet voidaan vahvistaa hoidon tuloksena syntyneen lapsen isäksi;

4) kukaan ei ole tunnustanut lasta ja on erityinen syy olettaa, että vanhemmuuden selvittäminen ei olisi lapsen edun mukaista, eikä 15 vuotta täyttänyt lapsi vaadi vanhemmuuden selvittämistä.

16 §

Tunnustamistilaisuuden varaaminen ja kanneen nostaminen

Lastenvalvojan on varattava asiaan osalliselle tilaisuus tunnustaa vanhemmuutensa, jos hän katsoo, että oikeusgeneettisen *vanhemmuustutkimuksen* tai muun selvityksen valossa voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö on lapsen vanhempi.

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin selvittämistä, tilaisuutta vanhemmuuden tunnustamiseen ei varata. Lastenvalvojalla on kuitenkin velvollisuus ajaa lapsen puolesta kannetta synnyttäneen äidin äitiyden vahvistamiseksi, jos vanhemmuuden selvittämisen yhteydessä ei ole saatu riittävää selvitystä äitiydestä eivätkä 2 momentissa säädetyt, muut kuin vanhemmuuden tunnustamista koskevat edellytykset, täyty.

17 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen hallintotuomioistuimelta sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa (808/2019) säädetään. Sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, valitusoikeus on lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen *toinen* vanhempi.

Isyyden ja äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 32 ja 33 §:ssä. Jos päätös vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä on tehty isyyden selvittämisen osalta, lastenvalvojan 14 §:n nojalla antamaan keskeyttämisspätökseen on liitettävä tieto isyyden vahvistamista koskevasta kanne-oikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Vanhemmuuden tunnustaminen

23 §

Kuuleminen

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen.

17 §

Muutoksenhaku

Haettaessa muutosta vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämistä tai sen uudelleen aloittamista koskevaan lastenvalvojan päätökseen hallintotuomioistuimelta sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettussa laissa (808/2019) säädetään. Sen lisäksi, mitä mainitussa laissa säädetään, valitusoikeus on lapsen synnyttäneellä äidillä, 15 vuotta täyttäneellä lapsella ja henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi.

Isyyden ja äitiyden vahvistamista koskevan kanteen nostamisesta säädetään 32 ja 33 §:ssä. Jos päätös vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisestä on tehty isyyden *tai synnyttäneen äidin* selvittämisen osalta, lastenvalvojan 14 §:n nojalla antamaan keskeyttämisspätökseen on liitettävä tieto isyyden *tai äitiyden* vahvistamista koskevasta kanne-oikeudesta ja siihen liittyvästä määräajasta.

3 luku

Vanhemmuuden tunnustaminen

23 §

Kuuleminen

Jos selvitetävänä on lapsen synnyttäneen äidin äitiys, on lapsen huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen vanhemmuuden selvittämisestä laadittavan pöytäkirjan laatimista.

Lastenvalvoja voi kuulla muitakin kuin 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen. Kuulla voidaan suullisesti tai kirjallisesti. Kuulla voi myös se, joka 21 §:n 2 momentin mukaan voi ottaa vastaan tunnustamisen.

26 §

Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle

26 §

Asiakirjojen toimittaminen Digi- ja väestötietovirastolle

Jos vanhemmuuden selvittäminen koskee synnyttäneen äidin selvittämistä, tulee vanhemmuuden selvittäneen lastenvalvojan toimittaa vanhemmuuden selvittämisestä tehty pöytäkirja liitteineen Digi- ja väestötietovirastolle

4 luku

Oikeudenomistajien suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen

27 §

Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen alaikäisen lapsen osalta ja oikeusgeneettinen isyystutkimus tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen isä, hänen oikeudenomistajansa voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.

Mitä 1 momentissa on säädetty isyyden vahvistamisesta, sovelletaan myös äitiyden vahvistamiseen 5 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tilanteessa, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen toinen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä.

5 luku

Vanhemmuuden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

29 §

Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos:

4 luku

Oikeudenomistajien suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen

27 §

Suostumus vanhemmuuden vahvistamiseen ilman oikeudenkäyntiä

Jos lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella ja isyyden selvittäminen alaikäisen lapsen osalta ja oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* tai kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen isä, hänen oikeudenomistajansa voivat lapsen syntymän jälkeen antaa suostumuksen siihen, että isyys vahvistetaan ilman oikeudenkäyntiä Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä edellyttäen, että lasta ei ole tunnustettu eikä kannetta isyyden vahvistamiseksi ole vireillä.

Mitä 1 momentissa on säädetty isyyden vahvistamisesta, sovelletaan myös äitiyden vahvistamiseen, jos alaikäisen lapsen äitiyden selvittäminen ja *oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai* kirjallinen hedelmöityshoitotodistus osoittavat kuolleen henkilön olevan lapsen äiti eikä kannetta äitiyden vahvistamiseksi ole vireillä.

5 luku

Vanhemmuuden vahvistaminen Digi- ja väestötietovirastossa

29 §

Digi- ja väestötietoviraston toimivalta

Vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietovirastossa, jos:

1) vanhemmuus on tunnustettu 18–25 §:ssä säädetyin tavoin eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen toinen vanhempi;

2) kuolleen henkilön oikeudenomistajat ovat 27 ja 28 §:ssä säädetyin tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ja 27 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitettyä, että henkilö on lapsen toinen vanhempi.

Isyys voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat isyyden.

6 luku

Vanhemmuuden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

32 §

Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettinen isyystutkimus olisi voitu tehdä; tai

2) jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut isyyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

1) vanhemmuus on tunnustettu 18-25 §:ssä säädetyin tavoin eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen toinen vanhempi;

2) kuolleen henkilön oikeudenomistajat ovat 27 ja 28 §:ssä säädetyin tavoin antaneet suostumuksensa siihen, että vanhemmuus vahvistetaan Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä, ja 27 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitettyä, että henkilö on lapsen toinen vanhempi;

3) *synnyttäneen äidin äitiys on selvitetty 2 luvussa tarkoitetulla tavalla eikä ole aihetta epäillä, ettei henkilö ole lapsen äiti.*

Vanhemmuus voidaan vahvistaa, vaikka tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, jos lisäselvitystä ei kohtuudella ole saatavissa ja *vanhemmuuden* selvittäminen ja oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* osoittavat *vanhemmuuden*.

6 luku

Vanhemmuuden vahvistamista koskeva oikeudenkäynti

32 §

Kanneoikeus isyyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen isä, on oikeus nostaa isyyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan:

1) jos lastenvalvoja on keskeyttänyt isyyden selvittämisen, koska lapsesta ei ole saatu näyttöä, josta oikeusgeneettinen *vanhemmuustutkimus* olisi voitu tehdä; tai

2) jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut isyyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

33 §

Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä toista vanhemmuutta ole Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

34 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Sen, joka katsoo olevansa lapsen *toinen* äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 momentissa tarkoitetusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

33 §

Kanneoikeus äitiyden vahvistamista koskevassa asiassa ja asianosaiset

Lapsi, jonka osalta isyyttä ei ole lapsen synnyttäneen äidin avioliiton perusteella todettu eikä toista vanhemmuutta ole Digi- ja väestötietoviraston tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu, voi vaatia 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 5 §:n 1 momentin nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä ja vahvistamatta jättämiseen on muu syy kuin se, ettei 22 §:ssä tarkoitettua hyväksymistä ole saatu.

Lapsi, jonka osalta synnyttäneen äidin äitiyttä ei ole todettu tai vahvistettu, voi vaatia 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamista nostamalla kanteen äidiksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos se, jota vastaan kanne olisi nostettava, on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti 2 §:n nojalla, on oikeus nostaa äitiyden vahvistamista koskeva kanne lasta vastaan, jollei Digi- ja väestötietovirasto ole vahvistanut äitiyttä.

Jos se, jonka äitiydestä on kysymys, kuolee kanteen ollessa vireillä, hänen oikeudenomistajansa tulevat hänen sijaansa.

34 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Sen, joka katsoo olevansa lapsen äiti, on pantava kanne vireille vuoden kuluessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon 33 §:n 2 tai 4 momentissa tarkoitetusta Digi- ja väestötietoviraston päätöksestä.

36 §

Vastaajaksi haastaminen

Jos lapsi vaatii isyyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos lapsi vaatii äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja henkilöitä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Mahdolliset vanhemmat tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen sitä edellyttää. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että äitiyden vahvistamiseksi, isyyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen äitiyden vahvistamista koskevaa asiaa.

Jos kannetta ajetaan 32 §:n 2 momentin tai 33 §:n 2 momentin nojalla lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempana.

Henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen isä, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

40 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuimien voi ennen isyyskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen isä.

36 §

Vastaajaksi haastaminen

Jos lapsi vaatii isyyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen isä.

Jos lapsi vaatii 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu äiti. Jos lapsi vaatii 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamista, lapsen tulee haastaa vastaajaksi se, jonka voidaan olettaa olevan lapsen 2 §:ssä tarkoitettu äiti.

Jos 1, 2 tai 3 momentissa tarkoitettuja henkilöitä on useita, voidaan heidät haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin. Mahdolliset vanhemmat tulee haastaa vastaajiksi samaan oikeudenkäyntiin, jos on ilmeistä, että selvityksen saaminen sitä edellyttää. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 2 §:ssä tarkoitetun äitiyden vahvistamiseksi, äitiyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen isyyden vahvistamista koskevaa asiaa. Jos saman lapsen osalta on vireillä kanne sekä isyyden että 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äitiyden vahvistamiseksi, isyyden vahvistamista koskeva kanne on ratkaistava ennen äitiyden vahvistamista koskevaa asiaa.

Jos kannetta ajetaan 32 §:n 2 momentin taikka 33 §:n 2 tai 4 momentin nojalla lasta vastaan, vastaajiksi voidaan haastaa myös ne, jotka kantajan ohella voivat tulla kysymykseen lapsen vanhempana.

Henkilöä, jonka osalta on oikeusgeneettisellä vanhemmuustutkimuksella selvitetty, että hän ei voi olla lapsen vanhempi, ei saa ilman erityistä syytä haastaa vastaajaksi.

40 §

Kanteen peruuttaminen ja vanhemmuuden poissuljenta

Jos vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuimien voi ennen vanhemmuuskysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen vanhempi.

42 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen henkilön osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen isyytensä ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen isyystutkimuksen nojalla.

7 luku

Vanhemmuuden kumoaminen

43 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Isyys, joka on 3 §:n nojalla todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

44 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

42 §

Muutoksenhaun käsittely

Jos kantaja tai vastaaja hakee muutosta vanhemmuudesta annettuun tuomioon, voi muutoksenhakutuomioistuin käsitellä asian myös sellaisen asianosaisen osalta, jota muutoksenhaku ei koske. Asiaa ei kuitenkaan tule ilman erityistä syytä ottaa käsiteltäväksi sellaisen henkilön osalta, jota muutoksenhaku ei koske ja jota koskeva vaatimus on hylätty sen vuoksi, että hänen vanhemmuutensa ei ole mahdollinen suoritettun oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen nojalla.

7 luku

Vanhemmuuden kumoaminen

43 §

Isyyden kumoamisen perusteet

Isyys, joka on 3 §:n nojalla todettu tai Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

44 §

Äitiyden kumoamisen perusteet

Äitiys, joka on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on tuomioistuimen päätöksellä kumottava, jos on selvitetty, ettei äidiksi vahvistetun ja lapsen välillä ole 2 §:ssä tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua suhdetta.

45 §

Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä

Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, ja oikeusgeneettisen isyystutkimuksen perusteella voidaan todeta, että aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, Digi- ja väestötietovirasto voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että aviomies tai vanhemmuuden ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ei ole lapsen isä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. *Digi- ja väestötietovirasto ei kuitenkaan saa ratkaista asiaa, jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun.* Hakemus Digi- ja väestötietovirastolle tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä.

Digi- ja väestötietoviraston 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

47 §

Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitettun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

45 §

Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä

Jos lapsen synnyttänyt äiti ja lapsen toinen vanhempi ovat yhdessä pyytäneet lastenvalvojalta vanhemmuuden selvittämistä 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla, ja oikeusgeneettisen *vanhemmuustutkimuksen* perusteella voidaan todeta, että aviomies tai lapsen tunnustanut ei voi olla lapsen isä, Digi- ja väestötietovirasto voi vanhempien yhteisestä hakemuksesta vahvistaa, että aviomies tai vanhemmuuden ennen lapsen syntymää tunnustanut henkilö ei ole lapsen isä. Asia voidaan ratkaista lasta kuulematta. Hakemus Digi- ja väestötietovirastolle tulee tehdä ennen kuin vuosi on kulunut lapsen syntymästä.

Digi- ja väestötietovirasto ei saa ratkaista 1 ja 2 momentissa tarkoitettua asiaa, jos synnyttäneelle äidille on annettu hedelmöityshoitoa ajankohtana, jolloin lapsi on saatettu alkuun. Digi- ja väestötietoviraston 1 ja 2 momentissa tarkoitettuihin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

47 §

Äitiyden kumoamista koskevan kanneasian asianosaiset

Äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa 48 §:n 2 ja 4 momentissa tarkoitettussa tapauksessa nostaa myös se, joka katsoo 1 momentissa tarkoitettun henkilön asemesta olevansa lapsen vanhempi.

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen äiti sen henkilön sijasta, joka on vahvistettu lapsen synnyttäneeksi äidiksi, on oikeus nostaa kanne synnyttäneen äidin äitiyden kumoamiseksi, jos:

1) hän saattaa todennäköiseksi, että äitiyttä koskeva päätös on perustunut viranomaiselle asiasta annettuihin väärin tietoihin; ja

2) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Jos isyys on todettu avioliiton perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja sen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Jos isyys on todettu avioliiton perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja sen, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen *tai synnyttäneen äidin äitiyden selvittämisen* perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 *tai 4* momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

9 luku

Erinäiset säännökset

63 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun alle 15-vuotiaan lapsen etua 14 §:n 2 momentin 4 kohdassa taikka 48 §:n 1 momentissa *tai* 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

9 luku

Erinäiset säännökset

63 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun alle 15-vuotiaan lapsen etua 14 §:n 2 momentin 4 kohdassa taikka 48 §:n 1 momentissa, 2 momentin 3 kohdassa *tai* 4 momentin 2 kohdassa tarkoitetussa tilanteessa arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

67 §

Ennakkotunnustamisrekisterit

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtionvirastolla ja sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä.

69 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;
- 2) lääketieteellisen selvityksen antamisesta ja siitä maksettavasta korvauksesta;
- 3) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksytävistä asiakirjoista.

67 §

Ennakkotunnustamisrekisterit

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, Digi- ja väestötietovirastolla, Ahvenanmaan valtionvirastolla ja *hyvinvointialueella* on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedonsaantia koskevien rajoitusten estämättä saada lapsen vanhemmuuden selvittämiseen tai vahvistamiseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät tiedot ennakkotunnustamisrekisteristä.

69 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) lapsen syntymää koskevasta ilmoituksesta;
- 2) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksytävistä asiakirjoista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Tätä lakia sovelletaan myös silloin, kun lapsi on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa.

2.

Laki

oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) nimike, 1 ja 2 §, 4-8 §, 9 §:n 2 momentti, 10 §, 11 §:n 1 momentti, 12 §:n 2 momentti, 13 ja 16 §, 17 §:n 1 ja 3 momentti, 18 §, 19 §:n 1 momentti, 20 §, ja 22-24 § sellaisina kuin niistä ovat 2 ja 13 § laissa 12/2015 ja 22 § laissa 744/2015, sekä
lisätään lakiin uusi 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a ja 23 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Laki oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta

Laki oikeusgeneettisestä *vanhemmuustutkimuksesta*

1 §

1 §

Lain soveltamisala

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen.

Tätä lakia sovelletaan oikeusgeneettiseen *vanhemmuustutkimukseen*.

Oikeusgeneettisellä isyystutkimuksella (tutkimus) tarkoitetaan isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

Oikeusgeneettisellä *vanhemmuustutkimuksella* (tutkimus) tarkoitetaan *vanhemmuuden* vahvistamiseksi tai kumoamiseksi tehtävää ihmisen geenien, muun periytyvän DNA:n tai geenituotteiden tutkimista.

2 §

2 §

Tutkimuksen teettäminen

Tutkimuksen teettäminen

Tuomioistuिन voi käsiteltävänään olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuिन pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos vanhemmuuslain (775/2022) 12 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

Tuomioistuिन voi käsiteltävänään olevassa *vanhemmuuden* vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuिन pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi. Lastenvalvoja voi tilata tutkimuksen, jos vanhemmuuslain (775/2022) 12 §:ssä säädetty edellytykset ovat olemassa.

4 §

Lapsen, äidin ja miehen tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta miehestä. Tuomioistuin voi isyyden kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta miehestä, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen isä.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei *voida* saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja.

Jos tutkittava *mies tai äiti* on kuollut, *mutta häntä ei vielä ole haudattu tai tuhattu*, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta otettavasta kudosnäytteestä. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhattu, tuomioistuin voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen.

Tutkimusta 1 tai 2 momentin nojalla ei kuitenkaan saa määrätä tehtäväksi äidistä, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja miestä koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi.

4 §

Tutkimus asianosaisista

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi lapsesta, *lapsen synnyttäneestä* äidistä ja oikeudenkäynnissä asianosaisena olevasta *muusta henkilöstä*. Tuomioistuin voi *vanhemmuuden* kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi myös muusta *henkilöstä*, jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että tämä on lapsen *vanhempi*.

5 §

Tutkimus kadonneesta tai kuolleesta

Jos 4 §:ssä tarkoitetun tutkittavan olinpaikasta ei saada tietoa, tuomioistuin voi määrätä, että tutkimus tehdään hänestä aiemmin otetusta, saatavilla olevasta kudosnäytteestä tai että tutkimuksessa käytetään hänestä aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. *Aiempien tutkimustulosten käyttämisestä säädetään tarkemmin 10 a §:ssä ja aiemmin otetuista kudosnäytteistä säädetään tarkemmin 10 b §:ssä.*

Jos tutkittava on kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi vainajasta *otetusta tai otettavasta kudosnäytteestä*. Jos vainaja on kateissa tai häntä ei ole voitu tunnistaa luotettavasti taikka jos vainaja on haudattu tai tuhattu, tuomioistuin voi antaa 1 momentissa tarkoitetun määräyksen. *Haudattua vainajaa koskevasta tutkimuksesta säädetään 8 a §:ssä.*

Tutkimusta *kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä* ei kuitenkaan saa *ilman erityistä syytä* määrätä tehtäväksi *siitä henkilöstä, jonka vanhemmuudesta ei ole kyse*, ennen kuin on osoittautunut, ettei lasta ja *otaksutua vanhempaa* koskevasta tutkimuksesta saada riittävää selvitystä *vanhemmuuskysymyksen* ratkaisemiseksi.

6 §

Miehen vanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista miehen vanhemmista näiden suostumuksella, jos mies on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

Jos miehen isä tai äiti on kadonnut tai kuollut, sovelletaan, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, jollei ole syytä olettaa, että kadonnut tai kuollut vanhempi ei olisi antanut suostumustaan tutkimuksen tekemiseen.

7 §

Miehen muiden sukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4–6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi miehen toisesta vanhemmasta tai muusta sukulaisesta tämän suostumuksella.

(uusi)

8 §

Äidin sukulaisten tutkiminen

Mitä 6 ja 7 §:ssä säädetään miehen sukulaisten tutkimisestä, sovelletaan äidin sukulaisiin, jos lasta ja miestä tai heidän sukulaisiaan koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä isyyskysymyksen ratkaisemiseksi.

6 §

Lapsen otaksuttujen isovanhempien tutkiminen

Tuomioistuin voi määrätä tutkimuksen tehtäväksi molemmista otaksutun vanhemman vanhemmista näiden suostumuksella, jos otaksuttu vanhempi on kadonnut tai kuollut eikä tutkimusta voida tehdä 5 §:n 1 tai 2 momentin nojalla.

7 §

Otaksutun vanhemman muiden lähisukulaisten tutkiminen

Jos tutkimusta ei voida määrätä tehtäväksi 4–6 §:ssä säädetyllä tavalla, tuomioistuin voi määrätä sen tehtäväksi otaksutun vanhemman toisesta vanhemmasta tai muusta lähisukulaisesta tämän suostumuksella.

7 a §

Kadonneen tai kuolleen isovanhemman tai lähisukulaisen tutkiminen

Jos 6 tai 7 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, sovelletaan, mitä 5 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, ellei tutkittava ole ennen katoamistaan tai kuolemaansa kieltänyt tutkimuksen tekemistä.

8 §

Muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkiminen

Mitä 6, 7 ja 7 a §:ssä säädetään otaksutun vanhemman lähisukulaisten tutkimisestä, sovelletaan muiden kuin otaksutun vanhemman lähisukulaisiin, jos lasta ja otaksuttua vanhempaa tai tämän lähisukulaisia koskevista tutkimuksista ei saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

(uusi)

8 a §

Tutkimus haudatusta vainajasta

Tuomioistuin voi antaa määräykset haudan avaamiseksi ja kudosnäytteen ottamiseksi haudatusta vainajasta, jos:

1) vainajasta ei ole saatavilla aiemmin otettua kudosnäytettä eikä hänestä ole aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja; ja

2) tutkimusta ei voida tehdä elävästä henkilöstä tai näistä tutkimuksista ei voida saada riittävää selvitystä vanhemmuuskysymyksen ratkaisemiseksi.

Määräys haudan avaamiseksi osoitetaan sille, jonka ylläpitämälle hautausmaalle kyseinen vainaja on haudattu. Määräys kudosnäytteen ottamiseksi osoitetaan sille terveydenhuollon toimintayksikölle, jonka alueella kyseinen hautausmaa sijaitsee.

9 §

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on toimitettu tuomioistuimelle.

10 §

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6–8 §:ssä tarkoitettujen tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava isyyden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

9 §

Suostumuksen antaminen ja peruuttaminen

Tutkittava taikka 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa voi peruuttaa annetun suostumuksen, kunnes tutkimuksen tulokset on lähetetty sen tilanteelle lastenvalvojalle tai määränneelle tuomioistuimelle. Suostumuksen peruuttamisesta tulee ilmoittaa tutkimuksen tekijälle viipymättä.

10 §

Kuuleminen

Ennen 4 tai 6–8 §:ssä tarkoitettujen tutkimusmääräyksen antamista tuomioistuimen on varattava vanhemmuuden kumoamista tai vahvistamista koskevan asian asianosaiselle ja tutkittavaksi määrättävälle henkilölle tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 5 §:n nojalla kudosnäytteestä, 8 a §:n nojalla haudatusta vainajasta tai 10 a §:n 2 momentin nojalla kadonneesta tai kuolleesta henkilöstä saatuja aiempia tutkimustuloksia käyttämällä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi muiden asianosaisten lisäksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on

otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Jos tutkimus tehdään 8 a §:n nojalla haudasta vainajasta, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi myös sen haudan hautausmaahan haltijalle, josta on kyse, ja sen hautausmaan ylläpitäjälle, jonka alueella kyseinen hautapaikka sijaitsee.

(uusi)

10 a §

Aiemmat tutkimustulokset

Jos 4-7, 7 a ja 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, ennen tutkimuksen määräämistä tuomioistuimen tulee tiedustella tutkimuksen tekijältä, onko tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus tai onko sellainen parhaillaan tehtävänä. Tuomioistuimella on oikeus saada tieto salassapitosäännösten estämättä. Oikeus saada tieto aiemman tutkimuksen tekemisestä salassapitosäännösten estämättä on myös sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kanna vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Jos oikeusgeneettinen vanhemmuustutkimus on tehty 1.1.2013 tai sen jälkeen, lastenvalvoja voi tilata tai tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi tutkittavasta aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja. Jos aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella, tietoja aiemmasta tutkimuksesta voidaan käyttää, jos tutkittava antaa siihen uuden suostumuksen.

Tuomioistuimen tulee määrätä tutkimus tehtäväksi uudelleen, jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava ei anna suostumustaan aiemmassa tutkimuksessa saatujen tietojen käyttöön tai jos tutkimus on tehty ennen 1.1.2013. Jos 4 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, tuomioistuin voi määrätä tutkimuksessa käytettäväksi aiemmassa tutkimuksessa saatuja tietoja siitä huolimatta, että aiempi tutkimus on tehty tutkittavan suostumuksella tai että oikeusgeneettinen tutkimus on tehty ennen 1.1.2013.

(uusi)

10 b §

Aiemmin otetut kudosnäytteet

Jos 4-7, 7 a ja 8 §:ssä tarkoitettu tutkittava on kadonnut tai kuollut, terveydenhuollon tai oikeuslääkinnän toimintayksiköltä voi salassapitosäännösten estämättä pyytää tietoa siitä, onko sen hallussa aiemmin otettua kudosnäytettä, josta tutkimus voidaan tehdä. Pyyntöön esittäneen tulee pyynnön yhteydessä antaa selvitys siitä, että näytteen tutkiminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on tuomioistuimella ja sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6–8 §:n nojalla, sen on pyydetävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

11 §

Tutkimusmääräyksen antaminen

Ennen kuin tuomioistuin määrää tutkimuksen tehtäväksi 6, 7, 7 a, 8 tai 8 a §:n nojalla, sen on otettava yhteyttä tutkimuksen tekijään ja pyydetävä tutkimuksen tekijältä kirjallinen lausunto siitä, edistääkö tutkimus asian selvittämistä, sekä siitä, voiko tutkimuksessa tulla ilmi tutkittavan omaa tai hänen lapsensa syntyperää koskevia seikkoja. Lausunto on annettava tiedoksi tutkittavalle taikka 9 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa hänen edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

12 §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua tutkimusmääräystä, tuomioistuimien voi uhkasakon asettamisen sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa.

12 §

Tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäminen

Jos on todennäköistä, ettei tutkittava tai hänen laillinen edustajansa uhkasakosta huolimatta noudata 11 §:n 2 momentissa tarkoitettua tutkimusmääräystä, tuomioistuimien voi uhkasakon asettamisen sijasta määrätä, että tutkittava on tuotava näytteen ottamiseen ja että näyte saadaan ottaa vastoin hänen tai hänen laillisen edustajansa tahtoa. *Ennen virka-apumääräyksen antamista tuomioistuimen tulee tehdä 10 a §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedustelu tutkimuksen tekijälle siitä, onko tutkittavasta tehty aiemmin oikeusgeneettistä vanhemmuustutkimusta. Jos on, sovelletaan tutkimusmääräyksen noudattamatta jättäneeseen tutkittavaan, mitä mainitussa pykälässä säädetään kadonneesta tutkittavasta.*

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä.

Vainajasta näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta.

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa. Ennen näytteen ottamista näytteenantajan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle. (26.8.2022/780)

13 §

Näytteen ottaminen

Elossa olevasta otetaan tutkimusta varten solunäyte suun limakalvolta, jollei verinäytteen ottamiseen ole erityistä syytä. *Vainajasta, jota ei ole haudattu, näyte otetaan saatavilla olevasta kudoksesta. Haudatusta vainajasta otetaan luunäyte.*

Verinäytteen ottaa siihen tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö terveydenhuollon toimintayksikössä. Luunäytteen ottaa sellainen laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö, jolla on tarvittava osaaminen.

Tuomioistuimen määräämä muu kuin luunäyte otetaan terveydenhuollon toimintayksikössä. Näyte suun limakalvolta voidaan ottaa myös lastenvalvojan tai vanhemmuuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettun Suomen edustustossa palvelevan henkilön valvonnassa. Lastenvalvojan valvonnassa näyte voidaan kuitenkin ottaa vain lastenvalvojan tilaamaa tutkimusta varten vanhemmuuslain 12 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä.

(uusi)

13 a §

Henkilöllisyyden todistaminen

Ennen näytteen ottamista tutkittavan on todistettava henkilöllisyytensä näytteenottajalle tai näytteenoton valvojalle henkilöllisyystodistuksen perusteella tai muulla tähän verrattavalla, luotettavalla tavalla. Jos oikeusgeeneettinen vanhemmuustutkimus tehdään vanhemmuuslain 29 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tilanteessa siksi, että tulevien vanhempien henkilöllisyyttä ja perhesiteitä osoittavat asiakirjat ovat puutteelliset, näyte voidaan ottaa, vaikka tutkittavan henkilöllisyyttä ei ole voitu luotettavasti todeta.

(uusi)

13 b §

Näytteen ja näytteenottoasiakirjan lähettäminen

Jos tutkimusta varten tarvittavaa näytettä ei oteta lastenvalvojan valvonnassa, tätä tarkoitusta varten laadittu näytteenottoasiakirja on annettava näytteen ottavalle terveydenhuollon ammattihenkilölle tai näytteenottoa valvovalle edustustossa palvelevalle henkilölle.

Näytteen ottajan tai näytteenottoa valvovan lastenvalvojan tai edustustossa palvelevan henkilön on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Hänen on huolehdittava siitä, että näyte otetaan 3 §:ssä tarkoitettun tutkimuksen tekijän ohjeiden mukaisesti ja että näyteputkeen merkitään näytteen antajan henkilötiedot. Näyte lähetetään viipymättä näytteenottoasiakirjan kanssa tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti.

Kun tutkimus tehdään 5 §:ssä tai 7 a §:ssä tarkoitettusta kudosnäytteestä, näytteenottoasiakirja on toimitettava näytteen hallussapitäjälle. Näytteen ottajan, näytteenoton valvojan taikka hallussapitäjän edustajan on huolehdittava näytteenottoasiakirjan täyttämisestä. Näyte ja näytteenottoasiakirja on lähetettävä tutkimuksen tekijälle tämän ohjeiden mukaisesti. Lisäksi on annettava tieto siitä, mistä näyte lähetetään ja minne se tulee palauttaa, kun tutkimus on tehty.

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Laillistettu tai luvan saanut lääkäri taikka hänen välittömässä valvonnassaan muu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa vainajasta näytteen mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen isyyden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta isyyden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi. (26.8.2022/780)

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, yliopiston laitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

17 §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, yliopiston laitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5–8 tai 16 §:ssä tarkoitettua henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltä haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on ratkaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

Jos isyyden vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä

16 §

Näytteen ottaminen tulevan tutkimuksen varalta

Tarvittavan koulutuksen saanut laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö saa pyynnöstä ottaa näytteen 5 tai 7 a §:ssä tarkoitettua vainajasta mahdollista tutkimusta varten ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta, jos pyynnön esittänyt antaa selvityksen siitä, että näytteen ottaminen voi olla tarpeen vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista varten. Oikeus pyynnön esittämiseen on sillä, joka vanhemmuuslain mukaan voi ajaa kannetta vanhemmuuden vahvistamiseksi tai kumoamiseksi.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu näyte saadaan hävittää, kun kaksi vuotta on kulunut sen ottamisesta, jollei näytettä hallussaan pitävälle sairaalalle, terveydenhuollon toimintayksikölle, tutkimuslaitokselle tai terveydenhuollon ammattihenkilölle ole selvitetty, että vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on vireillä tuomioistuimessa. Näin otettua näytettä ei saa tutkia ilman vainajan lesken ja perillisten suostumusta tai tuomioistuimen antamaa määräystä.

17 §

Näytteen hävittämiskielto

Tuomioistuin voi sakon uhalla kieltää sairaalaa, terveydenhuollon toimintayksikköä, tutkimuslaitosta tai terveydenhuollon ammattihenkilöä hävittämästä 5–7, 7 a, 8, 8 a tai 16 §:ssä tarkoitettua henkilöstä muuten kuin tämän lain nojalla otettua näytettä. Kielto voidaan määrätä hakemuksesta, jos hakija antaa selvityksen siitä, että näytteen säilyttäminen voi olla tarpeen todisteiden saamiseksi sellaisessa vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa, jossa hakija on asianosaisena tai jonka hän aikoo panna vireille. Hakemus on viipymättä annettava tiedoksi sille, jolle kieltä haetaan annettavaksi. Kielto on tämän jälkeen väliaikaisesti voimassa, kunnes tuomioistuin on ratkaissut hakemusasian. Tuomioistuimen määräämä kielto on voimassa, kunnes vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskeva asia on lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu.

pykälässä tarkoitetun kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys.

18 §

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Tässä laissa tarkoitettu uhkasakko asetetaan euromäärältään kiinteänä ottaen huomioon sakotetun maksukyky. Uhkasakko voidaan erityisestä syystä tuomita lievempänä kuin se on asetettu.

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä säädetään.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä.

19 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta henkilöstä kuin isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevan asian asianosaisesta, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

Jos *vanhemmuuden* vahvistamista tai kumoamista koskeva oikeudenkäynti ei ole vireillä, tässä pykälässä tarkoitetun kiellon antamista koskevan asian vireillepanoon ja käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään. Hakemus käsitellään siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen käsittelemään sen *vanhemmuuden* vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen, josta hakemuksessa on kysymys.

18 §

Oikeudenkäymiskaaren eräiden säännösten soveltaminen

Kun tutkittava on määrätty tuotavaksi näytteen ottamiseen, tuomisesta aiheutuvien kustannusten maksamiseen ja korvaamiseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 32 §:ssä säädetään.

Käräjäoikeuden oikeudenkäynnin aikana tämän lain nojalla tekemästä ratkaisusta saa erikseen valittaa siten kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvussa säädetään. Valitus on käsiteltävä kiireellisenä. *Hauta voidaan avata vasta sitten, kun päätös haudan avaamisesta ja näytteenotosta on lainvoimainen.*

19 §

Matka- ja toimeentulokustannusten maksaminen ennakolta

Kun tuomioistuin on määrännyt näytteen otettavaksi muusta *kuin sellaisesta henkilöstä, joka on vanhemmuuden* vahvistamista tai kumoamista *koskevassa asiassa asianosaisena*, tällä on oikeus pyynnöstä saada valtion varoista korvaus näytteen ottamista varten välttämättömistä matka- ja toimeentulokustannuksista. Tuomioistuin voi määrätä korvauksen suoritettavaksi etukäteen, jos tutkimukseen määrätty henkilö sitä pyytää.

20 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

- 1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitetun todistuksen antamisesta;
- 2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;
- 3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta.

(uusi)

20 §

Kustannusten maksaminen

Valtion varoista maksetaan korvaus:

- 1) 13 ja 14 §:ssä tarkoitetun näytteen ottamisesta sekä 11 §:n 3 momentissa tarkoitetun todistuksen antamisesta;
- 2) tuomioistuimen määräämän tai lastenvalvojan tilaaman tutkimuksen tekemisestä ja lausunnon antamisesta siitä;
- 3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta;
- 4) 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta.

20 a §

Oikeus korvaukseen

Toisen palveluksessa olevan terveydenhuollon ammattihenkilön tai asiantuntijan korvaus maksetaan sille, jonka palveluksessa hän on. Toisen palveluksessa olevan oikeudesta saada itselleen korvaus on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään, määrätään tai sovitaan.

Muissa kuin 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa korvaus maksetaan sille terveydenhuollon ammattihenkilölle tai asiantuntijalle, joka on tehnyt toimenpiteen tai tutkimuksen taikka antanut todistuksen tai lausunnon.

22 §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

Kun tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta miehestä taikka miehen tai äidin sukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavaan korvaukseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

22 §

Taloudellisten menetysten korvaaminen

Kun tutkimus on määrätty tehtäväksi sellaisesta otaksutusta vanhemmasta tai tämän lähisukulaisesta, joka ei ole oikeudenkäynnissä asianosaisena, tutkittavalle taloudellisesta menetyksestä maksettavaan korvaukseen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 65 §:ssä säädetään todistajalle maksettavasta korvauksesta.

23 §

Tutkimuksen tekijän oikeus saada salassa pidettäviä tietoja

Tutkimuksen tekijällä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta tutkimuksen tekijältä tieto siitä, onko tämä tehnyt tutkittavasta tutkimuksen, samoin kuin tiedot tutkimuksen tuloksista ja annetusta lausunnosta, jos se on välttämätöntä tutkimuksen asianmukaiseksi tekemiseksi.

(uusi)

23 §

Oikeusgeneettisestä vanhemmuustutkimuksesta annettavan lausunnon sisältö

Oikeusgeneettisen vanhemmuustutkimuksen perusteella annettavassa lausunnossa on mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) tutkimuksen tilannut lastenvalvoja tai määrännyt tuomioistuिन;
- 3) näytteen ottaja, näytteenoton valvoja tai näytteen toimittanut hallussapitäjä;
- 4) keistä, missä ja milloin näytteet on otettu;
- 5) miten tutkittavan henkilöllisyys on todettu;
- 6) mikä näyte on otettu;
- 7) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;
- 8) käytetty tutkimusmenetelmä ja sen arviointiin mahdollisesti vaikuttavat tiedot;
- 9) periytymissäätöjen kannalta olennaiset tutkimustulokset;
- 10) olennaisista tutkimustuloksista periytymissäätöjen perusteella tehdyt päätelmät;
- 11) jos vanhemmuutta ei ole suljettu pois, tutkimustulosten tilastollinen arviointi, erityisesti vanhemmuusindeksi ja tutkimustulosten todistusvoima.

23 a §

Lausunto muiden lähisukulaisten tutkimisesta

Sen lisäksi, mitä 11 §:n 1 momentissa säädetään, on mainitussa lainkohdassa tarkoitetussa lausunnossa mainittava:

- 1) lausunnon antaja;
- 2) lausunnon pyytänyt lastenvalvoja tai tuomioistuिन;
- 3) keiden välisen vanhemmuussuhteen tutkimisesta on kysymys;
- 4) tutkittaviksi ehdotetut.

(uusi)

23 b §

Lausunnon lähettäminen ja tiedoksianto

Edellä 23 ja 23 a §:ssä tarkoitettu lausunto on sen valmistuttua toimitettava viipymättä sille, joka on tutkimuksen määrännyt tai tilannut. Edellä 23 a §:ssä tarkoitettujen lausunnon tiedoksiannosta tutkittavalle tai hänen lailliselle edustajalleen huolehtii lausunnon pyytäjä.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) näytteen ottamisesta, käsittelystä ja lähettämisestä;
- 2) tutkimuksen tekemisestä ja tutkimuksen perusteella annettavaan lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;
- 3) 11 §:n 1 momentissa tarkoitettuun lausuntoon sisällytettävistä tiedoista;
- 4) 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun lausunnon lähettämiseen liittyvästä menettelystä;
- 5) tutkimuksen tekijöiden välisestä yhteistyöstä;
- 6) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 7) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 8) 6 ja 7 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;
- 9) toiminnassa käytettävistä lomakkeista;
- 10) lain muusta täytäntöönpanosta.

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä loka-kuuta 2005.

Tällä lailla kumotaan eräistä veri- ja muita periytyviä ominaisuuksia koskevista tutkimuksista 5 päivänä syyskuuta 1975 annettu laki (702/1975).

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

24 §

Tarkemmat säännökset

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää tarkemmin:

- 1) näytteen ottamisesta, tutkittavalle annettavasta todistuksesta ja näytteen lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 2) tutkimuksen tekemisestä, tutkimuksen perusteella annettavasta lausunnosta ja sen lähettämisestä sekä 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun lausunnon antamisesta ja lähettämisestä maksettavasta korvauksesta;
- 3) 8 a §:ssä tarkoitetun haudan avaamisesta näytteenottoa varten ja sen ennallistamisesta maksettavasta korvauksesta;
- 4) 1-3 kohdassa tarkoitettujen korvausten maksamiseen liittyvästä laskutusmenettelystä ja laskujen tietosisällöstä;
- 5) henkilöllisyyden toteamiseksi hyväksyttävistä asiakirjoista.

Oikeusministeriön asetuksella säädetään niistä oikeusgeneettiseen vanhemmuustutkimukseen liittyvistä asiakirjoista, jotka annetaan asianomaiseen tarkoitukseen vahvistetuilla lomakkeilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos vahvistaa käytettävien lomakkeiden kaavat.

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20_____ .

Laki

lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 12 §:n 3 momentti sellaisena kuin se on laissa 627/2022 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

12 §

Muu selvitys

Ehdotus

12 §

Muu selvitys

Tuomioistuin voi myös määrätä, että lapsi on hyvinvointialueen osoittaman lääkärin tai muun asiantuntijan tutkittava. Tutkimusmääräyksen lisäksi asetettavaan uhkasakkoon ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisen seurauksiin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain (378/2005) 11 §:n 2 momentissa ja 12 §:ssä säädetään uhkasakosta ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisestä oikeusgeneettisissä isyystutkimuksissa.

Tuomioistuin voi myös määrätä, että lapsi on hyvinvointialueen osoittaman lääkärin tai muun asiantuntijan tutkittava. Tutkimusmääräyksen lisäksi asetettavaan uhkasakkoon ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisen seurauksiin sovelletaan, mitä oikeusgeneettisestä *vanhemmuustutkimuksesta* annetun lain (378/2005) 11 §:n 2 momentissa ja 12 §:ssä säädetään uhkasakosta ja tutkimusmääräyksen noudattamatta jättämisestä oikeusgeneettisissä *vanhemmuustutkimuksissa*.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Laki

sukupuolen vahvistamisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (295/2023) 3 §:n 3 momentti seuraavasti::

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset

Sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutukset

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, sovellettaessa hedelmöityshoidoista annettua lakia (1237/2006) ja oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annettua lakia (378/2005) henkilön sukupuolena pidetään henkilön syntymässä määriteltyä sukupuolta.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, sovellettaessa hedelmöityshoidoista annettua lakia (1237/2006) henkilön sukupuolena pidetään henkilön syntymässä määriteltyä sukupuolta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-400-454-1 (PDF)